

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ:
МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ**

До 165-річчя від дня заснування

Харків 2015

УДК 378.1(09) (477.54)
ББК 74.584(4УКР-4ХАР)638
К30

Рекомендовано до друку вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 2 від 17 квітня 2015 р.)

Укладачі: д. пед. н., проф. Л. Д. Зеленська, к. пед. н., доц. А. Д. Балацінова, к. пед. н., доц. О. І. Башкір, к. пед. н., доц. Т. С. Вакуленко, к. пед. н., доц. С. О. Васильєва, к. пед. н., доц. О. М. Кін, к. пед. н., доц. Т. М. Собченко, к. пед. н. Т. С. Твердохліб

Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи: минуле і **К30** сучасність / [Л. Д. Зеленська, О. І. Башкір, С. О. Васильєва та ін. ; за заг. ред. С. Т. Золотухіної]. – Х. : Вид-во ТОВ «Щедра садиба плюс», 2015. – 156 с. : іл. ISBN 978-617-7306-07-7

У науково-інформаційному виданні висвітлюються віхи становлення й розвитку Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, місце й роль кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи в його структурі. Уперше подається генеза кафедри від часу заснування до сьогодення, характеристика особового складу, опис життєвого й творчого шляху її завідувачів. Розкриваються завдання, зміст і напрями діяльності кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи в сучасних умовах, здобутки й напрацювання її професорсько-викладацького складу та чинних наукових шкіл.

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів – усіх, кого цікавлять питання становлення й розвитку вищої педагогічної освіти в Україні.

УДК 378.1(09) (477)
ББК 74.584(4 УКР-4 ХАР) 638

Наукове видання

Укладачі: Л. Д. Зеленська, А. Д. Балацінова, О. І. Башкір, Т. С. Вакуленко, С. О. Васильєва, О. М. Кін, Т. М. Собченко, Т. С. Твердохліб

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Підписано до друку 22.06.2015. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таhoma. Друк цифровий.
Ум.-друк. арк. 9,3. Наклад 300 прим. Замов. № 0622/1-15. Ціна договірною.

Видавництво ТОВ «Щедра садиба плюс».
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: серія ДК № 4666 від 18.12.2013 р.
Україна, 61052, м. Харків, вул. Ярославська, 11.

Надруковано з готових оригінал-макетів у друкарні ФОП Петров В. В.
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис № 2400000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнініців, 79в, к. 137, тел. (057) 778-60-34.

ISBN 978-617-7306-07-7

© Зеленська Л. Д., Башкір О. І.,
Васильєва С. О. та ін., 2015

Сьогодні свої завдання Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди розглядає з урахуванням вимог сучасності. Ми зобов'язані готувати висококваліфікованих учителів, яким можна доручити наших дітей. Крім цього, нам необхідно брати участь у формуванні інтелектуальної еліти України: виховувати спеціалістів з широкою ерудицією і здатністю до подальшого саморозвитку і самовдосконалення, дати шанс

кожному випускнику в майбутній діяльності повністю реалізувати свої можливості.

Осередком великої сквородинівської родини, яка всебічно виконує ці завдання, є кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Це одна з найстаріших, провідних і найпотужніших кафедр нашого ВНЗ, яка надає стійкі знання з педагогічної справи, практичний вишкіл майбутнім учителям, котрих із задоволенням приймають школи всієї України. З 1850 року кафедра педагогіки освічує сотні тисяч студентів щодо переваг та труднощів освітянської діяльності, прищеплює любов та терпіння до дітей, відданість та відповідальність перед суспільством за молоді покоління.

Кафедру загальної педагогіки та педагогіки вищої школи хочеться характеризувати за дієву домінуючу в нашому навчальному закладі педагогічну школу, котра активно сприяє розвиткові вітчизняної освіти, генерує нові науково-педагогічні ідеї, спрямовує діяльність наукового співтовариства на розробку актуальних проблем освітянської теорії й практики, забезпечує підготовку висококваліфікованих спеціалістів вищої школи. Сьогодні колектив кафедри – це інтелектуальна, емоційно-

ціннісна, відкрита спільнота вчених, які досліджують різні аспекти процесу становлення й розвитку освіти та виховання в Україні; об'єднання вчених, у якому органічно зливаються спілкування й пізнання, науковий пошук і навчання дослідницької майстерності, продукування нових ідей, їх дбайливе збереження та постійне відтворення поколінь науковців.

Відомо, професія вчителя – одна з найважливіших у світі, а прищеплювати любов і майстерність до вчительської справи, максимально розкривати творчі здібності майбутніх спеціалістів – надзвичайно благородно й актуально. Хочеться побажати й надалі кафедрі процвітання, а її колективу – успіху, нових досягнень і звершень!

*Іван Федорович Прокопенко
ректор ХНПУ імені Г. С. Сковороди,
доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України*

Кафедра в структурі вищого навчального закладу є важливим органом управління й організації навчально-виховного процесу. Саме кафедра, її керівник несуть основну відповідальність за якість навчання і підготовку студентів – майбутніх фахівців.

Кафедра педагогіки, пройшовши довгий шлях від свого заснування (1850 р.), змінивши декілька назв «кафедра загальної педагогіки», «кафедра педагогіки і психології», «кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи», залишалася провідною в системі підготовки майбутніх учителів.

За тривалий час свого існування, кафедра педагогіки накопичила значний досвід управління педагогічним колективом, організації навчально-пізнавальної, науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів, здійснення навчально-методичної, виховної роботи з викладачами і студентами.

Надзвичайно відповідально й водночас цікаво продовжувати славетні традиції попередніх керівників кафедри (С.А. Литвинова, А.І. Зільберштейна, Л.Д. Попової, І.Т. Федоренка, В.І. Лозової), які залишили величезне підґрунтя для нових починань та звершень. Ось уже друге сторіччя поспіль кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ставить собі за мету сформувати гармонійно розвинену особистість, яка здатна різносторонньо розвиватися, плідно працювати задля майбутнього дітей. Різнобічність наукових інтересів, професіоналізм, толерантність до студентів і колег, здатність усвідомлювати соціальні потреби розвитку освіти характерні для всього колективу кафедри.

Колектив кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи (8 докторів педагогічних наук, 17 кандидатів педагогічних наук, доцентів, 6 докторантів, 24 аспіранти, 3 лаборанти) є символом вимогливості, високої працелюбності.

Науковим доробком членів кафедри є: написання монографій, підручників, посібників, наукових статей; підготовка докторів і кандидатів педагогічних наук.

Професорсько-викладацький склад здійснює рецензування збірок наукових праць; бере участь у науково-практичних семінарах, конференціях як регіонального, так і міжнародного виміру; а також у роботі комісій, радах комітетів при МОН України, НАПН України тощо.

Викладачі кафедри забезпечують викладання курсів: «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка вищої школи» (для магістрів і аспірантів), керують підготовкою курсових проектів, педагогічною практикою.

Члени кафедри сприяють продукуванню нових знань, збереженню та примноженню традицій якісного взаємозв'язку науки і практики. Тісний зв'язок кафедри зі школами м. Харкова забезпечує генерування нових освітніх ідей та напрямів, ефективне входження студентів у майбутню професійну діяльність.

Сучасний учитель повинен бути яскравою, багатогранною особистістю, щоб у ньому відчувалася сила волі й душі. До цих роздумів викладачів кафедри привело пережите, випробуване, прочитане, почуте.

Світлана Трохимівна Золотухіна
завідувач кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи,
доктор педагогічних наук, професор

1850 год ноября 5

**Объ учрежденіи въ Университетахъ особой
каѳедры Педагогіи ***

Признавая полезнымъ учредить въ Университетахъ особую каѳедру Педагогіи, по примѣру существующей таковой въ Главномъ Педагогическомъ Институтѣ, для теоретическаго и практическаго приготовленія студентовъ къ учительскому званію, Министръ Народнаго Просвѣщенія всеподданнѣйше представлялъ о семъ Его Императорскому Величеству, испрашивая Высочайшее повелѣніе: 1) Въ Университетахъ: С.-Петербургскомъ, Московскомъ, Харьковскомъ, Св. Владиміра и Казанскомъ учредить каѳедру Педагогіи, со введеніемъ оной въ составъ историко-филологическаго факультета. 2) Содержаніе Ординарному Профессору этой каѳедры, согласно съ штатами означенныхъ Университетовъ, производить изъ экономическихъ суммъ ихъ, съ обращеніемъ въ оныя прибавочнаго жалованья Профессоровъ Педагогическихъ Институтовъ, которыхъ обязанности упраздняются. 3) Слушаніе лекцій Педагогіи, независимо отъ студентовъ историко-филологическаго факультета, сдѣлать обязательнымъ не только для всѣхъ казеннокоштныхъ воспитанниковъ, приготовляющихся въ учителя Гимназій и уѣздныхъ училищъ, но и для своекоштныхъ студентовъ, предназначающихъ себя въ домашніе наставники.

На всеподданнѣйшей о семъ запискѣ Государю Императору благоугодно было положить Высочайшую резолюцію: «Согласенъ».

**Изъ дѣла Деп.Нар.Просв.за № 114, 705.*

ВІХИ ІСТОРІЇ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ імені Г.С. СКОВОРОДИ

24 січня 1803 р.

Олександром І підписано указ «Об учреждении училищ», у якому наголошувалося на доцільності відкриття при Імператорських російських університетах педагогічних інститутів: «...Всякий университет должен иметь учительский или педагогический институт».

5 листопада 1804 р.

Набув чинності Статут імператорського Харківського університету. Розділ XII названого статуту визначав порядок функціонування Педагогічного інституту в складі університету: «...Педагогический или Учительский Институт образует учителей для гимназий и училищ, Округ университета составляющих, под начальством Директора, из Ординарных Профессоров Общим Собранием избранного». Передбачалося, що навчання в Педагогічному інституті стане не лише шляхом до вчительської посади в гімназії, але й до магістерського звання та штатної посади в університеті.

1 вересня 1811 р.

Офіційне відкриття Педагогічного інституту з трирічним терміном навчання. Затвердження навчального плану інституту й правил для студентів. Головною перешкодою в повноцінному функціонуванні Педагогічного інституту в означений період була недостатня кількість студентів і кандидатів. З огляду на це, до слухання педагогічних дисциплін залучали як казеннокоштных студентів словесного й фізико-математичного відділень університету, так і тих, хто паралельно з навчанням на інших відділеннях орієнтувався на подальшу роботу в середніх

навчальних закладах. Заняття відбувалися двічі на тиждень (у середу та суботу) з 17 до 18 години. Мали місце й «практические упражнения в разговорах и упражнения в сочинениях».

1812 р.

Обрання на посаду Директора Педагогічного інституту Х. Роммелля. З 1811 р. проф. Х. Роммелль за дорученням вченої ради Харківського університету читав педагогіку, дидактику та методологію. Уклав «План і правила навчання та викладання в Харківському педагогічному інституті» (1811 р.), підготував перші керівництва для студентів із «Дидактики» та «Методики» (1812 р.), які згодом були перекладені російською мовою.

26 липня 1835 р.

Затвердження Загального статуту імператорських російських університетів, яким подовжувалася діяльність Педагогічних інститутів при університетах. Мета Педагогічного інституту визначалася як «образование Учителей для Гимназий и Уездных училищ», склад слухачів мав формуватися із числа казеннокоштных студентів (не менше 20 осіб). Ст. 155-156 статуту визначали такий порядок роботи інституту: «Студенты Педагогического Института сверх слушания Университетских лекций получают руководство в практических упражнениях по избранной каждым из них отрасли Наук, сочиняют рассуждения, произносят пробные лекции и дают уроки. Наблюдение за таковыми занятиями возлагается на трех или четырех Профессоров главнейших предметов, к преподаванию которых Студенты педагогического Института приготавливаются».

Упродовж 40-50-х років XIX сторіччя

У Педагогічному інституті Харківського університету працювали: професори М.М. Лунін, В.О. Якимов, О.П. Рославський-Петровський, І.Д. Соколов, А.О. Валицький, лектор Плансон.

Обов'язки директора інституту протягом 1842-1858 рр. (з нетривалими перервами) виконував проф. О.В. Куніцин.

Лютий 1850 р.

Подання на ім'я Государя Імператора Миколи I офіційної записки міністра народної освіти Ширинського-Шахматова щодо покращення педагогічної підготовки студентів університетів і оприлюднення постанови «Про затвердження в університетах особливої кафедри педагогіки». Відповідно до цієї постанови слухання лекцій із педагогіки визнавалося обов'язковим не лише для студентів історико-філологічних факультетів вітчизняних університетів, але й усіх казеннокоштных вихованців, які готувалися зайняти посаду вчителя гімназії чи повітового училища, а також своєкоштных студентів, що мали намір виконувати обов'язки домашніх наставників.

5 листопада 1850 р.

Прийняття рішення про відкриття в складі історико-філологічного факультету Харківського університету кафедри педагогіки. Однак через брак фахівців упродовж 21 місяця кафедра залишалася вакантною. Тимчасово обов'язки професора кафедри виконував А.О. Валицький.

1852 р.

Кафедру педагогіки очолив ад'юнкт М.О. Лавровський, випускник Головного педагогічного інституту (м. Санкт-Петербург).

Жовтень 1858 р.

На підставі урядової постанови «Об упразднении Главного Педагогического Института и об учреждении особых педагогических курсов при Университетах» Педагогічний інститут, що функціонував при Харківському університеті, було закрито.

1860-1867 рр.

Педагогічну освіту в Харківській губернії забезпечували Педагогічні курси з дворічним терміном навчання, що перебували в підпорядкуванні попечительської ради Харківського навчального округу. На Педагогічні курси зараховували, як правило, випускників університету в званні кандидата.

18 червня 1863 р.

Затвердження Загального статуту імператорських російських університетів, відповідно до якого в чинній факультетській структурі не передбачалося функціонування окремої кафедри педагогіки. Згідно з розпорядженням Ради Міністрів Народної освіти від 16 листопада 1863 р. викладання педагогіки в університетах покладалося на професора психології або філософії.

Грудень 1899 р.

Історико-філологічний факультет Харківського університету звернувся з клопотанням до Міністерства народної освіти про відновлення викладання історії та теорії педагогіки, а також методики викладання предметів у гімназіях. У клопотанні акцентувалася увага на тому, щоб педагогіка стала обов'язковим предметом на факультеті, адже заслужений професор філософії Ф. Зеленогорський з весни 1899 р. уже викладав студентам ці предмети як необов'язкові.

24 квітня 1904 р.

На підставі рішення Міністерства народної освіти в Харківському університеті було введено викладання педагогіки як обов'язкового предмета для студентів історико-філологічного факультету.

10 червня 1909 р.

У навчальних округах Російської імперії, зокрема Харківському, були створені тимчасові педагогічні курси. Уперше запроваджувалася й практика відряджень учителів за кордон.

Травень 1912 р.

Вийшла чергова Постанова «О курсах для приготовления учителей и учительниц средних учебных заведений». Тимчасові практичні педкурси для вчителів початкових народних шкіл при Харківському університеті були організовані попечителем П.Е. Соколовським. Протягом року на них викладали логіку, психологію, шкільну гігієну, методику російської мови та словесності, латину, російську та загальну історію, математику, географію та математичну географію, природознавство, хімію, фізику, німецьку й французьку мови з методикою, а також історію педагогіки. Слухачами переважно були жінки, бо на той час на Харківщині існувала лише одна вчительська семінарія та дві повітові школи з педкурсами, де готували вчителів саме чоловічої статі, а ось учительок готували всі жіночі гімназії. Викладали на курсах і викладачі Харківського університету: ботаніку – проф. Арнольдї, фізику – лаборант Сахаров, зоологію та фізіологію – проф. Нікольський, право – проф. Палієнко, російську історію – проф. Савва, методику і дидактику викладання російської мови – приват-доцент Харцієв.

1907 р.

З ініціативи Харківського Товариства взаємодопомоги трудящих жінок у Харкові були відкриті приватні Вищі жіночі курси, які підпорядковувались попечителю навчального округу. У рік відкриття курсів було встановлено дворічний термін навчання. Згодом його було розширено до 3, а потім – до 4 років.

Існували курси в складі двох факультетів: історико-філологічного з історичним і словесним відділеннями та фізико-математичного з природничо-історичним і математичним відділеннями.

Відповідно до розпорядження Міністра народної освіти від 20 грудня 1913 р. свідоцтва курсів стали прирівнюватися до університетських.

11 березня 1919 року

Згідно з декретом «Про об'єднання столичних вищих жіночих курсів й Інституту шляхетних дівчат» Харківські Вищі жіночі курси були приєднані до Інституту шляхетних дівчат.

25 березня 1919 р.

Педагогічні курси й Інститут шляхетних дівчат об'єднані в педагогічний навчальний заклад нового типу – Вищі трирічні педагогічні курси імені Г.С. Сковороди (згодом Педагогічний технікум імені Г.С. Сковороди).

2 червня 1920 р.

На базі історико-філологічного та фізико-математичного факультетів реорганізованого Харківського університету, зважаючи на величезний попит на викладацькі кадри для масової школи соціального виховання й школи професійної освіти, відкрито Тимчасові педагогічні курси (функціонували впродовж одного місяця).

Липень 1920 р.

На базі Тимчасових педагогічних курсів створено Академію теоретичних знань у складі двох відділень: інституту суспільних наук й інституту фізико-математичних наук.

Травень 1921 р.

Наказом Наркомосу УРСР Харківська Академія теоретичних знань була закрита, а на її базі створено Харківський інститут народної освіти (ХІНО), що об'єднував три факультети: професійної освіти, соціального виховання та робітничий факультет.

1928-1929 рр.

До факультету соціального виховання ХІНО приєднано на правах «відділення молодшого концентру» Педагогічний технікум ім. Г.С. Сковороди.

1930 р.

Ліквідація ХІНО. Створення галузевих вузів: Інституту соціального виховання, Педагогічного інституту професійної освіти, Фізико-математичного інституту.

15 червня 1931 р.

Харківський інститут соціального виховання реорганізовано в Харківський інститут народної освіти з такими факультетами: організаційно-інспекторським (готував організаторів-методистів у справі соцвиху дітей для органів народної освіти); педолого-педагогічним (готував викладачів-методистів з педології й педагогіки для педтехнікумів і педологів дослідно-педагогічних кабінетів); комдитруху (готував методистів-організаторів КДР).

13 жовтня 1932 р.

Харківський інститут народної освіти перейменовано на Всеукраїнський інститут народної освіти ім. М.О. Скрипника.

1 вересня 1933 р.

Всеукраїнський інститут народної освіти ім. М.О. Скрипника трансформовано в Харківський педагогічний інститут з чотирирічним терміном навчання й відділеннями: історичним, дошкільним, філологічним (з українською та російською мовами

викладання). Для надання допомоги робітничій і селянській молоді, що бажала навчатися у вищих навчальних закладах, але не мала необхідної підготовки, цього ж року було створено заочний і вечірній відділи.

1935 р.

Згідно з Постановою Раднаркому УРСР «Про підготовку педагогічних кадрів, систему педагогічної освіти та мережу педагогічних установ» при ХДПІ створюється дворічний учительський інститут із двома факультетами – філологічним (з українським і російським відділеннями) й історичним, вечірнє відділення, а також курси підвищення кваліфікації працюючих учителів з вищою освітою й перепідготовки адміністративно-педагогічних працівників.

1937 р.

Проведено перший випуск слухачів: у педагогічному інституті – 350 осіб, у вчительському інституті – 211 осіб, на заочному відділенні – 1000 осіб.

1 вересня 1939 р.

У зв'язку з гострою нестачею вчителів із фізико-математичною освітою в ХДПІ відкрито фізико-математичний факультет.

1939-1940 н.р.

На шести факультетах інституту навчалось майже вісім тисяч студентів. Серед ста п'ятнадцяти викладачів – два академіки, дев'ятнадцять професорів, докторів наук, тридцять один кандидат наук, доцент.

Жовтень 1941 р.

Колектив ХДПІ евакуйовано до м. Самарканда. Однак у зв'язку з відсутністю необхідних приміщень ХДПІ не зміг розгорнути свою діяльність.

18 жовтня 1943 р.

РНК УРСР прийняла постанову про відновлення роботи Харківського державного педагогічного інституту у складі факультетів історичного, філологічного, фізико-математичного, природничого, дошкільного, заочного відділення й учительського інституту.

21 листопада 1943 р.

За наказом Всесоюзного Комітету РНК СРСР з вищої школи в ХДПІ було відкрито бібліотечний факультет і факультет фізичного виховання.

28 лютого 1945 р.

Постановою РНК УРСР і ЦК ВКП (б) України Харківському державному педагогічному інституту присвоєно ім'я Г.С. Сковороди.

1 вересня 1946 р.

Учительський інститут постановою Міністерства освіти УРСР було виокремлено в самостійну одиницю «Харківський державний учительський інститут» із факультетами: історичним, природничо-географічним, фізико-математичним, мови і літератури (російське й українське відділення). Учительський інститут готував учителів 5-7 класів середньої школи УРСР.

1 вересня 1947 р.

Бібліотечний факультет перетворено на самостійний навчальний заклад – Харківський державний бібліотечний інститут.

7 листопада 1952 р.

Харківський учительський інститут було ліквідовано. Його студенти продовжили навчання в Харківському державному педагогічному інституті за програмою 2-річного вузу (заочного відділення – 3-річного) до 1954 р.

1950-1954 рр.

ХДПІ функціонував у складі чотирьох факультетів (філологічного, фізико-математичного, факультету фізичного виховання і спорту, природничо-географічного). 1956 р. історичне відділення й природничо-географічний факультет було передано до складу Харківського держуніверситету.

1958 р.

Прийнято рішення про ліквідацію Харківського державного педагогічного інституту ім. Г.С. Сковороди як багатoproфільного вузу й організацію на його основі двох нових – Харківського педагогічного інституту фізичного виховання імені Г.С. Сковороди і Харківського педагогічного інституту іноземних мов.

1962 р.

Харківський державний інститут фізичного виховання імені Г.С. Сковороди перетворено на Харківський державний педагогічний інститут імені Г.С. Сковороди, поновлено діяльність фізико-математичного, природничого й філологічного факультетів. На посаду ректора інституту призначено Г.І. Ломова. Значний внесок у відновлення та розвиток інституту зробили ректори М.Ф. Гетьманець (1967–1970), М.Ф. Бойко (1971–1979).

12 грудня 1980 р.

На посаду ректора Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди призначено І.Ф. Прокопенка.

20 квітня 1994 р.

Харківський державний педагогічний інститут імені Г.С. Сковороди набув статусу університету. На цей час на його 14 факультетах (в т.ч. 10 з денною формою навчання) навчалось 8406 студентів із 31 спеціальності.

21 серпня 2004 р.

Харківському державному педагогічному університетові імені Г.С. Сковороди присвоєно звання національного.

2013-2014 н.р.

У Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди діє 9 інститутів (Інститут економіки і права, Інститут інформатизації освіти, Інститут післядипломної освіти, Інститут педагогіки та психології, Інститут початкової й заочної освіти, Інститут мов світу, Інститут природознавства та математики, Інститут мистецтв, Інститут Українського козацтва), 14 факультетів, 53 кафедри, працює близько 1000 викладачів, здобуває вищу освіту понад 10 000 студентів.

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ В СТРУКТУРІ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ імені Г.С. СКОВОРОДИ: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

Як самостійний структурний підрозділ кафедра педагогіки була започаткована 1850 року при історико-філологічному факультеті Імператорського Харківського університету з метою запровадження викладання педагогічних дисциплін для студентів усіх факультетів, крім медичного. Відповідно до постанови Міністерства народної освіти від 5 листопада 1850 р. «Об учреждении в университетах особой кафедры педагогики» на професора цієї кафедри покладался обов'язок теоретичної й практичної підготовки студентів до вчительського звання, оскільки попередня система «не придавала будущим учителям познания полной системы воспитания и образования юношества, отчего они весьма только несовершенно могли приноровлять методы учения к возрасту, понятиям и способностям учащихся» [16]. При цьому штатні посади викладачів Педагогічного інституту скасовувалися. На переконання міністра народної освіти, «...профессоры, не ознакомленные подробно с правилами педагогики, как науки, которой они сами не слушали в университете, не в состоянии быть надежными руководителями студентам в применении этих правил к практическому употреблению» [16].

Утім, незважаючи на нагальність виконання цієї вимоги, кафедра педагогіки в Імператорському Харківському університеті залишалася вакантною більше двадцяти одного місяця з дня відкриття, а всі спроби її заповнити виявилися безрезультатними через брак фахівців. Упродовж 1850–1851 рр. за дорученням ученої ради університету тимчасово обов'язки професора кафедри педагогіки виконував А.О. Валицький. У 1852 р. за наказом

міністра народної освіти для заміщення вакантної кафедри в Імператорському Харківському університеті було направлено випускника Головного педагогічного інституту М.О. Лавровського в званні ад'юнкта. У 1855 р. М.О. Лавровський захистив докторську дисертацію зі слов'яно-російської філології (в Російській імперії педагогіка не належала до розряду наук, за якими присуджували науковий ступінь) і був затверджений у званні екстраординарного професора кафедри педагогіки. Вище зазначене дає підстави вважати його першим завідувачем кафедри.

Професор Лавровський М.О. читав «історію педагогіки» (1 година на тиждень) для казеннокоштных студентів III курсу фізико-математичного й історико-філологічного факультетів за посібниками Ф. Шварца, А.-Г. Німейко, К. фон Раумера. На четвертих курсах проводив заняття з історії педагогіки по дві години на тиждень. Крім того, студенти слухали курс дидактики одну годину щотижнево. Своєкоштні студенти відвідували заняття за бажанням [12].

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що кафедра педагогіки в Харківському університеті впродовж 50-х років XIX ст. функціонувала як загальноуніверситетська й забезпечувала підготовку студентів переважно фізико-математичного й історико-філологічного факультетів до вчительського звання.

Показово, що в жовтні 1858 р. на підставі розпорядження Міністерства Народної освіти «Об упразднении Главного Педагогического Института и об учреждении особых педагогических курсов при университетах» [15] було закрито Педагогічний інститут, що функціонував при Імператорському Харківському університеті відповідно до положень статутів 1804, 1835 рр. Попечитель Харківського навчального округу К.К. Фойгт пояснював цей факт так: «Педагогічні справи в інституті перебували на другому плані, на їхній ролі не акцентувалася увага.

Тому слухачі опановували в основному тільки теоретичні постулати історії та теорії педагогіки. До того ж серед студентів педінституту було багато слухачів, які не мали педагогічного хисту» [12].

Натомість запроваджувалися Педагогічні курси з дворічним терміном навчання, на які зараховували випускників університету. Штат Педагогічних курсів мав складатися з професорів університету, що читали споріднені предмети («для языков русского, церковно-славянского и словесности; для языков греческого и латинского; для наук математических; для естествоведения; для истории и географии»), а також професора педагогіки, обов'язки якого в Імператорському Харківському університеті продовжував виконувати М.О. Лавровський. Для забезпечення суто педагогічної освіти слухачів Педкурсів запроваджувалася гімназія, у якій вони під керівництвом досвідчених наставників проводили уроки. Досить ґрунтовними на Педкурсах виявилися й підсумкові випробування, що, з-поміж іншого, вимагали підготовку наукової роботи з проблем педагогіки й участі слухачів у публічному диспуті під керівництвом професора педагогіки. Проте бажаючих навчатися на Педкурсах бракувало. У 1863 р. їх закінчили всього три особи [12].

Такий перебіг справ із викладанням педагогіки в Імператорському Харківському університеті, як і в інших університетах Російської імперії, знаходив серед урядовців все більше прихильників того, що педагогіка не є самостійною наукою й має інтегруватися з психологією. З огляду на це, схвалений 18 червня 1863 р. Загальний статут Імператорських російських університетів [18] не передбачав функціонування окремої кафедри педагогіки. Педагогіка в Харківському університеті впродовж 1864–1888 рр. викладалася як суто прикладна наука психології в межах кафедри філософії. 27 червня 1867 р. було прийнято рішення про закриття й Педагогічних курсів [12]. Однак,

підготовка вчителів при Харківському університеті в цей час не припинялася і бажуючі, починаючи з 1868 р., могли скласти спеціальні іспити в екзаменаційних комісіях, щоб довести своє право обійняти вчительську посаду.

Утім, серед університетських викладачів та міністерських чиновників періодично все ж лунали пропозиції щодо відкриття кафедр педагогіки у вітчизняних університетах. Так, 18 листопада 1898 р. міністр народної освіти М.П. Боголепов виступив із заявою про «неприпустимість того, коли вчителі вчать на учнях». Він наголошував на тому, що майбутніх учителів необхідно попередньо навчати педагогічним прийомам в університетах. Але, на жаль, серед більшості університетських викладачів, викликала схвалення протилежна думка, висловлена професором Московського університету Р. Віппером. Останній називав педагогіку «легковесным предметом, построенным на общих фразах и тавтологиях, предметом, в котором нет ничего цельного: тут есть немного физиологии и гигиены, психологии и этики» [8, с. 47]. Варшавський же університет взагалі відмовився від організації кафедри педагогіки через побоювання, що захоплення дидактикою відволікатиме викладачів та студентів від чистої науки.

До дискусії щодо доцільності викладання педагогіки в університетах і створення для цих цілей окремої кафедри педагогіки долучилися й викладачі історико-філологічного факультету Харківського університету. У грудні 1899 р. вони звернувся з клопотанням до Міністерства Народної освіти запровадити на факультеті викладання історії та теорії педагогіки, а також методики викладання предметів у гімназіях. Мова йшла про те, щоб педагогіка стала обов'язковим предметом на факультеті, оскільки заслужений професор філософії Ф.І. Зеленогорський з весни 1899 р. за дорученням факультетської ради вже викладав студентам ці предмети як необов'язкові.

Це сталося попри чисельні заперечення виховного аспекту педагогіки серед більшості професорсько-викладацького складу університету, яка дотримувалася думки про те, що заклад не має вільних коштів на сумнівне зайняття вихованням дорослих людей. Показово, що на історико-філологічних факультетах інших університетів, за твердженням М. Карєєва, до 1900 р. не читали ні історії педагогіки, ні методики викладання окремих предметів, ні дидактики [7, с. 29].

Між тим, наприкінці 1902 р. комісія з реорганізації вищих навчальних закладів Російської імперії вкотре порушила наболіле питання щодо підготовки в університетах учительських кадрів. Позиції її членів знову розділилися. Одні запевняли, що після закінчення університету останнім потрібно не менш як 15 місяців для оволодіння педагогічною технікою, інші ж заперечували саму можливість навчання педагогічній майстерності – тільки тривала педагогічна практика й учительський талант, на їхню думку, створюють справжнього педагога. Після обговорення дискусійних проблем комісія рекомендувала студентам історико-філологічних та фізико-математичних факультетів вітчизняних університетів слухати історію педагогічних учень, педагогіку в частині сучасних педагогічних теорій, дидактику, методику предметів за спеціальностями, а також шкільну гігієну [11].

Зважаючи на такі приписи, Міністерство народної освіти рішенням від 24 квітня 1904 р. дозволило ввести в Імператорському Харківському університеті педагогіку як обов'язковий предмет для студентів історико-філологічного факультету [22].

Наголосимо, що напередодні революційних подій 1917 р. в наукових колах активно обговорювалася й пропозиція В. Успенського, яку вчений висловив на III Всеросійському з'їзді з

експериментальної педагогіки (1916 р.) під час доповіді «Педагогіка у вищій школі». Науковець не просто вимагав створити в Російській імперії самостійну педагогічну науку, але й зрозуміти, що цієї мети можна досягти лише за умови відкриття повноправних кафедр педагогіки в університетах. Причому, на його переконання, вони мають носити міжфакультетський характер [30, с. 140–144, 152].

Як відомо, трансформаційні зміни системи освіти в Україні в перше десятиріччя становлення радянської влади зумовили перегляд підходів до організації педагогічної освіти й, зокрема, фахової підготовки педагогічних працівників (викладачів-предметників, вихователів дитячих будинків, дитсадків, піонер-працівників, співробітників комісій у справах неповнолітніх, безпритульних, правопорушників, учителів-вихователів для трудових шкіл-семирічок та ін.). Зважаючи на це, в Інституті суспільних наук новоствореної Академії теоретичних знань (1920 р.) було відкрито кафедру соціальної педагогіки [10, с. 69].

1921 р. на факультеті професійної освіти Харківського інституту народної освіти (ХІНО), який готував викладачів-предметників для масової школи професійної освіти, створюється навчальна кафедра педагогіки на чолі з професором А.П. Машкіним [26, с. 196]. Водночас, на факультеті соціального виховання ХІНО, призначення якого вбачалося в підготовці так званого «інтегрального педагога-вихователя», було започатковано роботу двох навчальних кафедр педагогіки: кафедри соціального виховання (завідувач проф. А.І. Гендрихівська) та педології (завідувач проф. О.Г. Дяків) [26, с. 206–207]. У межах цих кафедр вивчалось близько 19 педагогічних дисциплін, зокрема «Сучасні педагогічні течії», «Дидактика і методика», «Дитячий рух», «Охорона матері і дитини», «Дефективне дитинство», «Система соціального виховання» тощо [26, с. 46].

Зазначимо, що 1922 р. саме на базі факультету соціального виховання ХІНО було започатковано діяльність і науково-дослідної кафедри педології у складі трьох секцій: педагогічної (з 1923 р. очолював Я.А. Мамонтов), соціальної педагогіки (з 1924 р. очолював О.С. Залужний), історії педагогіки (упродовж 1925–1926 рр. очолював Я.А. Мамонтов). У межах цієї кафедри здійснювалася розробка питань теоретичної й прикладної педології, рефлексології, методики нового виховання. Професорсько-викладацьким складом (О.С. Залужний, І.П. Соколянський, Я.А. Мамонтов, О.І. Попов та ін.) читалися такі курси, як: «Соціальне виховання (історія, теорія, практика)», «Педагогіка колективу», «Вступ у педологію», «Експериментальна психологія», «Основи рефлексології», «Педагогічна анатомія», «Педіатрія», «Фізіологія дитини» тощо [28].

Показово, що 1926 р. на базі науково-дослідної кафедри педології ХІНО було відкрито Український науково-дослідний інститут педагогіки (УНДІП), директором якого призначено О.І. Попова.

Підкреслимо, що реорганізація ХІНО (1930 р.) й створення на його базі галузевих вузів, зокрема Харківського інституту соціального виховання (1930 р.), трансформованого спершу в Харківський інститут народної освіти (1931 р.), а згодом у Всеукраїнський інститут народної освіти ім. М.О. Скрипника (1932 р.), зумовили кардинальні зміни в організації педагогічної освіти. Так, наказом № 17 від 23 вересня 1931 р. по Харківському Інституті народної освіти запроваджувалося чотири педагогічні кафедри: кафедра педагогіки (завідувач проф. Т.П. Гарбуз), кафедра організації освіти (завідувач проф. Ю.Л. Гудвін), кафедра педології (завідувач О.С. Залужний), кафедра КДР (завідувач С.С. Ярославенко) [31, Арк.16–17]. У межах кафедри педагогіки передбачалося читання таких курсів, як

«марксівська» педагогіка та художнє виховання. Склад названої кафедри формувався з професорів (Гарбуз, Григор'єв, Полунський), доцентів (Літвінов, Триліська, Феоктистів), асистентів (Віткаль, Каган, Козенко, Оніпченко, Флекс) педагогіки та доцентів образотворчого мистецтва (Буценко, Перунов) [31, Арк. 26].

Кафедра організації освіти покликана була забезпечити читання курсів «Організація й методика керування освітою», «Основи освітньої політики», «Єдиний план культбудівництва, радянського будівництва»). Виконання названих обов'язків покладали на проф. Гудвін, Бутвій, Корнетова [31, Арк. 26].

На кафедрі педології вивчалися такі навчальні дисципліни, як: «Педологія», «Соціологія й педагогіка праці», «Психотехніка», «Методика викладання педолого-педагогічних дисциплін», «Соціальна гігієна», «Дефектологія», «Психопатологія», «Логопатія». Керівництво навчально-пізнавальною діяльністю студентів у межах цієї кафедри здійснювали: професори (Залужний, Волобуєв), доценти (Меркулова, Барун, Каргузанська, Година, Зелецька, Капусник), асистенти (Барбарич, Айзеншток) педології; доцент психопатології Уринсон та доценти соціальної гігієни Мац і Шпільберг [31, Арк. 26].

На кафедрі колективного дитячого руху (КДР) професором Ярославською, доцентами Войтинською, Поповим, а також асистентами Гарбузів і Лоюк читалися курси «Комуністичний дитячий рух» та «Позашкільне виховання» [31, Арк. 27].

Наголосимо, що згідно з постановою Колегії НКО про реорганізацію системи педагогічної освіти Всеукраїнський інститут народної освіти ім. М.О. Скрипника з 01.09.33 р. було перетворено на Харківський педагогічний інститут. Від цього часу в його структурі діяли такі педагогічні кафедри: кафедра педагогіки (завідувач Т.П. Гарбуз), кафедра педології (завідувач О.С. Залужний), кафедра КДР та позашкільної освіти (завідувач

С.С. Ярославенко) [33, Арк. 76]. Остання була реорганізована 1935 р. у зв'язку з ліквідацією відповідного факультету. Перед професорсько-викладацьким складом названих кафедр ставилося завдання вивчення й популяризації класичної педагогічної спадщини, кращого досвіду роботи шкіл і вчителів, піднесення педагогіки до рівня передової радянської науки. З огляду на це, в 1934 р. паралельно з кафедрою педології (завідувач Рубінштейн С.Л.) було відкрито кафедру психології, яку очолив О.М. Леонтьєв [34, Арк. 96].

Утім, уже в 1936 р. на підставі постанови ЦК ВКП (б) «Про педологічні викривлення в системі Наркомосів» кафедру педології в Харківському педагогічному інституті було ліквідовано, педологію оголошено «лженаукою», а її більшість прихильників піддано переслідуванням і репресіям [37, Арк. 240]. Натомість створено потужну кафедру психології, професорсько-викладацький склад якої (О.М. Леонтьєв, А.В. Запорожець, А.Н. Монтієв, П.І. Зінченко, В.І. Аснін, О.М. Концева, К.О. Хоменко та ін.) зосередив увагу на розробці проблеми ролі діяльності в психічному розвитку особистості дитини, проведенні низки експериментальних досліджень про розвиток мислення, сприймання, пам'яті, волі учнів.

Члени названої кафедри тісно співпрацювали з викладачами кафедри педагогіки (доц. В.І. Помогайбо, А.І. Зільберштейн, ст. викладачі А.І. Дзеверін, О.Д. Кротова, С.П. Рехтер, П.О. Гладков, В.Ф. Юхимець, асистенти П.М. Швець, Р.М. Кривуліна, О.О. Черних, М.Ф. Коротун та ін.), яку впродовж 1934-1939 рр. очолював доц. С.А. Литвинов. Тематика наукових досліджень членів кафедри торкалася таких питань: «Педагогічна система Р. Оуена» (С.А. Літвінов), «Наочність у викладанні історії» (О.Д. Кротова), «Методика структури уроку засвоєння нового матеріалу» (П.О. Гладков), «Роль особистості

педагога в комуністичному вихованні учнів початкової школи» (С.П. Рехтер), «Дидактичні принципи К. Ушинського (В.Ф. Юхимець), «Педагогічні погляди В.Г. Бєлінського» (О.О. Черних) тощо [41, Арк. 170]. Напрацювання членів кафедри було використано під час укладання С.Х. Чавдаровим першого в Україні підручника з педагогіки для педагогічних вузів (1940 р.) [28, с. 336].

У післявоєнні роки члени кафедри педагогіки Харківського державного педагогічного інституту працювали переважно над розробкою дидактичних проблем, зокрема принципу наочності в навчанні, активізації пізнавальної активності школярів, формування самостійності учнів у навчальній роботі, шляхів реалізації індивідуального підходу в навчанні тощо. З 1939 по 1973 рр. її незмінним керівником залишався проф. А.І. Зільберштейн. Пліч-о-пліч із ним у 40-50-ті роки ХХ ст. працювали М.О. Григор'єв, Є.В. Яновська, С.А. Абрамсон, О.О. Савченко, С.П. Рехтер, М.Д. Харченко, О.М. Ясько, Т.В. Чудновська, в 60-ті – на початку 70-х років – Л.Д. Попова, І.Т. Федоренко, М.Ф. Богатов, В.А. Повх, О.Г. Дзевєрін, С.А. Абрамсон, Л.Д. Привалова, Г.В. Коваленко, З.Ч. Ковалькова, Л.Є. Логінова, С.П. Рехтер, О.О. Хоменко, О.М. Ясько та ін.

Зауважимо, що в період з 1957 по 1974 рр. у зв'язку з трансформаційними змінами в структурі педагогічного інституту в межах кафедри читалися не лише суто педагогічні дисципліни, але й психологія, гігієна тощо, а сама кафедра іменувалася як «кафедра педагогіки і психології».

Саме в цей період на кафедрі починає формуватися Харківська педагогічна школа, до якої долучилися В.І. Лозова, В.І. Євдокимов, А.М. Доценко, В.П. Барабаш, М.О. Хімець, О.Я. Боданська та ін. Усього під керівництвом А.І. Зільберштейна було захищено 26 кандидатських дисертацій. Результати

діяльності представників школи А.І. Зільберштейна були репрезентовані в колективних монографіях «Питання наочності в навчанні», «Питання проблемного навчання», перша з яких отримала найвищу нагороду того часу в галузі педагогіки – премію імені К.Д. Ушинського [13, с. 16].

У період 1973–1978 рр. кафедру педагогіки очолювала Л.Д. Попова, яка в 1957 р. закінчила аспірантуру на кафедрі педагогіки й захистила під керівництвом М.О. Григор'єва кандидатську дисертацію на тему «Проблема наочного навчання в педагогічній спадщині В.І. Водовозова і М.Ф. Бунакова». Від цього часу на кафедрі розпочинається активна розробка історико-педагогічної проблематики. Утім, основним напрямом діяльності кафедри все ж залишалася навчальна. Провідними курсами, викладання яких забезпечувала кафедра педагогіки в означений період, були: «Теорія педагогіки», «Вступ у педагогіку», «Вступ у педагогічну спеціальність», «Педагогіка школи», «Історія педагогіки», спецсемінари «Актуальні питання радянської дидактики», «Педагогіка вищої школи» (А.І. Зільберштейн), «Школознавство» (І.Т. Федоренко), «Педагогічна практика в піонерських таборах» (Л.І. Немировська), «Методика роботи класного керівника», «Виховання позитивного ставлення до навчання» (А.М. Доценко) тощо. Навчальну й науково-дослідну діяльність кафедри забезпечували: Л.Д. Попова, І.Т. Федоренко, В.І. Лозова, В.І. Євдокимов, О.М. Ясько, С.Ю. Балбенко, А.А. Горюнова, І.І. Смагін, В.Г. Тарлєв, Л.І. Немировська, Л.С. Нечипоренко, В.А. Акімов, М.Є. Лазарєв, В.А. Повх, А.М. Доценко, В.В. Корнілов, С.Т. Золотухіна та ін.

Упродовж 1978–1982 рр. кафедрою педагогіки завідував д. пед. н., проф. І.Т. Федоренко. Саме з його ініціативи ще в 1966 р. при кафедрі було створено науково-дослідну лабораторію

експериментальної дидактики (ЛЕД), яку І.Т. Федоренко очолював 16 років. Лабораторія працювала на базі середньої школи № 94 м. Харкова, а експериментальна робота проводилася в школах №№ 3, 33, 44, 68, 83, 112 м. Харкова. До роботи в лабораторії залучалися не лише викладачі кафедри педагогіки (Л.Є. Логінова, І.І. Смагін, Н.В. Гродська), а й інших кафедр інституту [9, с. 40]. Науковці лабораторії паралельно з радянським дидактом Ю.К. Бабанським досліджували проблему оптимізації процесу навчання й наукового обґрунтування сукупності дидактичних умов, що детермінують оптимальність підготовки учнів до засвоєння знань: умови здійснення навчального режиму учнів у школі й вдома; умови забезпечення загальної культури пізнавальної активності учнів; умови, пов'язані з актуалізацією набутих раніше знань, умінь і навичок, на основі яких формуються нові поняття [13, с. 16]. За період роботи лабораторії її співробітниками, а також членами кафедри педагогіки було підготовлено понад 200 методичних рекомендацій, декілька підручників і посібників. Результати досліджень збагатили педагогічну науку й стали основою докторської дисертації І.Т. Федоренка (1976 р.), а також кандидатських дисертацій (В.М. Гриньова, А.Ф. Кузнєцова, Н.О. Можасєва), захищених під його керівництвом [9, с. 40].

У цей період кафедра педагогіки тісно співпрацювала з Харківським обласним відділенням Педагогічного товариства, яке було створено як добровільна громадська організація у 1960 році. Діяльність Педагогічного товариства була спрямована на вивчення, узагальнення й поширення передового педагогічного досвіду, створення умов для його впровадження, розвиток громадських ініціатив у галузі освіти, залучення педагогічних працівників до участі в поширенні педагогічних знань серед населення, надання педагогічної допомоги батькам у

вихованні дітей, сприяння підвищенню соціального статусу вчителів, сприяння науковій розробці пріоритетних проблем педагогіки, пропаганди здобутків педагогічної науки [9, с. 40]. За підтримки членів кафедри педагогіки Харківського державного педагогічного інституту з метою реалізації зазначених завдань у межах діяльності Педагогічного товариства влаштовувалися конференції, творчі зустрічі, наукові засідання, створювалися педагогічні лекторії та університети педагогічних знань, групи науково-педагогічної інформації, консультпункти тощо.

1982-2002 рр. – новий етап в діяльності кафедри педагогіки Харківського державного педагогічного інституту (з 1994 р. університету), яку в окреслений період очолювала д. пед. н., проф., член-кор. НАПН України В.І. Лозова. Її високий професіоналізм і глибинність знань, принциповість і доброзичливість, інноваційність думки і прогностичність мислення забезпечили створення потужного наукового осередку на кафедрі, що спрямував свої зусилля на пошук шляхів підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх та вищих педагогічних навчальних закладах.

Упродовж 80-х років ХХ ст. навчально-методичний, науково-дослідний, виховний напрями діяльності кафедри забезпечували Л.Д. Попова, С.Т. Золотухіна, В.М. Гриньова, А.В. Троцько, А.Г. Відченко, Т.Ф. Шаригіна, С.Ю. Балбенко, Н.О. Можаяєва, М.М. Окса, В.А. Акімов, А.М. Доценко, Л.П. Юрченко, В.І. Смагін, Л.М. Калашнікова, П.Г. Москаленко, Т.П. Агапова, К.М. Кашавцева та ін. Навчально-методичну базу кабінету педагогіки формували З.С. Мікрюкова, Л.Б. Алексєєва, В.А. Кравцова (Панько). Кафедра функціонувала як загальноуніверситетська, в межах якої читалися курси: «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Вступ до спеціальності», «Методика виховної роботи в школі», а також численні

спецкурси, зокрема «Методика виховної роботи з батьками» (А.Г. Відченко), «Класний керівник» (С.Т. Золотухіна, Л.І. Немировська), «Профорієнтаційна робота в школі» (С.Т. Золотухіна), «Формування пізнавальної активності школярів у процесі організації їхнього спілкування» (Л.М. Калашнікова»).

У 1983 р. на кафедрі педагогіки з ініціативи її завідувача В.І. Лозової було створено педагогічний клуб «Полум'я», основною метою діяльності якого стало поглиблення теоретичних знань з педагогіки, формування в студентів навичок педагогічної праці, ознайомлення з передовим педагогічним досвідом шкіл України. Клуб мав свій девіз: «Мріяти, прагнути, не сумувати, серця дитячі запалювати». У роботі клубу брали участь як члени кафедри педагогіки, так і студенти різних факультетів, учителі-практики, директори шкіл та ін. Тематика й форми засідань клубу вирізнялися різноманітністю: дискусії, усні журнали, круглі столи з проблем школознавства, форм і методів навчання в школі, сімейного виховання, зустрічі з переможцями обласного конкурсу «Учитель року», учителями-новаторами тощо [9, с. 41].

Традицією кафедри педагогіки, починаючи з 1985 р., стало проведення щорічного конкурсу педагогічної майстерності з метою підвищення рівня професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, їхньої педагогічної майстерності, формування позитивного ставлення до своєї професії (керівник к. пед. н., доцент Л.М. Калашнікова). Тематика конкурсу визначалася на засіданні кафедри педагогіки й торкалася питань популяризації нових освітніх технологій, передового педагогічного досвіду, громадянського, національного, патріотичного виховання дітей та молоді тощо. Обов'язковими змістовими компонентами конкурсу слугувало виявлення теоретичних знань у формі

«Брейн-рингу», педагогічних умінь у процесі проведення фрагментів уроків, мікрОВикладання, аналізу різноманітних педагогічних ситуацій, складання психолого-педагогічної характеристики школяра на основі 4-5 поставлених запитань. Окрім цього, програма конкурсу передбачала представлення професійно-педагогічної візитки кожного факультету та роботу із залом [9, с. 42].

У 90-ті роки ХХ ст. науковий потенціал кафедри педагогіки значно зріс. Упродовж 1997-1998 н.р. на кафедрі працював 21 викладач, із них: 3 доктори педагогічних наук, професори – В.І. Лозова, С.Т. Золотухіна, Т.О. Дмитренко; 2 кандидати педагогічних наук, професори – С.Ю. Балбенко, Л.Д. Попова; 15 кандидатів педагогічних наук, доцентів; 1 старший викладач. Обов'язки завідувача кабінетом виконувала З.С. Мікрюкова, старшого лаборанта – О.А. Корнюш.

Викладацький склад кафедри поповнили випускники аспірантури: к. пед. н., доц. О.В. Попова (1990 р.), к. пед. н., доц. В.М. Білик (1991 р.), к. пед. н., доц. І.С. Калиновський (1992 р.), к. пед. н., доц. Л.А. Штефан (1993 р.), к. пед. н., доц. С.В. Білецька (1994 р.), к. пед. н., доц. М.Е. Пісоцька (1994 р.), к. пед. н., доц. Л.С. Рибалко (1995 р.), к. пед. н., доц. І.М. Трубавіна (1995 р.), к. пед. н., ст. викл. Т.В. Рогова (1997 р.). Починаючи з 1998 р., на кафедрі працювали В.Й. Гриньов, Л.Б. Пасько, О.М. Мартиненко, Б.М. Наумов. У 2000-2001 рр. до складу кафедри влилися доц. В.В. Ворожбіт, ст. викладач Н.О. Причиненко, лаборанти Л.М. Головашкіна та Ю.М. Корнейко.

Упродовж 1994-1997 рр. членами кафедри було підготовлено 422 публікації загальним обсягом 242,85 др. арк., серед яких 3 монографії, 13 посібників, 22 методичні рекомендації, 288 статей. У 1997 р. вийшов друком навчальний посібник для вищих педагогічних навчальних закладів

«Теоретичні основи виховання й навчання» за редакцією В.І. Лозової, А.В. Троцько. Цього ж року членами кафедри педагогіки було підготовлено збірники наукових праць: до 145-річчя кафедри педагогіки «Наукові напрями досліджень кафедри педагогіки», до 100-річчя з дня народження А.І. Зільберштейна «Педагогічні погляди А.І. Зільберштейна і сучасність», «С.І. Миропольський – просвітник, педагог, методист», «Контроль навчально-пізнавальної діяльності школярів» тощо.

З метою підвищення професійно-педагогічної компетентності, загальної й професійної культури майбутніх учителів та викладачів вищої школи на кафедрі педагогіки, окрім загальних курсів («Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Історія педагогіки», «Методика виховної роботи в школі» тощо) було запроваджено постійно діючі семінари: «Актуальні питання навчання та виховання» (В.І. Лозова), «Педагогічна спадщина А.С. Макаренка і підготовка майбутнього вчителя» (Л.Д. Попова), «Педагогіка вищої школи» (В.І. Лозова, С.Т. Золотухіна) тощо. Систематичного характеру набула й загальноуніверситетська олімпіада з педагогіки, до якої залучали переможців факультетських турів. Починаючи з 1991 р., під керівництвом викладачів кафедри стала здійснюватися підготовка учасників міжвузівських і всеукраїнських конкурсів педагогічної майстерності. Їх учасники неодноразово посідали призові місця (А. Говорун, Т. Лиходід, В. Пересічанський, Г. Шаригіна, О. Ващенко та ін.).

В окреслений період кафедра тісно співпрацювала з Балаклійським та Есхарівським ліцеями, школами № 55, 62, 23, 14 м. Харкова, а також Бердянським, Глухівським, Кременчуцьким, Полтавським, Слов'янським та Сумським педагогічними інститутами. Викладачі кафедри були учасниками союзних і

республіканських науково-практичних конференцій у галузі педагогіки.

Показово, що на межі століть кафедра педагогіки стала підґрунтям для заснування інших педагогічних кафедр Харківського державного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди: кафедри теорії та методики професійної освіти (1995 р.), історії педагогіки та порівняльної педагогіки (2001 р.), які впродовж багатьох років очолювали доктори педагогічних наук, професори, члени-кореспонденти НАПН України В.І. Євдокимов, А.В. Троцько, кафедри соціальної педагогіки (2000 р.), якою завідує доктор педагогічних наук, професор М.П. Васильєва

Наголосимо, що, починаючи з 2001 р., у зв'язку з реорганізаційними змінами й виокремленням у самостійно діючу кафедру історії педагогіки та порівняльної педагогіки, кафедра педагогіки стала іменуватися як «кафедра загальної педагогіки». У 2009 р., зважуючи на розширення спектру завдань кафедри, рішенням ученої ради університету її було перейменовано на «кафедру загальної педагогіки та педагогіки вищої школи». У 2004 р. - включено до складу фізико-математичного факультету.

Сьогодні педагогічний колектив кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи є гідним продовжувачем традицій, започаткованих знаними вченими. Усвідомлення історичної значущості набутого науково-педагогічного досвіду кафедри, відкритість новим ідеям, здатність відчувати нове і прогресивне в науці – саме такі головні принципи роботи чинного завідувача кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи д. п'є. н., проф. С.Т. Золотухіної (2002 р. – до т.п.) і всього колективу. Це дозволяє кафедрі відповідати вимогам, що сформувалися в науково-історичному контексті всієї її діяльності й упевнено займати високий статус у сучасному науково-педагогічному просторі.

*Викладацький склад кафедри педагогіки (поч. 80-х рр. XX ст.):
Т.Ф. Шаригіна, В.О. Повх,
С.Т. Золотухіна, М.М. Окса,
Л.І. Немировська, З.С. Мікрюкова,
В.А. Акімов - верхній ряд;
Т.М. Дударенко,
Л.Д. Попова, В.І. Лозова,
А.І. Зільберштейн, А.М. Доценко,
В.М. Гриньова - нижній ряд*

Викладачі кафедри педагогіки (кін. 80-х рр. XX ст.) на суботнику:

*В.І. Євдокимов, В.А. Кравцова (Панько), З.С. Мікрюкова,
Л.М. Калашнікова,
С.Т. Золотухіна,
В.М. Гриньова, М.М. Окса,
Л.І. Немировська - верхній ряд;
Т.Ф. Шаригіна, Л.Д. Попова - нижній ряд*

*Викладацький склад кафедри педагогіки (1987/1988 н.р.):
Т.Ф. Шаригіна, А.Г. Відченко,
С.Т. Золотухіна, В.І. Смагін,
В.А. Кравцова, А.В. Троцько,
Л.М. Калашнікова, Л.Б. Алексєєва - верхній ряд;
З.С. Мікрюкова,
Л.Д. Попова, В.І. Лозова, Н.О. Можєєва,
В.М. Гриньова - нижній ряд*

*В.І. Лозова, С.Т. Золотухіна,
В. Й. Гриньов, Л.С. Рибалко під час
науково-практичної конференції в
м. Полтава (1993 р.)*

*Презентація книги «Кафедра педагогіки: минуле і сучасність»
(До 145 річчя кафедри, 2001 р.)*

*Професорсько-викладацький склад
кафедри загальної педагогіки
(2001 р.)*

НАРИСИ ПРО ЗАВІДУВАЧІВ КАФЕДРИ

А. О. Валицький

Валицький Альфонс Осипович (1808-1858) народився 19 жовтня 1808 р. в маєтку Сухий Бір Завілейського повіту Віленської губернії. Початкову та середню освіту здобув у Вільно. Після закінчення курсу вступив до вчительського інституту при Віленському університеті, де вивчав грецьку та римську словесності. У 1828 році, з успіхом витримавши попередній іспит при Академії наук, був направлений для подальшого навчання в Дерпт. Після захисту в 1833 р. дисертації про Корнелія Непота, здобув ступінь доктора філософії. Після закінчення дворічного терміну стажування в Берліні, одержав посаду викладача грецької мови й літератури в Харківському університеті. У 1837 р. А.О. Валицький був затверджений у званні ординарного професора.

Протягом двадцятип'ятирічної науково-педагогічної діяльності в Харківському університеті вчений читав більшість факультетських курсів: грецьку старовину, історію грецької літератури, грецьку мову тощо. З 1841 по 1845 рр. виконував обов'язки декана першого відділення філософського факультету.

З ім'ям професора А.О. Валицького тісно пов'язана й діяльність Педагогічного інституту при Харківському університеті. За поданням попечителя Харківського навчального округу від 23 листопада 1837 р., на підставі ст. 156 «Общего Устава Императорских Российских университетов», А.О. Валицького було призначено викладачем давньої класичної словесності Педагогічного інституту. Це означало, що професор мав поглиблено вивчати зі студентами Педагогічного інституту предмети спеціальності протягом додаткової тижневої години. Так, у 40-х роках ХІХ століття А.О. Валицький вивчав зі

студентами «енциклопедію філософії», «археологію стародавнього мистецтва», знайомив слухачів із колекціями нумізматичного кабінету, обговорював підготовлені доповіді. Окрім цього, в обов'язки професора входило викладання педагогіки й дидактики за додаткову винагороду в розмірі 400 крб. річних.

Незважаючи на те, що А.О. Валицький не був фахівцем у цій галузі знань, ним було розроблено спеціальний курс із педагогіки польською мовою «О wychowaniu dzeci». Курс уміщено на 30 аркушах, із додатками щодо історичного огляду цієї науки. В основу курсу було покладено двотомне керівництво Німейєра, яке в 20–30-х роках ХІХ століття було визнано найкращим посібником з педагогіки.

5 листопада 1850 р. Імператорським указом в університетах були засновані кафедри педагогіки, які входили до структури історико-філологічних факультетів. У зв'язку з цим, рішенням ради Харківського університету тимчасове завідування новоствореною кафедрою педагогіки було покладено на професора А.О. Валицького, якого змінив на цій посаді 1852 р. М.О. Лавровський.

Н. А. Лавровський

Лавровський Микола Олексійович (1828–1899) видатний український педагог, професор російської словесності та педагогіки, блискучий організатор та реформатор освіти ХІХ ст. М.О. Лавровський народився в селі Видропуск Новоторзького повіту Тверської губернії в родині сільського протоієрея.

Після закінчення Новоторзького духовного училища, а згодом і Тверської духовної семінарії, у 1846 р. вступив до Санкт-Петербурзького Головного Педагогічного інституту, який закінчив у 1851 р. із золотою медаллю і був залишений

ад'юнктом на кафедрі грецької та латинської словесності й старожитностей. Однак, уже через рік на підставі рішення Государя Імператора був переведений у званні ад'юнкта до Харківського університету для заміщення вакантної кафедри педагогіки. Ґрунтовні знання, інтерес до процесу навчання виокремлювали молодого вченого серед колег, тому через деякий час його було призначено членом комітету «Для испытания лиц, ищущих звания домашних учителей и учительниц по предмету русской словесности».

1855 р. М.О. Лавровський захистив у Харківському університеті докторську дисертацію, отримавши науковий ступінь доктора російської філології. Цього ж року рішенням ученої ради від 22 червня його було затверджено в званні професора кафедри педагогіки.

Обіймаючи кафедру педагогіки упродовж 1852–1862 рр., М.О. Лавровський викладав такі курси: дидактика, теорія виховання, історія педагогіки та окремі методики. Дидактику вчений поділяв на загальну та часткову. У загальну включав поняття навчання, його мету та зміст, принципи та методи, вимоги до вчителя, освітній вплив різних навчальних предметів на учнів. У частковій виділяв три теми: критичний огляд методів навчання з боку їхньої освітньої ролі та можливостей використання в різних науках; методи навчання в початковій і середній школі; система освіти в країні (побудова державних навчальних закладів).

Теорію виховання М.О. Лавровський уважав самостійною педагогічною дисципліною. Висвітлював у ній два розділи: загальне та часткове (конкретизоване) про виховання. У першому – розкривав мету, методи, засоби й загальні правила виховання, спрямовані на «збудження й керівництво здібностями учнів», та правила, що допомагали «самостійній освіті випускників». У другому – зупинявся на питаннях морального, фізичного й

естетичного виховання школярів, «засобах удосконалення доброчинності».

Історію педагогіки також поділяв на дві частини. Першу – присвячував історії розвитку ідей у дохристиянські часи, зосереджував увагу на питаннях історії виховання та освіти в країнах Стародавнього Сходу, подавав огляд діяльності вищих навчальних закладів у Римі, Афінах, Німеччині тощо. У другій – розглядав історію розвитку християнської педагогіки середніх віків, зокрема, твори Я.А. Коменського, М. Монтеня, Дж. Локка, педагогічні твори І.Г. Песталоцці та його послідовників. Закінчував читання курсу характеристикою сучасних напрямів розвитку педагогічної думки.

М.О. Лавровський – автор низки робіт із історії розвитку вітчизняної педагогічної думки та школи. Серед них – монографія «О древнерусских училищах» (1854 р.), статті: «О педагогических беседах в уездных училищах» (1861), «Обозрение учительских съездов в Харьковском учебном округе» (1863), «По вопросу об устройстве гимназий» (1867) тощо.

Зазначимо, що після реорганізації кафедри педагогіки, в Харківському університеті відповідно до положень статуту 1863 р. М.О. Лавровського було обрано деканом історико-філологічного факультету, а 1867 р. – призначено директором Ніжинського історико-філологічного інституту.

Гарбуз Терентій Павлович – професор, завідувач кафедри педагогіки (1931–1934 рр.) Харківського інституту народної освіти (Всеукраїнського інституту народної освіти ім. М.О. Скрипника), трансформованого в Харківський педагогічний інститут.

Литвинов Степан Андрійович (1898–

1982) – доктор педагогічних наук, професор, відомий учений, педагог, заслужений діяч вищої школи УРСР. Народився в с. Чурсино Корочанського повіту Курської губернії в родині залізничника. У 1912 р. закінчив двокласну залізничну школу, 1916 р. – Казанську вчительську семінарію, після закінчення якої працював учителем початкової залізничної школи ст. Синельникове, а з 1919 р. до 1922 р. – у школі-семиріччі ст. Люботин Південної залізниці. Упродовж 1922 – 1926 рр. навчався на факультеті соціального виховання Харківського інституту народної освіти. У 1929 р. закінчив аспірантуру в Українському науково-дослідному інституті педагогіки в Харкові. Після цього працював асистентом, викладачем, завідувачем кафедри педагогіки (1934–1939 рр.), заступником директора з навчально-наукової роботи Харківського інституту народної освіти, Всеукраїнського інституту народної освіти ім. М.О. Скрипника, Харківського педагогічного інституту. Виступав проти проявів ідеалізму в педагогіці, відстоював матеріалістичний характер навчально-виховного процесу, розглядав питання естетичного виховання школярів. У 1928–1931 рр. надрукував свої перші роботи, у яких викрив сутність сектантства, релігійних забобонів, розглядав питання громадського виховання учнівської молоді. З 1939 р. працював у Київському педагогічному інституті ім. О.М. Горького на посаді доцента, а впродовж 1956–1968 рр. – завідувача кафедри педагогіки.

Понад 50 років С.А. Литвинов присвятив викладанню курсу історії педагогіки в педагогічних інститутах України. Йому належить біля 200 наукових праць із педагогіки та історії педагогіки. Учений брав участь у підготовці монографії

«Народное образование и педагогическая наука в Украинской ССР 1917–1967 гг.». За його редакцією надруковані «Хрестоматия по истории отечественной педагогики» (1959), посібник для студентів і викладачів педагогічних інститутів, учителів і вихователів шкіл-інтернатів – «Методика воспитательной работы в школе-интернате» (1963). У 1967 р. вийшла його наукова праця «Педагогика и жизнь», у якій подано аналіз педагогічних поглядів Г.С. Сковороди, Я.А. Коменського, А.С. Макаренка, Н.К. Крупської та ін.

Зільберштейн Андрій Ілліч (1897–1984) – професор, фахівець із педагогіки, психології, юриспруденції. Народився А.І. Зільберштейн 24 вересня 1897 р. у Москві. Згодом його батьки переїхали до Харкова й усе його подальше життя було пов'язане з цим містом.

У 1914 р. А.І. Зільберштейн закінчив Харківське реальне училище № 1, два роки поспіль навчався в Петроградському психоневрологічному інституті (до 1917 р.). Згодом вступив на правовий факультет Харківського інституту народного господарства, який закінчив у 1926 р., здобувши спеціальність юрист-криміналіст.

Широкий кругозір, різнобічність наукових інтересів А.І. Зільберштейна позначилися не тільки на його прагненні здобути фундаментальну освіту в різних галузях знань, а й на практичній діяльності. Починаючи з 1919 р., А.І. Зільберштейн працював у Харківському губернському відділі народної освіти на посаді завідувача курсів підготовки працівників і завідувача відділу. Упродовж 1921–1934 рр. – у Наркомпросі УРСР на

посадах методиста та завідувача підвідділу; 1935–1937 рр. – завідувача відділом Української психоневрологічної академії, співробітника Українського науково-дослідного інституту педагогіки.

Становлення педагогічної періодичної преси в Україні також пов'язане з ім'ям Андрія Ілліча. Він стояв біля витоків журналів «Шлях освіти», «Комуністична освіта», виконуючи обов'язки заступника редактора. Цю велику й відповідальну роботу поєднував із педагогічною діяльністю. Упродовж 1923–1941 рр. викладав у Харківському інституті народної освіти, Українському інституті комуністичної освіти, Українському інституті механізації сільського господарства, Харківському державному університеті, Харківському державному педагогічному інституті. Читав такі курси: система народної освіти, політико-просвітницька робота, педагогіка, історія педагогіки тощо.

З 1939 по 1974 рр. А.І. Зільберштейн обіймав посаду завідувача кафедри педагогіки Харківського державного педагогічного інституту, а з 1981 р. – професора-консультанта.

Колеги, аспіранти завжди відзначали неординарність постаті Андрія Ілліча. Він часто збирав у себе на квартирі однодумців, де за чайним столом ділився думками про розвиток науки, освіти, людські цінності. Згадував твори А.П. Чехова, особисті зустрічі з Н.К. Крупською, А.С. Макаренком, наркомом освіти УРСР М.О. Скрипником.

А.І. Зільберштейн завжди добре відчував нове, прогресивне в науці. Ученим було започатковано нові напрями педагогічних досліджень, пов'язані з питанням наочності в навчанні, активізацією пізнавальної діяльності школярів. На сьогодні збереглися тези лекцій А.І. Зільберштейна (1975 р.) щодо формування пізнавальної активності й самостійності школярів, у яких наголошується на важливості цієї проблеми для розвитку

педагогічної науки. Для аргументації вченим наводяться такі висловлювання відомих класиків педагогіки: А. Дістервега: «Поганий учитель підносить істину, хороший – учить її знаходити»; К.Д. Ушинського: «Необхідно завжди надавати дитині можливість діяльності, яка б відповідала її силам, і допомагати їй тільки там, де у неї не вистачає сил, поступово послаблюючи цю допомогу відповідно до віку дитини»; Я. Корчака: «Веліти будь-кому дати тобі готові думки – це доручити жінці родити твоє дитя. Є думки, котрі потрібно самому народжувати в муках, вони-то і є найціннішими».

Попова Людмила Данилівна (1923–2014) – кандидат педагогічних наук, професор, фахівець із історії педагогіки, активний громадський діяч. Народилася Л.Д. Попова у м. Харкові. Після закінчення СШ № 102 (1941 р.) перебувала в евакуації в м. Казані, де працювала робітницею на фабриці. У 1943 р. закінчила військово-авіаційне училище й упродовж 1942–1945 рр. брала участь у бойових діях на фронтах Великої Вітчизняної війни. Після демобілізації повернулася до Харкова, працювала секретарем, зав. відділом райвиконкому. У 1953 р. з відзнакою закінчила історичне відділення історико-філологічного факультету Харківського державного педагогічного інституту ім. Г.С. Сковороди, 1957 р. – аспірантуру при кафедрі педагогіки. Під керівництвом професора М.О. Григор'єва захистила кандидатську дисертацію «Проблеми наочного навчання в педагогічній спадщині В.І. Водовозова і М.Ф. Бунакова». Упродовж 1957–1960 рр. працювала

завідувачем відділу педпрактики й викладачем Харківського педагогічного інституту іноземних мов ім. Н.К. Крупської. З 1961 р. викладала в Харківському державному педагогічному інституті ім. Г.С. Сковороди. Пройшла шлях від аспіранта до професора кафедри педагогіки, готуючи вчительські кадри для навчальних закладів України. З 1973 по 1978 рр. обіймала посаду завідувача кафедри педагогіки й психології, з 1985 р. – професора кафедри.

Професор Л.Д. Попова створила власну наукову школу, підготувала понад 25 кандидатів педагогічних наук, стала автором більше 200 друкованих наукових і науково-методичних праць історико-педагогічного характеру. Нагороджена орденом Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.; 12 медалями, зокрема «За відвагу», «За бойові заслуги», «А.С. Макаренка», «Н.К. Крупської», знаками «Відміник народної освіти України», «Отличник народного образования СССР» тощо.

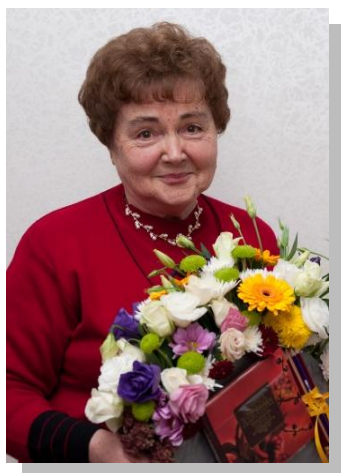

Федоренко Іван Тимофійович (1908–1982) – доктор педагогічних наук, професор. Народився на Ніжинщині у багатодітній сім'ї. Після закінчення семирічної школи 2 роки навчався в Ніжинській агротехпрофшколі. У 1927 р. вступив на фізико-математичний факультет Ніжинського інституту народної освіти, який закінчив у 1930 р. Працював учителем математики й фізики в м. Вовчанську Харківської області, у педагогічному технікумі м. Кременчуга Полтавської області. Починаючи з 1935 р., професійно-педагогічна діяльність І.Т. Федоренка була пов'язана з Харковом, де він працював

директором середньої школи № 4 (1943–1945 рр.), заступником завідувача міськвно (1945–1950 рр.), завідувачем міськвно (1950–1954 рр.), директором середньої школи № 77 (1954–1955 рр.), завідувачим промисловим відділом облвно (1955–1963 рр.), директором середньої школи № 94 (1963–1966 рр.). З 1966 р. І.Т. Федоренко викладав у Харківському державному педагогічному інституті, перебуваючи на посадах доцента, професора, завідувача кафедри педагогіки (1978–1982 рр.).

У 1964 р. І.Т. Федоренко захистив кандидатську дисертацію, а в 1976 р. – докторську на тему «Дидактичні умови оптимізації підготовки учнів до засвоєння нових знань». З 1966 до 1982 рр. очолював проблемну лабораторію експериментальної дидактики та Харківську обласну раду педагогічного товариства. Учений підготував п'ять монографій, 37 науково-методичних матеріалів, більше 100 наукових статей у різних виданнях. Під його керівництвом захищено три кандидатські дисертації.

У 1968 р. І.Т. Федоренку присвоєно почесне звання «Заслужений учитель України», 1978 р. нагороджено медаллю «А.С. Макаренка».

Лозова Валентина Іванівна (02.03.1937) – доктор педагогічних наук (1991 р.), професор (1991 р.), член-кореспондент НАПН України (1992 р.), Заслужений діяч науки і техніки України (1997 р.), знаний фахівець із проблем дидактики. Народилася Валентина Іванівна в с. Первомайське Зміївського району Харківської області. Закінчила з медаллю Балаклійську середню школу № 2 (1954 р.), з відзнакою Харківський педагогічний інститут ім. Г.С. Сковороди (1959 р.).

Усе життя Валентини Іванівни пов'язане з педагогічною діяльністю. З 1959 року по 1969 рік працювала вихователем школи-інтернату № 6, учителем середньої школи № 62. Навчалася в аспірантурі на кафедрі педагогіки (одночасно працювала в СШ № 62), здійснюючи педагогічний експеримент із теми «Використання проблемних запитань і завдань для перевірки знань школярів».

У 1972 році захистила кандидатську дисертацію, а в 1990 р. докторську дисертацію на тему: «Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів».

У Харківському державному педагогічному інституті (згодом університеті) пройшла всі щаблини викладацької кар'єри: викладач, старший викладач, доцент, професор, завідувач кафедри, директор Інституту педагогіки і психології імені В.О. Сухомлинського Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. З 2006 р. – професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

В.І. Лозова має близько 200 публікацій, у тому числі три монографії, 10 підручників, 17 методичних рекомендацій. Найвагоміші серед них: монографія «Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів», посібники «Пізнавальна активність школярів», «Теоретичні основи виховання й навчання» (два видання в співавторстві), «Формирование познавательной активности школьников» (у співавторстві), «Лекції з педагогіки вищої школи» (у співавторстві), «Гуманістична дидактика В.О. Сухомлинського», «Хрестоматія з педагогіки вищої школи» (у співавторстві).

Одночасно з викладацькою діяльністю В.І. Лозова здійснювала інтенсивну наукову роботу, створивши потужну наукову школу. Під її керівництвом підготовлено 16 докторів та 54 кандидати педагогічних наук.

За вагомий внесок у розвиток педагогічної науки й освіти В.І. Лозова відзначена державними нагородами: «Відмінник народної освіти» (1976 р.), медалями «А.С. Макаренка» (1987 р.) і «Н.К. Крупської» (1990 р.), знаками «В.О. Сухомлинського» (2005 р.) і «К.Д. Ушинського» (2007 р.). В.І. Лозова – Лауреат конкурсу ХДПІ імені Г.С. Сковороди «Людина року» (1994 р.), іменний стипендіат із гуманітарних наук Харківської обласної державної адміністрації (2005 р.), дипломант обласного конкурсу «Вища школа – кращі імена» в номінації «Викладач фундаментальних дисциплін» (2005 р.), переможець обласного конкурсу «Вища школа – кращі імена» (2010 р.).

У 1997 році за значний особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів, плідну науково-педагогічну діяльність Указом Президента України В.І. Лозовій було присвоєне почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

В.І. Лозова очолювала кафедру педагогіки впродовж 20 років (1982–2002 рр.) і саме під її керівництвом, завдяки її науковому таланту та відданості улюбленій справі кафедра набула статусу провідної в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди. Її захопленість наукою, активний пошук, професіоналізм, широка ерудиція та вагомий педагогічний досвід сприяли піднесенню наукового авторитету кафедри, формуванню її особливого науково-педагогічного іміджу, створенню власної науково-педагогічної школи, яка відома своїм творчим доробком не лише в Харкові, але й за його межами.

Золотухіна Світлана Трохимівна

(01.09.1953) – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, відмінник народної освіти України, лауреат Регіонального рейтингу «Харків'янин року» (2007 р.) в номінації «Діячі науки, культури, мистецтва», володар стипендії ім. В.Н. Каразіна (у галузі гуманітарних наук).

С.Т. Золотухіна народилася у с. Карабушено, Кегичівського району Харківської області. Після закінчення в 1975 р. з відзнакою фізико-математичного факультету Харківського державного педагогічного інституту ім. Г.С. Сковороди працювала вчителем математики середньої школи № 17, вечірньої школи № 41 (м. Харків), секретарем і завідувачем відділом учнівської молоді Київського райкому комсомолу м. Харкова.

З 1978 р. С.Т. Золотухіна розпочала свою професійну діяльність у Харківському державному педагогічному інституті, пройшла шлях від асистента до професора, створивши власну наукову школу, яка на сьогодні нараховує 6 докторів і 48 кандидатів педагогічних наук. Більше 15 років виконувала обов'язки вченого секретаря спеціалізованої вченої ради (Д 64.053.04) при Харківському державному педагогічному університеті ім. Г.С. Сковороди, а з 2006 р. є заступником голови цієї ради.

Науково-дослідницькі результати, отримані С.Т. Золотухіною, знайшли втілення в кандидатській (1984 р.) і докторській (1995 р.) дисертаціях, монографії «Тенденції розвитку виховуючого навчання» (1995 р.), а також близько 200 науково-методичних працях.

С.Т. Золотухіна за плідну роботу з виховання й навчання студентської молоді, а також підготовку науково-педагогічних кадрів нагороджена грамотами Міністерства освіти і науки України, знаками «Відмінник народної освіти» (2000 р.), «А.С.Макаренка» (2003 р.), «К.Д.Ушинського» (2006 р.), медаллю «Григорія Сковороди» та іменним годинником Верховної Ради України (2014 р.). С.Т. Золотухіна – володар стипендії імені Василя Каразіна (2007 р.), лауреат ІІІ, V та ІХ обласних конкурсів «Вища школа Харківщини – кращі імена» в номінації «Викладач гуманітарних дисциплін» (2001 р., 2003 р., 2007 р.).

З 2002 р. С.Т. Золотухіна очолює кафедру загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, уособлює нове покоління керівників, здатних творчо розв'язувати завдання, уміло демонструвати сучасний стиль керівництва, витримувати розумні пропорції між власними вольовими рішеннями й вільною творчою позицією підлеглих. Вона успішно запроваджує особливу етику управління – партнерсько-рівноправний стиль взаємин, відмову від декларативного спілкування та дріб'язкової опіки. Як завідувач професор С.Т. Золотухіна досягає успіху в роботі колективу, оскільки завжди зосереджується не лише на процесі, а й на ставленні людей до своєї праці, один до одного, отриманні відчуття задоволення від власного внеску в загальний процес і кінцевий результат.

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

На 2015 р. кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи набула статусу провідної в університеті, оскільки забезпечує педагогічну підготовку випускників фактично за всіма спеціальностями. На кафедрі працює 8 докторів педагогічних наук, 18 кандидатів педагогічних наук та 1 старший викладач, що зумовлює її значний науково-педагогічний потенціал.

До штату навчально-допоміжного персоналу входять завідувач кабінету Л.М. Головашкіна, старші лаборанти О.А. Корнюш та З.С. Мікрюкова.

Безумовно, у роботі такого структурного підрозділу педагогічного університету, як кафедра, провідним напрямом роботи є **організація навчально-виховного процесу**. Студентів усіх факультетів об'єднує майбутня професія – учителя, працівника освітнього закладу. Тому зроблені акценти на визнанні кожного студента суверенною особистістю, необхідності активізувати наукову діяльність студентської молоді обумовлюють чітке коло вимог колективу кафедри до своєї роботи зі студентами, що дає змогу констатувати наявність особливого стилю роботи викладачів кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Викладацька діяльність членів кафедри охоплює студентів усіх факультетів університету та здійснюється через читання таких навчальних курсів, як «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи».

**Професорсько-викладацький склад кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи (2014–2015 н.р.)**

№	ПІБ	Посада	Ступінь	Звання
1.	Золотухіна Світлана Трохимівна	Зав. каф., професор	д. пед. н.	професор
2.	Гриньова Валентина Миколаївна	професор	д. пед. н.	професор
3.	Зеленська Людмила Дмитрівна	професор	д. пед. н.	професор
4.	Попова Олена Володимирівна	професор	д. пед. н.	професор
5.	Рибалко Людмила Сергіївна	професор	д. пед. н.	професор
6.	Рогова Тетяна Володимирівна	професор	д. пед. н.	професор
7.	Ткачова Наталія Олександрівна	професор	д. пед. н.	професор
8.	Трубавіна Ірина Миколаївна	професор	д. пед. н.	професор
9.	Калашникова Любов Миколаївна	професор	к. пед. н.	доцент
10.	Балацінова Алла Дмитрівна	доцент	к. пед. н.	
11.	Башкір Ольга Іванівна	доцент	к. пед. н.	доцент
12.	Вакуленко Тетяна Сергіївна	доцент	к. пед. н.	
13.	Васильєва Світлана Олександрівна	доцент	к. пед. н.	доцент
14.	Гриньов Віталій Йосипович	доцент	к. пед. н.	доцент
15.	Дейниченко Геннадій Володимирович	доцент	к. пед. н.	доцент
16.	Кін Олена Миколаївна	доцент	к. пед. н.	доцент
17.	Лазарева Олена Миколаївна	доцент	к. пед. н.	доцент
18.	Лупаренко Світлана Євгенівна	доцент	к. пед. н.	доцент
19.	Масич Світлана Юріївна	доцент	к. пед. н.	
20.	Наумов Борис Миколайович	доцент	к. пед. н.	доцент
21.	Нечволод Любов Іванівна	доцент	к. пед. н.	доцент
22.	Пасько Леонід Борисович	ст. викладач		
23.	Пісоцька Марина Емілівна	доцент	к. пед. н.	доцент
24.	Смагін Валентин Ілліч	доцент	к. пед. н.	доцент
25.	Собченко Тетяна Миколаївна	доцент	к. пед. н.	доцент
26.	Твердохліб Тетяна Сергіївна	викладач	к. пед. н.	

Тісно пов'язаною з організацією навчально-виховного процесу є **навчально-методична робота кафедри**. Вона здійснюється як цілісна система дій та заходів, що спрямовані на забезпечення якості професійної підготовки студентів, підвищення кваліфікації та професіоналізму професорсько-викладацького складу кафедри, активізацію творчого потенціалу викладачів і студентів. Члени кафедри активно працюють над розробкою робочих планів із основних навчальних курсів, їх удосконаленням відповідно до європейських норм і стандартів. З метою врахування специфіки факультетів і моніторингових системи на кафедрі уточнюються навчальні програми для бакалаврів і магістрів, розробляється варіативна програма обліку знань студентів. Важливими аспектами навчально-методичної роботи також є уточнення питань для курсового, кваліфікаційного та державного екзаменів із педагогіки; компонування та затвердження програми підготовки до конкурсу педагогічної майстерності; укладання тематики та програм спецсемінарів. Яскравим свідченням позитивної атмосфери на кафедрі, дружньої підтримки, взаємоповаги є обговорення навчально-методичних проблем, що виникли в процесі роботи викладачів протягом навчального року, надання методичної допомоги молодим колегам.

Значна увага завідувача та членів кафедри приділяється й **організаційно-методичній роботі**, яка охоплює:

- тематичні засідання кафедри;
- обговорення матеріалів дисертаційних досліджень аспірантів та докторантів;
- атестацію докторантів та аспірантів;
- затвердження тем дисертаційних досліджень аспірантів і докторантів;
- стажування професорсько-викладацького складу кафедри;

➤ обговорення відкритих лекційно-семінарських занять викладачів кафедри;

➤ звіти членів кафедри (про наукову роботу зі студентами, про роботу з педагогічно обдарованою молоддю на різних факультетах університету, про профорієнтаційну роботу, про роботу зі школами м. Харкова, про результати проведення конкурсу педагогічної майстерності, про підготовку і захист студентами курсових робіт із педагогіки);

➤ аналіз організації та проходження студентами педагогічної практики;

➤ обговорення наукових доповідей викладачів кафедри («Сучасні технології освіти дорослих», «Педагогічний досвід: теорія й практика використання», «Педагогічна підтримка: теорія й практика», «Методична робота викладача ВПНЗ» «Досвід проведення викладачами профорієнтаційної роботи», «Місце портфоліо в системі оцінювання студентів», «Розвиток творчих здібностей студентів», «Частково-пошуковий метод навчання», «Особливості викладання педагогічних дисциплін в сучасних умовах», «Електронний підручник з педагогіки: суть, методика побудови і використання»);

➤ підготовку та проведення науково-практичних конференцій викладачів та аспірантів кафедри;

➤ обговорення питань підготовки та проведення студентської наукової конференції й олімпіади з педагогіки тощо.

Одним із потужних аспектів діяльності кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, результати якого гідно представлені не лише на університетському, але й на державному й міжнародному рівнях, є **науково-дослідницька робота**. Її спрямування визначається напрямками пошуків наукових шкіл кафедри. Окрім того, цей напрям роботи викладачів кафедри включає:

- підготовку науково-педагогічних кадрів;

- редагування монографій, наукових видань, а також наукових збірників: «Педагогіка та психологія» (Харків), «Теорія та методика навчання й виховання» (Харків), «Гуманізація навчально-виховного процесу» (Слов'янськ), «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту» (Харків), «Акмеологія в Україні: теорія і практика» (Київ), «Соціальна робота в Україні – теорія і практика» (Київ);
- опонування кандидатських і докторських дисертацій;
- участь у міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях;
- керівництво науково-дослідною роботою студентів;
- написання відзивів на автореферати дисертацій;
- участь у роботі спеціалізованих вчених рад: Д 64.053.04, К 64.053.06 ХНПУ імені Г.С. Сковороди (проф. С.Т. Золотухіна, В.М. Гриньова, О.В. Попова, Л.С. Рибалко, Н.О. Ткачова, Т.В. Рогова, Л.Д. Зеленська); К 44.053.01 ПНПУ імені В.Г. Короленка (проф. Т.В. Рогова); Д 29.053.03 ДВНЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (проф. Н.О. Ткачова).

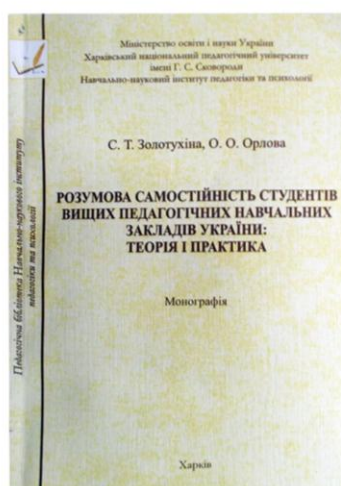
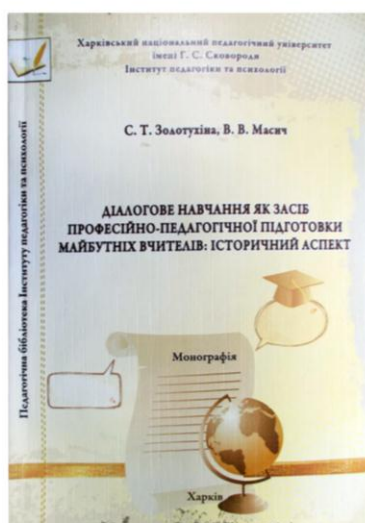
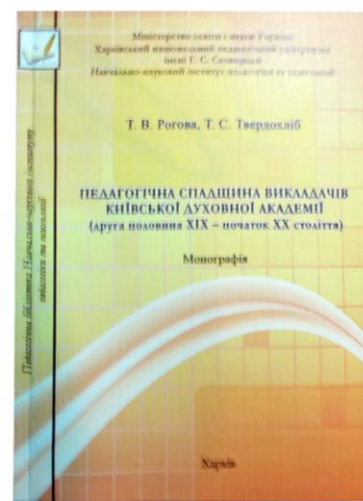
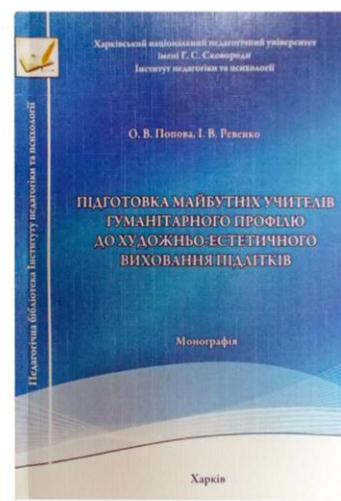
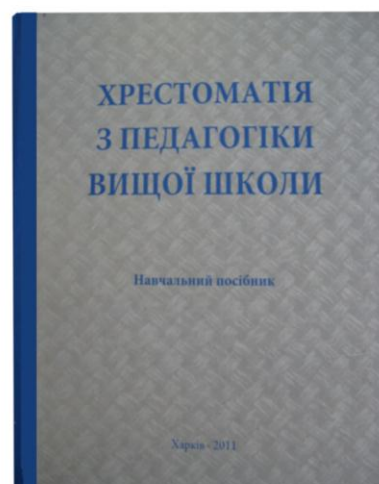
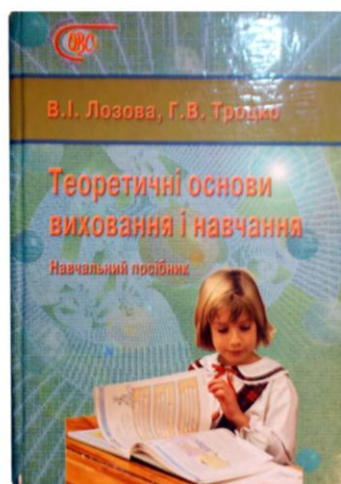
Плідно працюють члени кафедри й над підготовкою та виданням посібників, монографій. До найбільш значущих слід віднести навчальні посібники «Теоретичні основи виховання і навчання» (член-кор. НАПН України, д. п'ятого н., проф. В.І. Лозова, член-кор. НАПН України, д. п'ятого н., проф. А.В. Троцько), «Лекції з педагогіки вищої школи» (за ред. В.І. Лозової), «Хрестоматія з педагогіки вищої школи» (за заг. ред. В.І. Лозової), «Соціальна профілактика торгівлі людьми», «Система захисту дітей від жорстокого поводження» (д. п'ятого н., проф. І.М. Трубавіна); монографії «Діалогове навчання як засіб професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: історичний аспект» (д. пед. н., проф. С.Т. Золотухіна, к. пед. н., доц. В.В. Масич), «Формування пізнавальної активності старшокласників педагогічними програмними засобами» (д. пед. н., проф. О.В. Попова, к. пед. н.,

доц. В.М. Шепель), «Педагогічна спадщина викладачів Київської духовної академії (друга половина XIX – початок XX століття) (д. пед. н., проф. Т.В. Рогова, Т.С. Твердохліб), «Соціально-педагогічна робота з сім'єю - теорія та методика» (д. пед. н., проф. І.М. Трубавіна), «Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: історико-педагогічний аспект» (д. пед. н., проф. С.Т. Золотухіна, д. пед. н., проф. Л.Д. Зеленська), «В.О. Сухомлинський та сучасна освіта» (к. пед. н., доц. Б.М. Наумов), «Учена рада університету: історія, теорія, досвід» (д. пед. н., проф. Л.Д. Зеленська), «Рада факультету: історія та сучасність» (д. пед. н., проф. Л.Д. Зеленська) тощо.

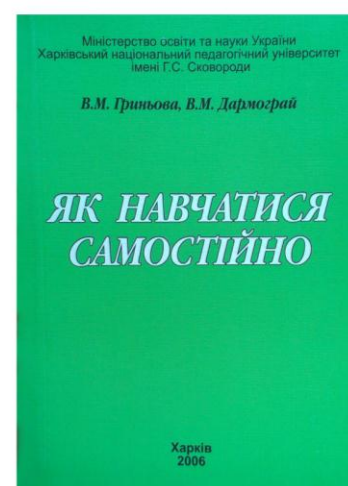
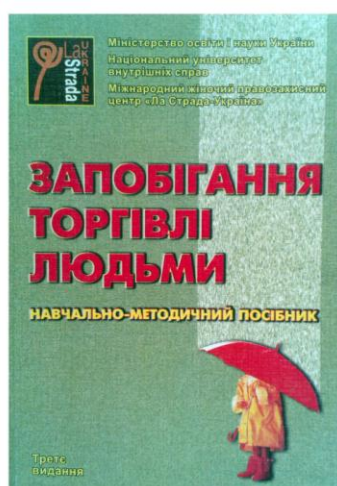
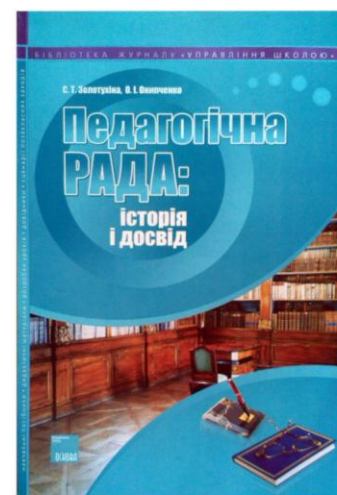
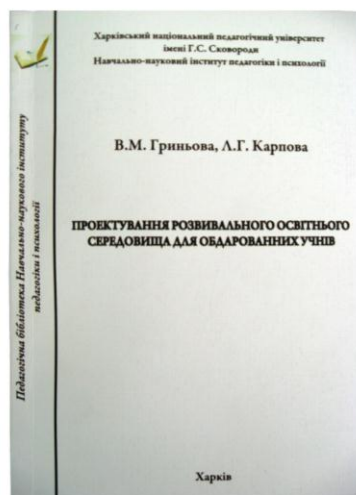
Науково-дослідницька робота на кафедрі загальної педагогіки та педагогіки вищої школи здійснюється шляхом керівництва докторантами й аспірантами. Аспірантура кафедри традиційно численна – це випускники магістратури ХНПУ ім. Г.С. Сковороди й інших вищих навчальних закладів України, учителі, шкільні адміністратори, молоді викладачі ВНЗ. Найбільш плідно за цим напрямом працюють доктори педагогічних наук, професори С.Т. Золотухіна, В.М. Гриньова, О.В. Попова, Т.В. Рогова, Л.С. Рибалко, Н.О. Ткачова, І.М. Трубавіна, Л.Д. Зеленська, кандидати педагогічних наук, доценти Л.М. Калашнікова, О.М. Кін.

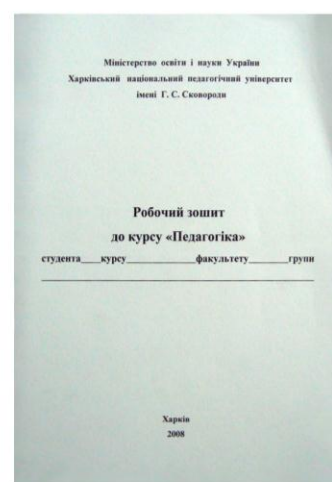
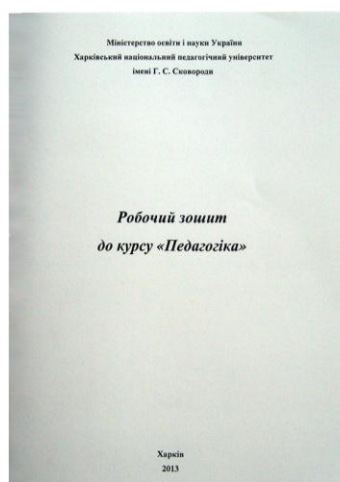
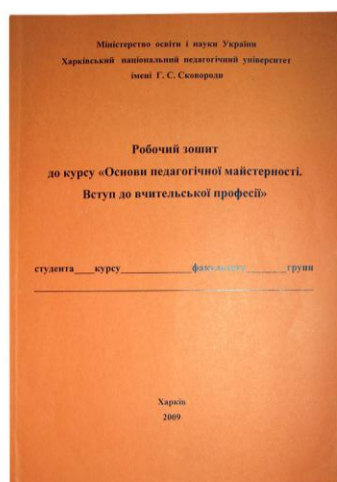
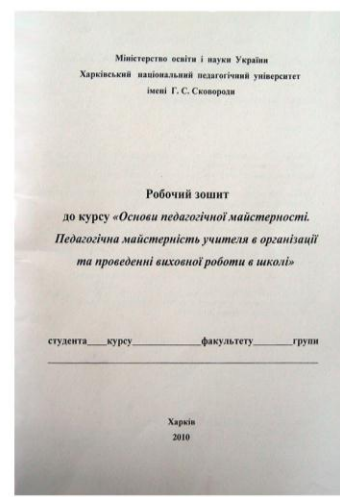
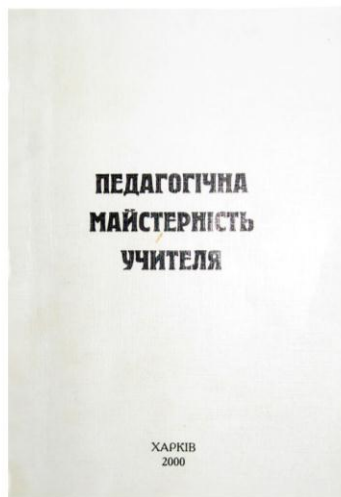
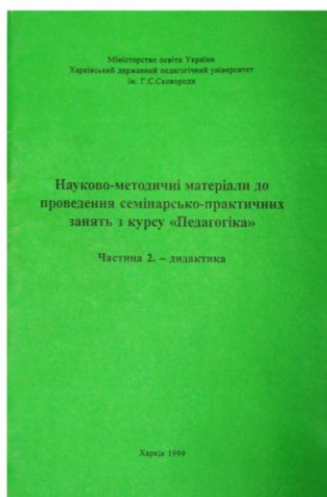
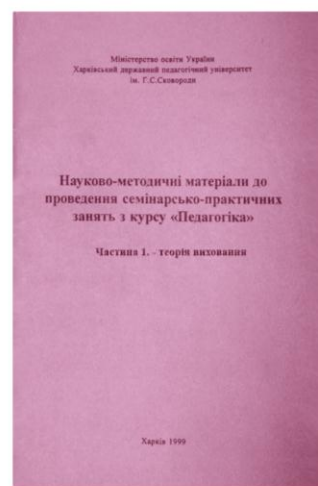
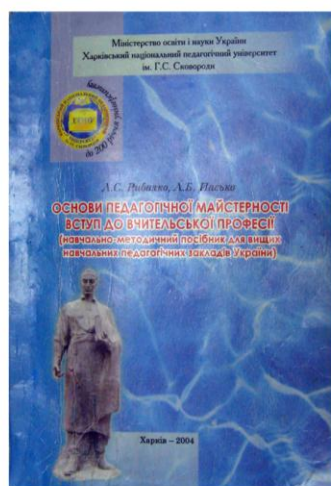
Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, 2012/2013 н.р.

Навчальні та наукові видання членів кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Навчальні та наукові видання членів кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Навчальні та наукові видання членів кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Чисельність аспірантів і докторантів кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Рік	Захищено докторських дисертацій	Захищено кандидатських дисертацій	Всього на кафедрі аспірантів	Всього на кафедрі докторантів
2008	1	17	36	2
2009	1	18	37	3
2010	1	23	40	3
2011	-	21	36	4
2012	5	12	32	4
2013	1	13	29	6
2014	2	19	27	6

Завдяки унікальній атмосфері творчої взаємодії, довіри, толерантності й особливому позитивному психолого-емоційному фону, умінню колективу працювати в команді, відповідально ставитися до своєї ланки в загальній справі й досягається висока ефективність роботи всього складного механізму кафедри в цілому. Окрім навчально-виховної, наукової роботи колектив об'єднує й різнопланове та **багатогранне життя кафедри**. Так, стали вже традиційними й мають статус своєрідного показника професійної та творчої успішності роботи кафедри:

- конкурси педагогічної майстерності, які щорічно проводить кафедра. Серед них найбільш виокремлюються конкурси, присвячені вшануванню пам'яті видатних вітчизняних педагогів Г.С. Сковороди, В.О. Сухомлинського, А.С. Макаренка;
- викладацькі та студентські науково-практичні конференції;
- олімпіади з педагогіки. Майже щороку студенти університету виборюють призові місця на Всеукраїнських

олімпіадах із педагогіки. Так, у 2011 р. Пономарьова Надія посіла 1 місце, у 2012 р. Соломко Олена виборола 3 місце (науковий керівник – проф. Л. І. Калашнікова), у 2013 р. студентка 3 курсу українського мовно-літературного факультету ім. Г.Ф. Квітки-Основ'яненка Нор Олена зайняла III місце (науковий керівник – проф. Л.Д. Зеленська).

Життєлюбство, оптимізм, уміння привносити відчуття свята до повсякденності роблять завідувача кафедри організатором не лише наукової та навчальної діяльності кафедри, а й **колективного дозвілля**. Святкування визначних дат та подій, екскурсій на природу, екскурсій культурно-історичного спрямування, відвідування театру, зустрічі з акторами театрів м. Харкова стали традиційними в колективі.

Показником успішної роботи кафедри є досягнення її співробітників. За плідну викладацьку, методичну, науково-дослідну роботу відзначені:

- знаками: імені В.О. Сухомлинського: проф. Т.В. Рогова, проф. О.В. Попова, проф. Л.М. Калашнікова; імені А.С. Макаренка: проф. В.М. Гриньова, проф. С.Т. Золотухіна, проф. В.І. Лозова, доц. Б.М. Наумов; імені К.Д. Ушинського: проф. В.М. Гриньова, проф. С.Т. Золотухіна, проф. В.І. Лозова; імені Г.С. Сковороди: проф. С.Т. Золотухіна, проф. Т.В. Рогова; імені Н.К. Крупської: проф. В.І. Лозова; «Відмінник освіти»: проф. С.Т. Золотухіна, проф. В.І. Лозова, проф. Т.В. Рогова, проф. О.В. Попова, проф. Л.М. Калашнікова, доц. В.Й. Гриньов, доц. Б.М. Наумов, доц. В.І. Смагін; «За наукові досягнення»: проф. Т.В. Рогова;

- почесним званням ХНПУ імені Г.С. Сковороди «Людина року – 1996» проф. С.Т. Золотухіна, «Людина року – 2006» проф. В.М. Гриньова, «Кращий науковець – 2007» проф. С.Т. Золотухіна;

- почесною грамотою Міністерства освіти і науки України за багаторічну сумлінну працю та науково-педагогічну діяльність проф. Л.С. Рибалко (2014 р.);
- нагрудним знаком «За наукові та освітні досягнення» проф. О.В. Попова;
- пам'ятним посвідченням ХНПУ імені Г.С. Сковороди «За успішний захист докторської дисертації» (2012 р.), Почесною грамотою ХНПУ імені Г.С. Сковороди з нагоди Дня науки та за результатами науково-дослідної роботи (2013р.), подякою голови Харківської обласної державної адміністрації за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної освіти і науки, активну науково-педагогічну діяльність, високий професіоналізм і з нагоди Дня науки (2015 р.) проф. Л.Д. Зеленська;
- університетською грамотою в номінації «Взірець професійної майстерності» доц. О.І. Башкір (2014 р.).

Результатом і впевненим доказом професійної спроможності та творчої активності колективу кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи стало присвоєння рішенням ученої ради Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди почесного звання «Краща кафедра з науково-дослідної роботи» (2003, 2006, 2008, 2010, 2012 рр.).

Професори кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ХНПУ імені Г.С.Сковороди С. Т. Золотухіна, О. В. Попова, Л. Д. Зеленська, Л. М. Калашнікова під час обговорення кандидатської дисертації І.А. Заболотної

Зустріч викладачів кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ХНПУ імені Г.С.Сковороди з докторантом педагогічного інституту при Торонтському університеті Сергієм Ковальчуком

Презентація передового педагогічного досвіду Ш.О. Амонашвілі в ХНПУ імені Г.С. Сковороди (2009 р.)

Члени кафедри,
професори, доктори
педагогічних наук
Л.С. Рибалко,
Л.Д. Зеленська та
О.В. Попова на засіданні
спеціалізованої вченої
ради К 64.053.06 ХНПУ
імені Г.С.Сковороди.

Зустріч викладачів
кафедри та студентів
ХНПУ імені Г.С.Сковороди з
В.Ф. Шаталовим,
2013 р.

Професори кафедри
загальної педагогіки та
педагогіки вищої школи
ХНПУ імені .С.Сковороди
С. Т. Золотухіна,
В.М. Гриньова,
О. В. Попова,
Н.О. Ткачова з
аспірантами, 2013 р.

Члени кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ХНПУ імені Г.С.Сковороди та учасники загальноуніверситетського конкурсу педагогічної майстерності, 2013 р.

Колектив кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ХНПУ імені Г.С.Сковороди разом з учасниками загальноуніверситетського етапу студентської олімпіади з педагогіки, 2014 р.

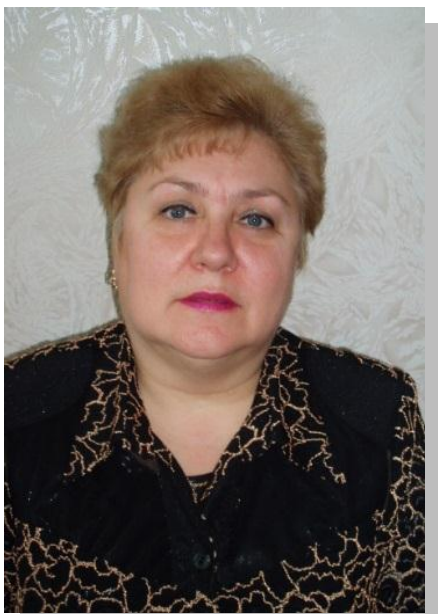
*Д. пед. н., проф. С. Т. Золотухіна,
д. пед. н., проф. Л.Д. Зеленська
разом із студентками Нор
Оленою та Осипенко Юлією на
Всеукраїнській олімпіаді з
педагогіки (м. Ялта, 2013 р.)*

*Члени кафедри загальної
педагогіки та педагогіки
вищої школи ХНПУ імені
Г.С.Сковороди під час
екскурсії до
Слов'яногірського
монастиря (2011 р.)*

*Члени кафедри загальної
педагогіки та педагогіки
вищої школи ХНПУ імені
Г.С.Сковороди на
відпочинку (2012 р.)*

КАДРОВИЙ СКЛАД КАФЕДРИ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Золотухіна

Світлана

Трохимівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

1.09.1953 р. народилась у с. Карабушено Кегичівського району Харківської області, учитель математики, викладач. Закінчила з відзнакою фізико-математичний факультет Харківського державного педагогічного інституту імені

Г.С. Сковороди (Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди) у 1975 р. Після закінчення ХДПІ імені Г.С. Сковороди працювала вчителем математики в СШ № 41, № 17, з 1997 року – секретарем Київського РК ЛКСМ м. Харкова.

З 1976 по 1979 р. навчалася в аспірантурі ХДПІ імені Г.С. Сковороди без відриву від виробництва, упродовж 1992–1995 рр. – у докторантурі. Доктор педагогічних наук з 1995 р., професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи з 1996 р.

У 1984 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Підготовка студентів до профорієнтаційної роботи в школі» із спеціальності 13.00.01 - теорія та історія педагогіки (науковий керівник – к. пед. н., проф. А.І. Зільберштейн). Докторська дисертація «Розвиток теорії та практики виховуючого навчання в історії вітчизняної педагогічної думки IX–XIX ст.» захищена у 1995 р. (науковий консультант – д. пед. н., проф., член-кор. НАПН України В.І. Лозова).

С.Т. Золотухіна викладає курси «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка вищої школи», «Культура педагогічних досліджень», керує аспірантами, докторантами. Під її керівництвом захищено 6 докторських і 48 кандидатських дисертацій. Працює над проблемою «Дидактика вищої школи в історичному дискурсі».

Професор С.Т. Золотухіна – автор близько 200 наукових праць, серед яких найбільш вагомими є: «Розвиток ідеї виховуючого навчання в історії педагогічної думки та практиці України» (1994 р.), «Тенденції розвитку виховуючого навчання» (1995 р.); у співавторстві: «Теорія і практика підготовки домашніх наставників» (2006 р.), «Громадянське виховання студентів вищих навчальних закладів України в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття» (2007 р.), «Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу (історико-педагогічний аспект)» (2008 р.), «Лекції з педагогіки вищої школи» (2010 р.), «Культурно-освітня спадщина вчених Слобожанщини другої половини ХІХ – початку ХХ століття: історико-педагогічний аспект» (2010 р.), «Хрестоматія з історії педагогіки» (2011 р.), «Статистические методы в педагогических исследованиях высшей школы» (2013 р.).

С.Т. Золотухіна – член редакційної ради фахових збірників «Теорія та методика навчання і виховання», «Педагогіка та психологія», «Гуманізація навчально-виховного процесу в середній і вищій школі» (Слов'янськ), «Засоби навчальної та науково-дослідної роботи» (Харків), «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту» (Харків), «Історико-педагогічний альманах» (Умань).

С.Т. Золотухіна з 2006 року є членом Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогіки та психології при НАПН України, з 2008 – членом вищої атестаційної комісії при МОН України.

За плідну педагогічну діяльність, значний внесок у справу виховання майбутнього вчителя С.Т. Золотухіна нагороджена: медаллю «Г.С. Сковороди» (2014 р.); знаками «Відмінник народної освіти України» (2004 р.), «А.С. Макаренка» (2005 р.), «К.Д. Ушинського» (2007 р.), «Григорія Сковороди» (2003 р.); грамотами Міністерства освіти України (1986 р., 1989 р.), ХДПУ ім. Г.С. Сковороди (1984 р., 1985 р.). С.Т. Золотухіна – лауреат III та V обласних конкурсів «Вища школа Харківщини – кращі імена» (2001 р., 2003 р., 2004 р., 2007 р.) у номінації «Викладач гуманітарних дисциплін», переможець конкурсу «Людиною року» (1995 р.).

Гриньова

Валентина

Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор. Народилася 02.06.1949 року в м. Харкові. У 1968 р. вступила до Харківського державного педагогічного інституту на природничий факультет, який закінчила з відзнакою у 1973 році. Працювала вчителем хімії та біології Скосогорівської 8-річної школи Богодухівського району та вчителем

хімії СШ № 68 і № 95 м. Харкова (1973–1984 рр.), старшим лаборантом та завідувачем лабораторії експериментальної дидактики на кафедрі педагогіки ХДПІ імені Г.С. Сковороди (1975–1984 рр.), викладачем, старшим викладачем, доцентом, професором кафедри педагогіки. З 1982 по 1984 р. навчалася в аспірантурі ХДПІ імені Г.С. Сковороди без відриву від виробництва, з 1995 по 1998 р. – у докторантурі. У 1984 р. захистила кандидатську дисертацію «Дидактичні умови

забезпечення дієвості знань учнів» зі спеціальності 13.00.01 – теорія й історія педагогіки (науковий керівник – д. пед. н., проф. І.Т. Федоренко). У 2001 р. – докторську дисертацію «Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти)» зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти (науковий консультант – д. пед. н., проф., член-кор. НАПН України В.І. Лозова). Професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи з 2002 р. 3 серпня 2006 року – директор, а з грудня 2009 року – заступник директора Інституту педагогіки та психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

В.М. Гриньова – автор близько 170 наукових праць, серед яких монографії, навчальні посібники, наукові статті. Вона постійно виступає з доповідями на науково-практичних конференціях перед викладачами, аспірантами, учителями, директорами шкіл, керівниками районних, міських й обласного відділу освіти та науки, педагогічною громадськістю Харкова та області, систематично займається просвітницькою діяльністю серед учителів, учнів, батьків, керівників загальноосвітніх навчальних закладів; опікується діяльністю Комунального закладу «Обласна спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів «Обдарованість» Харківської обласної ради».

Бере участь у роботі спеціалізованих вчених рад Д 64.053.04, К 64.053.06 Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Є членом експертної комісії МОН України щодо експертизи хоздоговірних робіт (секція «Педагогіка і психологія»).

Підготувала 3 докторів педагогічних наук (Н.Т. Тверезовська (2003 р.), І.Я. Глазкова (2013 р.), Я.Е. Левченко (2013 р.)) і 56 кандидатів педагогічних наук.

Професор В.М. Гриньова є членом редколегії збірників наукових праць «Педагогіка та психологія» і «Актуальні питання навчання та виховання особистості», які видаються в ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

За плідну роботу зі студентством нагороджена знаком «Відмінник освіти України», знаками «А.С.Макаренка», «К.Д.Ушинського», «Г.С.Сковороди», Почесною Грамотою і Грамотою Міністерства освіти та науки України, у 2006 році була визнана переможцем обласного конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» в номінації «Викладач гуманітарних дисциплін», удостоєна диплома губернатора області та Подяки Головного управління освіти й науки Харківської обласної державної адміністрації, «Людина 2006 року» Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, визнана кращим науковцем університету.

Зеленська Людмила Дмитрівна

— доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Народилася 19 серпня 1970 р. у с. Пришиб Балаклійського району Харківської області. Після закінчення у 1985 р. Пришибської восьмирічної школи вступила до Харківського педагогічного училища на шкільне відділення. Отримала диплом з відзнакою зі спеціальності «Учитель початкових класів, вихователь групи продовженого дня».

Педагогічну діяльність розпочала в 1989 р. на базі Червонодонської сш №2 Балаклійського району Харківської

області. З метою підвищення професійного рівня й маючи нахили до вивчення історичних дисциплін, у 1990 р. вступила до Харківського державного університету ім. М.Горького на історичний факультет. Після його закінчення у 1996 р. працювала вчителем історії та основ економічних знань Пришибської ЗОШ I-III ступенів й обіймала посаду заступника директора з виховної роботи.

Взявши за правило вислів: «Учитель доти є вчителем, доки він учень», – постійно дбала про збагачення власного досвіду новими педагогічними ідеями, працюючи над розробкою проблеми «Інноваційне моделювання уроків історії та правознавства в процесі особистісно-орієнтованої системи навчання в загальноосвітній школі». У 2000 р. стала переможцем районного конкурсу «Учитель року», у 2002 р. – учасником навчального семінару «Навчання в дії». Учитель вищої категорії з 1998 року, з 2006 року – учитель-методист.

2006 року захистила кандидатську дисертацію на тему «Проблема формування професійно-педагогічної компетентності вчених вищих навчальних закладів Слобожанщини (кінець XIX – початок XX століття)», 2012 року – докторську дисертацію на тему «Учені ради в системі діяльності університетів України XIX століття» зі спеціальності 13.00.01 (науковий консультант – д. пед. н., проф. С.Т. Золотухіна). У 2013 р. присвоєно вчене звання професора кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Загальний стаж педагогічної діяльності Л.Д. Зеленської складає 25 років. Із 2012 р. працює на посаді професора кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ХНПУ імені Г.С. Сковороди, викладає навчальні курси «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи» для магістрів й аспірантів денної та заочної форм навчання.

Загальний науковий доробок складає 85 друкованих праць, із них – 2 монографії, 52 статті в провідних фахових виданнях України та зарубіжжя. Коло наукових інтересів обіймає питання організації вищої освіти в Україні та на Слобожанщині як у історичному контексті, так і в умовах сучасності (підготовка науково-педагогічних кадрів, організація науково-дослідної та навчально-дослідної роботи, реформування системи управління ВНЗ на засадах автономії й колегіального самоврядування).

Професор Л.Д. Зеленська проводить наукову роботу зі студентами, керує підготовкою дисертацій аспірантами (7 осіб) та докторантами (1 особа). Під її керівництвом захищено 4 кандидатські дисертації. Бере активну участь у науково-методичному забезпеченні кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, зокрема є співавтором підручника «Педагогіка» для непедагогічних ВНЗ, робочих програм із навчальних дисциплін «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Основи педагогічної майстерності»; автором методичних рекомендацій «Колегіальне самоврядування в університетах Європи та України». На кафедрі відповідає за навчально-методичну роботу.

Л.Д. Зеленська є членом ученої та спеціалізованої (К 64.053.06) вчених рад ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Нагороджена пам'ятним посвідченням Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «За успішний захист докторської дисертації» (2012 р.), Почесною грамотою університету з нагоди Дня науки та за результатами науково-дослідної роботи (2013 р.), подякою голови Харківської обласної державної адміністрації за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної освіти і науки, активну науково-педагогічну діяльність, високий професіоналізм і з нагоди Дня науки (2015 р.).

Попова Олена Володимирівна

– доктор педагогічних наук, професор. Народилася 7 липня 1960 року в м. Ярославль.

У 1977 р. закінчила середню школу № 62 м. Харкова з золотою медаллю. Навчалася на фізико-математичному факультеті Харківського державного педагогічного інституту ім. Г.С. Сковороди. Після закінчення інституту з відзнакою (1983 р.) у 1983–1985 роках працювала вчителем фізики та математики в СШ № 62 м. Харкова. З 1985 по 1990 рік навчалася в аспірантурі на кафедрі педагогіки Харківського державного педагогічного інституту ім. Г.С. Сковороди, в 1990 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Формування пізнавальної активності школярів у їх громадській діяльності». З 1990 р. працює в ХДПУ імені Г.С. Сковороди на посадах старшого викладача, доцента. З 1996 до 2008 р. науково-педагогічну роботу в університеті поєднувала з роботою в педагогічних класах ЗОШ № 85 м. Харкова, де викладала курс «Вступ у педагогічну спеціальність». Головне педагогічне кредо: «У дитини немає недоліків. Кожний її недолік – її надбання, якому ми ще не знайшли використання».

У 2002 року захистила дисертацію «Розвиток інноваційних процесів у середніх навчально-виховних закладах України в ХХ столітті» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук (науковий консультант – д. пед. н., проф., член-кор. НАПН України В.І. Лозова). Учене звання професора присвоєно в 2003 році. З 2008 до 2013 р. – учений секретар спеціалізованої вченої ради К 64.053.06 ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Головний напрям наукових досліджень – інноваційні процеси в системі освіти України. Має більше 150 наукових праць. Найбільш відомі монографії: «Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні в XX столітті» (2001 р.), «Формування пізнавальної активності старшокласників педагогічними програмними засобами» (2013 р.), «Підготовка майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків» (2014 р.),

О.В. Попова входить до авторських колективів, якими підготовлені такі підручники, посібники й монографії: «Педагогічна майстерність учителя» (2000 р.), «Історія педагогіки» (2008 р.), «Основи педагогічної інноватики» (2009 р.), «Лекції з педагогіки вищої школи» (2010 р.), «Наукові підходи до педагогічних досліджень» (2012 р.), «Педагогічна спадщина А.С. Макаренка і сучасність» (2013 р.), «Педагогіка» (2014 р.).

Професор О.В. Попова – член редакційної ради фахового збірника «Педагогіка та психологія». Очолює центр «Вивчення передового педагогічного досвіду в закладах освіти Харківського регіону» Науково-методичного інституту педагогіки та психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

О.В. Попова – компетентний викладач, який виявляє високий рівень педагогічної майстерності у роботі зі студентами й молодими науковцями під час читання лекцій з «Педагогіки», «Оснoв педагогічної майстерності», «Оснoв педагогіки вищої школи».

Нагороджена знаком Міністерства освіти і науки України «Відмінник освіти України» (1997 р.), знаком «Василя Сухомлинського» (2009 р.), Почесним знаком «Г.С. Сковороди», нагрудним знаком «За наукові та освітні досягнення».

О.В. Попова є очільником власної наукової школи, розробленням якої вона почала займатися з 2003 року. Підготувала одного доктора і 18 кандидатів педагогічних наук.

Рибалко Людмила Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету. Народилася 15 лютого 1957 року. У 1979 році закінчила природничий факультет ХДПІ імені Г.С. Сковороди, набула кваліфікації зі спеціальності «Учитель біології та хімії». Після закінчення інституту впродовж трьох років працювала вчителем біології й хімії в загальноосвітній школі № 77 м. Харкова.

Тема кандидатської дисертації «Організація самоконтролю школярів» (1995 р.), науковий керівник – д. пед. н., проф., член-кор. НАПН України В.І. Лозова. Тема докторської дисертації «Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя» (2008 р.), науковий консультант – д. пед. н., проф., член-кор. НАПН України В.І. Лозова.

З 1995 р. працює на кафедрі загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. За період роботи на кафедрі викладала навчальні дисципліни «Педагогіка вищої школи», «Педагогіка і психологія вищої школи», «Педагогіка», «ОПМ», «Методи науково-педагогічних досліджень», спецсемінар «Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя» для студентів, спеціалістів, магістрів, аспірантів.

Результати наукової й практичної роботи опубліковані як у вітчизняних, так і в зарубіжних виданнях (має 168 публікацій). Серед навчально-методичних напрацювань можна виділити

навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладах, в яких здійснюється підготовка педагогічних працівників, «Акмеологічні перспективи самореалізації вчителя образотворчого мистецтва», робочі програми з навчального курсу «Педагогіка вищої школи» для магістрів, з навчального курсу «Педагогіка та психологія вищої школи» (розділ «Педагогіка вищої школи») для аспірантів. Працює над проблемою професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя з позиції акмеологічного підходу.

Під керівництвом професора Л.С. Рибалко захистилося 10 аспірантів та пошукувачів зі спеціальностей: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, 13.00.07 – теорія і методика виховання, 13.00.09 – теорія навчання, 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Нагороджена Почесними грамотами Міністерства освіти та науки України. Є членом Української академії акмеології (м. Київ), одним із редакторів наукового збірника «Акмеологія в Україні: теорія і практика».

Л.С. Рибалко бере активну участь у роботі спеціалізованої вченої ради К 64.053.06 Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, очолює природничий факультет університету.

Професор Л.С. Рибалко є майстром педагогічної праці, працюютою, відповідальною, дисциплінованою людиною. Вона постійно працює над підвищенням власного професійного рівня науково-викладацької діяльності, користується авторитетом і повагою серед студентів, слухачів, аспірантів, викладачів університету.

Рогова Тетяна Володимирівна

– доктор педагогічних наук, професор.
Народилася 24 березня 1958 року.

У 1979 році з відзнакою закінчила фізико-математичний факультет Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди за спеціальністю «Математика», здобула кваліфікацію «Учитель математики».

Свою професійну кар'єру розпочала на посаді вчителя математики СШ № 72 м. Харкова (1979–1980 рр.), працювала секретарем Фрунзенського райкому комсомолу м. Харкова (1980–1983 рр.), заступником завідувача відділу учнівської молоді та піонерів Харківського обкому комсомолу (1983 р.), секретарем Харківського міського комітету комсомолу (1983–1987 рр.), директором СШ № 74 м. Харкова (1987–1992 рр.), завідувачем сектору управління освітою Харківського обласного інституту неперервної освіти педагогічних працівників (1992–1994 рр.). З вересня 1994 р. по серпень 1997 р. Т.В. Рогова навчалася в аспірантурі на кафедрі педагогіки ХДПУ імені Г.С. Сковороди. У червні 1997 року захистила кандидатську дисертацію за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки на тему «Атестація навчально-виховної діяльності педагогічного колективу загальноосвітньої школи» і отримала науковий ступінь кандидата педагогічних наук. З серпня 1997 р. по лютий 1998 р. – старший викладач кафедри педагогіки ХДПУ імені Г.С. Сковороди; з лютого 1998 р. по вересень 2003 р. – доцент кафедри педагогіки ХДПУ імені Г.С. Сковороди. У червні 2000 р. здобула вчене звання доцента кафедри педагогіки. З жовтня 2003 по вересень 2006 р. – докторант кафедри загальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди, з жовтня 2006 р. по теперішній час – професор

кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ХНПУ імені Г.С. Сковороди. У жовтні 2006 року захистила докторську дисертацію за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки на тему «Теоретичні і методичні основи персоналізованого підходу в управлінні педагогічним колективом середньої загальноосвітньої школи» і отримала науковий ступінь доктора педагогічних наук. Науковим керівником дисертаційних досліджень Т.В. Рогової є доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України Лозова Валентина Іванівна. У грудні 2007 року здобула вчене звання професора кафедри загальної педагогіки. З 2012 по червень 2015 року працювала деканом фізико-математичного факультету ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Упродовж 2013–2014 року – директором Інституту природознавства та математики ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Викладає навчальні дисципліни: «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Основи педагогічної майстерності», спецкурс «Теоретичні основи управління закладами освіти».

Головні напрями наукових досліджень: персоналізований підхід у педагогіці, в управлінні педагогічним колективом; методологічні основи управління в сучасній системі освіти; особистісно-орієнтовані технології управління закладами освіти. Має більше 80 наукових праць, основні з них: Персоналізований підхід в управлінні педагогічним колективом школи (2006 р.), Управління в сучасній системі освіти (2013 р.), Організація контролю в системі шкільної освіти (1999 р.), Урахування специфіки діяльності середніх загальноосвітніх шкіл у процесі їх атестації (2000 р.).

Підготувала чотирьох кандидатів та одного доктора педагогічних наук.

Професор Т.В. Рогова працює в складі двох спеціалізованих вчених рад: К 64.053.06 Харківського національного

педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та К 44.053.01 Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Нагороджена: знаком «Відмінник освіти України» (2001 р.), знаком «Василя Сухомлинського» (2012 р.), Почесною відзнакою ХНПУ імені Г.С. Сковороди (2012 р.), Почесною Грамотою ХНПУ імені Г.С. Сковороди (2013 р.), знаком «За наукові та освітні досягнення» (2014 р.), Почесною Грамотою Національної академії педагогічних наук України (2014 р.).

Ткачова Наталія Олександрівна

– доктор педагогічних наук, професор.
Народилась 31 жовтня 1960 р. у м. Харкові.

У 1983 р. закінчила з відзнакою механіко-математичний факультет Харківського державного університету. У 1983–1991 рр. працювала вчителем математики в різних школах м. Харкова. У 1991 р. була зарахована на посаду викладача кафедри педагогіки Харківського державного університету, у 1993 р. – переведена на посаду старшого викладача, у 1995 р. – на посаду доцента. У 1994 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Формування моральної культури майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін». У 2001 р. було присвоєно вчене звання доцента кафедри педагогіки.

У 2007 р. захистила докторську дисертацію на тему «Аксіологічні засади педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах» (науковий консультант – д. пед. н., проф. С.Я. Харченко). З 2011 року працює на кафедрі

загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди на посаді професора. У 2013 р. було присвоєно вчене звання професора кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Головний напрям наукових досліджень – педагогічна аксіологія. Має більше 120 наукових праць, серед яких 4 монографії, 8 навчальних посібників (3 – із грифом МОН України), 3 навчально-методичні комплекси. Найбільшу увагу науковців і практиків-педагогів привертають монографії «Історія розвитку цінностей в освіті», «Аксіологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі», «Теоретичні засади формування готовності майбутніх фахівців автомобільно-дорожньої галузі до партнерської взаємодії у професійній діяльності» та навчальні посібники «Формування особистості учня в навчально-виховному процесі», «Педагогічний практикум», «Сучасний стан освіти в розвинених країнах світу».

Розвиваючи власну наукову концепцію, пов'язану з педагогічною аксіологією, професор Н.О. Ткачова активно залучає до цієї діяльності своїх учнів. Під її керівництвом захищено 24 кандидатські дисертації.

Н.О. Ткачова є членом спеціалізованих вчених рад із педагогіки К 64.053.06 Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та Д 29.053.03 Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Трубавіна Ірина Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Закінчила у 1990 р.

Харківський державний педагогічний інститут імені Г.С. Сковороди, учитель початкових класів.

У 1995 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Випереджаючі пізнавальні завдання як засіб організації самостійної роботи молодших школярів» за спеціальністю 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки», науковий керівник Г.В. Троцько. У 2009 р. захистила докторську дисертацію на тему «Теоретико-методичні основи соціально-педагогічної роботи з сім'єю», спеціальність 13.00.05 «Соціальна педагогіка» (науковий консультант – д. пед. н., проф. В.О. Тюріна).

Працює з 1995р на кафедрі педагогіки – старший викладач, доцент, професор. Викладає «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіку» на економічному факультеті, в Інституті післядипломної освіти. Керує навчальною педагогічною практикою студентів, курсовими роботами.

Автор 236 праць, з яких 30 навчально-методичних посібників, 2 монографії. Основні наукові проблеми: педагогіка вищої школи, соціально-педагогічна і соціальна робота з сім'ями, дітьми, молоддю. Основні публікації: монографія «Соціально-педагогічна робота з сім'єю - теорія та методика» (2007 р.), посібники з грифом МОН «Соціальна профілактика торгівлі людьми» (2005 р., 2007 р.), «Система захисту дітей від жорстокого поводження» (2005 р.), «Теоретико-методичні основи протидії дитячій праці в Україні» (2006–2007 рр.), «Соціальна та корекційна робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї» (2013 р., в 2 т.), «Етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю» (2001 р.), також посібники і методичні рекомендації : «Методична робота кафедри в умовах кредитно-модульної системи» (2014 р.), «Тайм-менеджмент як умова інтенсифікації навчання майбутніх економістів у ВНЗ» (2012 р.), «Методи вивчення сім'ї» (2001 р.), «Теория и методики делового общения» (1998 р.), «Основы эвристической деятельности в

управлених» (1998 р.), «Українські дитячі та молодіжні громадські організації» (1997 р.), «Механізми взаємодії органів державної влади та неурядових організацій у протидії жорстокому поводженню з дітьми» (2005 р.), «Підтримка в навчанні студентів з соматичними захворюваннями» (2012 р.). Здійснює керівництво аспірантами й здобувачами. Під її керівництвом захищено 3 кандидатські дисертації. Член спеціалізованої вченої ради К12.112.01 із захисту кандидатських дисертацій ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Підвищувала свою кваліфікацію на семінарах ПРООН, ЮНІСЕФ, USAID, проекті міжнародної асоціації соціальних педагогів і соціальних працівників «Соціальна освіта в Україні», в СТИ МГУС, Академії праці і соціальних відносин. Брала участь як тренер і модератор у проведенні семінарів ЄС, ПРООН, МОМ, ОБСЄ в Україні з проблем дітей трудових мігрантів, корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в родині, протидії торгівлі людьми. Була експертом Ради Європи в Україні з проблем корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в родині. Керувала першим в історії МВС експериментальним майданчиком із корекційної роботи з дітьми, які стоять на обліку в КМСД, особисто проводила заняття з дітьми. Програма була єдиним непересивним засобом роботи з дітьми в системі МВС, яка стала типовою в МВС і представлялася на періодичному огляді з прав людини в Женеві.

Переможець всеукраїнського конкурсу МОН та НАПН «Освіта України ХХІ ст.: Поступ до людини», автор 7 державних відомчих комплексних цільових програм, співавтор 1 програми КМУ, 2 Законів України з проблем сім'ї, дітей, молоді. Нагороджена грамотами: НАПН за значний особистий внесок у розвиток теорії соціально-педагогічної науки (2003); МОН, – за кращу концепцію реформування освіти в Україні (2000).

Розробила: 1) родинноцентричний підхід до соціально-педагогічної роботи з сім'єю; 2) концепції «допомоги для самодопомоги» та «кризового втручання», які стали методологією соціальної роботи всіх установ-суб'єктів цієї роботи в Україні; 3) технології і методики роботи, які орієнтовані на розвиток сім'ї; 4) уперше в Україні корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Свій досвід, знання передає на міжнародних семінарах ООН, ОБСЄ і республіканських семінарах для соціальних працівників, педагогів, міліціонерів, працювала науковим консультантом Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда-Україна», Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді, ВГО «Ліга соціальних працівників України». Член МЖПЦ «Ла Страда - Україна», ВГО «Ліга соціальних працівників України».

Заняття зі студентами проводить завжди жваво, цікаво, емоційно, створюючи позитивне ставлення до педагогіки як науки.

Калашнікова

Любов

Миколаївна – кандидат педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Народилася 22.03.1957 р. в м. Харкові. У 1974 р. вступила до Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди. Закінчила з відзнакою фізико-математичний факультет у 1979 р. Працювала вчителем фізики в ЗОШ № 78 м. Харкова (1979–1988 рр.). У 1982 р. вступила до аспірантури на кафедрі педагогіки.

З 1985 р. працює на кафедрі загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. У 1986 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Формування пізнавальної активності школярів у процесі їх спілкування у позаурочній діяльності» (науковий керівник – д. пед. н., проф., член-кор. НАПН України В.І. Лозова).

Упродовж 30 років викладає курси «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи» на фізико-математичному факультеті.

З 1986 по теперішній час відповідальна за організацію загальноуніверситетського конкурсу педагогічної майстерності; керує науково-дослідною роботою студентів. З 1996 р. – здійснює організацію і проведення загальноуніверситетських студентських науково-практичних конференцій з педагогічних проблем. Щорічно, починаючи з 1987 р., Л.М. Калашнікова з успіхом готує студентів до Всеукраїнської олімпіади з педагогіки. Має більше 70 публікацій.

Л.М. Калашнікова досліджує проблеми формування загальнокультурної компетентності вчителя та викладача ВНЗ, розвитку їхньої пізнавальної активності в умовах організації спілкування в навчально-виховному процесі. Результати досліджень висвітлюються в навчальних і науково-методичних посібниках: «Класний час» (1982 р.), «Самореалізація особистості учня у позакласній виховній роботі» (2006 р.), «Педагогічна майстерність вчителя» (2006 р.) (колективні монографії), де нею розглянуто теоретичний і методичний аспекти проблеми формування педагогічної майстерності вчителя й впливу її сформованості на ефективність організації навчально-виховного процесу, сутність класної години як засобу самореалізації особистості дитини, розкриті структурні та функціональні її компоненти, визначено педагогічні умови ефективності підготовки та проведення різних форм виховних годин (бесід,

диспутів, лекцій тощо); «Формування пізнавальної активності школярів у процесі організації їх спілкування» (1990 р.) – теоретично обґрунтовано сутність, педагогічні умови формування пізнавальної активності школярів в процесі організації їх спілкування; «Запобігання торгівлі людьми в системі безперервної професійно-технічної освіти» (2008 р.) у співавторстві з Л.Д. Зеленською та І.М. Трубавіною, розкривається суть, характерні особливості профілактики торгівлі людьми в ПТНЗ (2008 р.); «Науково-методичні матеріали до проведення семінарсько-практичних занять із педагогіки» за загальною редакцією професора В.І. Лозової (1998 р.), (1999 р.) – розроблені матеріали до тем: «Методи виховання. Методи формування свідомості», «Види навчання», «Актуальні питання виховання і навчання; «Навчально-методичних рекомендацій для студентів з організації та проведення педагогічної практики в умовах кредитно-модульної системи» (спільно зі В.І. Смагіним) (2006, 2007 рр.); «Робочі зошити» (2008, 2009, 2010 рр.) з курсів: «Педагогічної майстерності» (для студентів 1 та 3 курсів), «Педагогіка» (2 курс) та тести з курсів «Педагогіка» для студентів 2 курсу» (2009 р.) та «Педагогіка вищої школи» для магістрантів (2008 р.) (у співавторстві з Т.С. Вакуленко).

Під керівництвом Л.М. Калашнікової підготовлено і захищено 5 кандидатських дисертацій з питань виховання й навчання.

За плідну бездоганну працю, особистий внесок у підготовку педагогічних кадрів, високий професіоналізм у викладацькій та науковій діяльності Л.М. Калашнікова нагороджена знаками «Відмінник народної освіти» (1997 р.) та «В.О. Сухомлинського» (2007 р.).

Балацінова Алла Дмитрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Народилася 20.06.1973 р. у сел. Лиман Зміївського району Харківської області.

У 1995 р. закінчила з відзнакою історичний факультет Харківського державного університету (нині Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна) за спеціальністю «Історія» й отримала кваліфікацію історика, викладача історії та суспільно-політичних дисциплін.

Педагогічну діяльність розпочала у 1998 р. на посаді вчителя історії Харківського обласного вищого гуманітарного училища. Протягом 2001–2007 рр. працювала викладачем кафедри громадянської освіти та виховання Харківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та менеджменту, методистом, а згодом і заступником завідувача Центру експертизи та моніторингу Харківського обласного науково-методичного інституту безперервної освіти.

З жовтня 2007 р. по жовтень 2010 р. навчалася в аспірантурі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. У 2011 році захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Педагогічна підтримка обдарованих учнів загальноосвітніх шкіл України другої половини ХХ століття» зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки (науковий керівник – д. пед. н., проф. О.М. Микитюк).

З жовтня 2010 року працює на кафедрі загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Викладає навчальні

курси «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка», є начальником збору-семінару з підготовки студентів 3-х курсів до роботи в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, заступником завідувача університетської кафедри педагогіки в Харківському педагогічному ліцеї № 4 Харківської міської ради Харківської області.

Має понад 30 публікацій у наукових та інших виданнях. Наукова проблема, над якою працює, – «Історія німецького макаренкознавства».

У 2004 р. за значний внесок у підготовку та проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів та плідну роботу з обдарованою молоддю нагороджена Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України.

Башкір Ольга Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

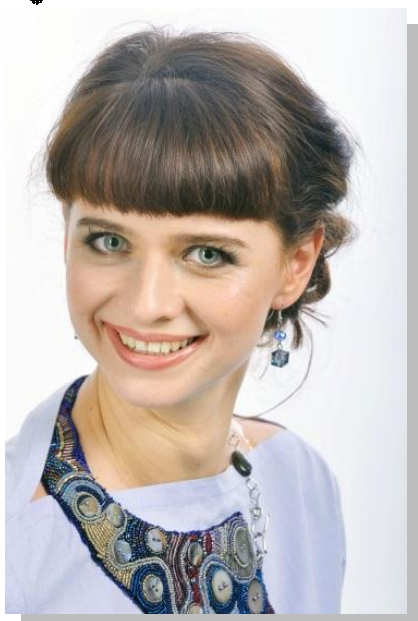
Народилася 9.09.1983 року в с. Сушках Коростенського району Житомирської області в сім'ї вчителя початкових класів. Закінчивши в 2001 році Сушківську середню загальноосвітню школу I-III ступенів з відзнакою, ніколи не сумніваючись у виборі майбутньої професії, вступила до Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Будучи студенткою, брала активну участь у громадському житті університету, очолювала Спільноту студентів-

чорнобильців. У 2006 році з відзнакою закінчила український мовно-літературних факультет імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка та вступила до аспірантури.

З 2010 року працює на кафедрі загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. У цьому ж році успішно захистила кандидатську дисертацію на тему «Формування готовності майбутніх учителів до педагогічної імпровізації в процесі фахової підготовки» (науковий керівник – д. пед. н., проф. С.Т. Золотухіна). Особливу увагу звертає на самостійну роботу студентів, формування в них почуття відповідальності й ініціативи при вивченні дисциплін «Основи педагогічної майстерності» та «Педагогіка» на факультеті іноземної філології. Коло наукового інтересу складає визначення місця портфоліо в системі оцінювання самостійної роботи студентів. Має понад три десятки публікацій.

Зі своїми науково-теоретичними працями виступає на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях. Бере активну участь у роботі кафедри, підготовці студентів до олімпіади з педагогіки, конкурсу педагогічної майстерності. Керує педагогічною практикою, написанням студентами курсових робіт. Є автором робочої програми зі спецкурсу «Учитель-імпровізатор» (2009 р.) і методичних рекомендацій «Курсова робота» (2013 р.).

У 2014 році з нагоди 210-річчя ХНПУ імені Г.С. Сковороди нагороджена пам'ятним посвідченням за перемогу в номінації «Взірець професійної майстерності».

Вакуленко Тетяна Сергіївна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Народилася 29 жовтня 1984 року в м. Харкові в сім'ї вчителів-науковців. Упродовж 2000–2001 рр., навчалась в 12 класі середньої школи в США, де зацікавилася математикою.

2001 року стала студенткою фізико-математичного факультету Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Під час навчання в університеті брала активну участь у художній самодіяльності, займалась науковою роботою, неодноразово була нагороджена грамотами та дипломами як член наукового товариства та за участь у студентських конференціях, олімпіадах, конкурсах. Одночасно з навчанням працювала в ЗОШ № 62 м. Харкова (2004–2005 рр.), «Бізнес-гімназії» (2005–2006 рр.) м. Харкова.

З вересня 2009 р. – викладач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, на якій працює до цього часу. Викладає курси: «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності» на денному та заочному відділеннях фізико-математичного факультету. У травні 2010 року захистила кандидатську дисертацію на тему «Формування системних знань у студентів вищих педагогічних навчальних закладів схемографічними засобами навчання» (науковий керівник – к. пед. н., доц. Л.М. Калашнікова).

З 2010 року за сумісництвом працює в Українському центрі оцінювання якості освіти. Бере активну участь у різноманітних наукових заходах із педагогічних вимірювань.

Була учасником проекту «Відкрити світ», за результатами якого стажувалася у США.

Має понад 30 наукових та науково-методичних публікацій, серед яких у співавторстві видано: робочі зошити з педагогіки та основ педагогічної майстерності, тестові завдання з педагогіки вищої школи, посібник з англійської мови для молодших школярів.

Васильєва **Світлана**
Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Народилась у місті Харкові 08.04.1978 р. Закінчила ЗОШ № 126 Ленінського району у 1995 р. У цьому ж році вступила до Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди на природничий факультет.

Після його закінчення навчалася в аспірантурі. В установлений термін захистила кандидатську дисертацію на тему «Організація науково-дослідної діяльності старшокласників у загальноосвітньому навчальному закладі» (науковий керівник – д. пед. н., проф. Т.О. Дмитренко).

Працювала у ЗОШ № 126 м. Харкова вчителем біології. З 2003 р. - викладач кафедри загальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Викладає курси: «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи» на факультеті славістики. Керує написанням курсових робіт, педагогічною практикою; готує студентів до участі в наукових конференціях, олімпіадах педагогічної спрямованості. Виконує обов'язки куратора групи, активно займається виховною роботою. З 2008 року – доцент кафедри загальної педагогіки.

У 2012 році вступила до докторантури. Працює над розробкою проблеми «Формування професійного статусу вчителя» (науковий консультант – д. пед. н., проф. О.В. Попова).

Має понад 50 публікацій, із них дві програми спецкурсів: «Основи наукових досліджень», «Організація дослідної діяльності старшокласників у наукових товариствах» та 4 науково-методичні посібники. У 2009 році стала переможцем IV обласного конкурсу «Найкращий молодий науковець Харківщини» за напрямом «Гуманітарні науки». Нагороджена Почесними грамотами Головного управління освіти і науки, ЗОШ № 126. Підвищувала кваліфікацію на авторському семінарі Ш.О. Амонашвілі «Основи гуманітарно-особистісного підходу до дітей в освітньому процесі», XII Міжнародній школі-семінарі «Сучасні освітні технології».

Гриньов Віталій Йосипович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Народився 29.10.1945 року в м. Богодухові Харківської області. Після закінчення школи навчався в Харківському державному педагогічному інституті ім. Г.С. Сковороди на філологічному факультеті. У 1968 році успішно завершив навчання в інституті, одержавши спеціальність учителя російської мови та літератури середньої школи. За направленням працював учителем Грушинської восьмирічної школи Первомайського району Харківської області, служив у лавах Збройних Сил і, повернувшись до Харкова, працював у школах Комінтернівського

району вчителем, організатором позакласної роботи, директором СШ № 68.

У 1984 році В.Й. Гриньова було обрано заступником голови Харківської обласної ради Педагогічного товариства України, де він працював до 1999 року.

З 1999 року працює викладачем, старшим викладачем, доцентом кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. На всіх посадах В.Й. Гриньов виявив себе як активна, чуйна, відповідальна людина, надійний друг.

У 2003 році успішно захистив кандидатську дисертацію на тему: «Формування дидактичної культури майбутнього вчителя» зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти (науковий керівник – д. пед. н., проф., член-кор. НАПН України В.І. Лозова). Коло наукових інтересів складають дидактична культура вчителя, його педагогічна майстерність. В.Й. Гриньов – автор більше 50 публікацій із визначеної тематики.

Нагороджений Почесною грамотою Міністерства освіти України, нагрудним знаком «Відмінник освіти України».

Дейниченко Геннадій Володимирович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Народився 7.05.1961 р. в м. Макіївка Донецької області. У 1978–1984 рр. навчався в Харківському авіаційному інституті імені М.Є. Жуковського за спеціальністю «авіаційні двигуни».

Після закінчення ХАІ працював інженер-конструктором у НВО «Хартрон».

Упродовж 1992–2005 рр. працював у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди завідувачем лабораторії технічного конструювання, за сумісництвом викладачем кафедри фізики.

У 2005–2008 рр. навчався в аспірантурі при кафедрі загальної педагогіки. Отримав базову другу вищу освіту на факультеті заочного навчання у ХНПУ імені Г.С. Сковороди за напрямом підготовки «Педагогічна освіта» зі спеціалізацією «Математика» (2008–2009 рр.). У 2009 р. захистив дисертацію на тему «Підготовка студентів природничо-математичних спеціальностей до технічного конструювання у вищих педагогічних навчальних закладах» за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання (науковий керівник – д. пед. н., проф., член-кор. НАПН України В.І. Лозова).

З 2008 р. до теперішнього часу працює викладачем на кафедрі загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. За сумісництвом у 2008-2009 рр. працював учителем математики в НВК «Авторська школа Бойко». Викладає навчальні дисципліни: «Основи педагогічної майстерності», «Загальна педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Методологія та методи науково-педагогічних досліджень». Працює над проблемами підготовки майбутніх учителів до технічного конструювання. Має 43 публікації.

Кін Олена Миколаївна –

кандидат педагогічних наук, доцент. Народилася 9 липня 1968 року в м. Харкові.

Закінчила фізико-математичний факультет Харківського державного педагогічного інституту ім. Г.С. Сковороди в 1993 р. й здобула спеціальність «Викладач математики, інформатики та обчислювальної техніки». Працювала на кафедрі фізики.

У 1998 р. вступила до аспірантури при кафедрі загальної педагогіки. У листопаді 2001 р. відбувся захист дисертації «Проблеми навчання і виховання в педагогічній спадщині М.Ф. Сумцова» (науковий керівник – д. пед. н., проф. С.Т. Золотухіна).

На кафедрі загальної педагогіки та педагогіки вищої школи працює з 2001 р. Викладає дисципліни «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи».

З 2003 р. працювала на посаді заступника декана з виховної роботи факультету психології та соціології. Особливу увагу приділяла розвитку студентського самоврядування, яке сприяє самовихованню активної, відповідальної особистості, здатної самостійно та творчо діяти. Інтерес до організації студентського самоврядування визначив і проблему подальших наукових пошуків. На сьогодні О.М. Кін досліджує питання громадської діяльності студентської молоді на Україні ХХ століття.

У 2010 р. вступила до докторантури. Має понад 30 наукових публікацій. Підготувала 2 кандидати педагогічних наук.

У 2007 р. була нагороджена Почесною Грамотою Міністерства освіти і науки України, у 2010 р. та 2014 р. – Грамотою ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Користується повагою, любов'ю колег і студентів.

Лазарєва Олена Миколаївна –

кандидат педагогічних наук, доцент. Народилася 5 липня 1960 року в місті Балаклія Харківської області.

У 1978 році закінчила Балаклійську середню школу № 2, вступила до природничого факультету Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди, який закінчила у 1983 році, отримавши кваліфікацію вчителя біології та хімії.

Після закінчення навчання працювала вчителем біології в середній школі № 2 міста Балаклії. У 1988 році вступила до аспірантури Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди за спеціальністю «Теорія навчання».

З 1998 р. працює на кафедрі педагогіки. У 2003 році захистила кандидатську дисертацію на тему «Організація творчих самостійних робіт старшокласників у модульному навчанні» (науковий керівник – член-кореспондент НАПН України, професор, доктор педагогічних наук Лозова Валентина Іванівна).

Викладає курси «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності» та «Педагогіка вищої школи» на факультеті славістики. Керує педагогічною практикою. Автор близько 40 публікацій. Чуйна, порядна людина, надійний друг, кваліфікований викладач.

Лупаренко Світлана Євгенівна

– кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Народилась 14 серпня 1982 р. в м. Харкові. У 1999 р. закінчила середню школу № 80 і вступила до Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди на економічний факультет, який закінчила з відзнакою в 2004 р. (спеціальність «Економічна теорія»). Після закінчення університету працювала викладачем-стажистом кафедри фінансів та обліку Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Із жовтня 2004 р. – аспірант кафедри загальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди. У лютому 2008 р. захистила кандидатську дисертацію за темою «Розвиток пізнавальної активності молодших школярів засобами вальдорфської педагогіки» (науковий керівник – д. пед. н., проф. О.М. Іонова).

З жовтня 2007 р. працювала викладачем, а з березня 2008 р. – доцентом кафедри загальної педагогіки, з грудня 2009 р. – доцентом кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Із жовтня 2012 р. – докторант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Тема докторської дисертації: «Проблема дитинства у вітчизняній педагогічній думці ХХ століття» (науковий консультант – д. пед. н., проф. О.М. Іонова).

С.Є. Лупаренко – компетентний викладач, який виявляє високий рівень знань і педагогічної майстерності зі студентами і молодими науковцями під час читання лекцій і проведення семінарських занять із курсів «Основи педагогічної

майстерності», «Загальна педагогіка», «Педагогіка вищої школи».

За час роботи С.Є. Лупаренко досягла певних результатів у науковій роботі. Нею підготовлено й опубліковано більше 100 наукових та навчально-методичних праць: 2 словники (у співавторстві): «Валеопедагогічний словник» (2009 р.), «Педагогіка здоров'я: великий енциклопедичний словник з екологічної, валеологічної та інклюзивної освіти» (2013 р.); 4 навчальних посібника (з них 3 – у співавторстві): «Розвивальні технології навчання молодших школярів» (2011 р.); «Валеопедагогіка у схемах і таблицях» (2013 р.), «Здоров'язберігаючі технології навчання: психогігієнічні аспекти впровадження у молодшому шкільному віці» (2014 р.), «Організація дозвілля дітей у дитячій ігротекі» (2014 р.); 1 навчально-методичні рекомендації «Вальдорфські засоби розвитку пізнавальної активності молодших школярів» (2007 р.). С.Є. Лупаренко має публікації в іноземних виданнях (Америка, Болгарія, Білорусь, Росія). Авторкою вперше введено в науковий обіг історико-педагогічні матеріали з питань соціокультурного забезпечення дитинства (зокрема, організації роботи дитячої ігротеки, діяльності товариства «Друзі дітей», роботи агрошкіл в Україні). Зі своїми науково-теоретичними працями виступає на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях. Активно займається проблемами розвитку пізнавальної активності дітей, соціокультурного забезпечення дитинства.

С.Є. Лупаренко є членом Антропософського товариства й активним учасником нового європейського культурно-освітнього руху за оновлення освіти дорослих (NALM).

Масич Світлана Юріївна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Народилася 30.11.1984 року в м. Харкові. Після закінчення школи навчалася в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди на факультеті психології та соціології. У 2006 році закінчила названий навчальний заклад та отримала кваліфікацію психолога і практичного психолога у закладах освіти.

З серпня 2006 року працювала на посаді викладача кафедри загальної педагогіки. З 2006 по 2009 рік навчалася в аспірантурі. У грудні 2010 року захистила кандидатську дисертацію на тему «Підготовка майбутнього вчителя у вищих педагогічних навчальних закладах до організації фасилітаційного спілкування з учнями» зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти (науковий керівник – д. пед. н., проф., член-кор. НАПН України В.І. Лозова).

З лютого 2012 року перебуває на посаді доцента кафедри. З 2013 року – докторант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи (науковий консультант – д. пед. н., проф. С.Т. Золотухіна).

Коло наукових інтересів складають проблеми організації фасилітаційного спілкування суб'єктів педагогічного процесу, здійснення педагогічної підтримки, професійної підготовки магістрів та викладачів тощо. Автор 56 публікацій з означеної тематики.

Наумов Борис Миколайович –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Народився 2 січня 1955 року у військовому гарнізоні Чернишевський Читинської області в сім'ї офіцера-льотчика. З 1957 року живе в Харкові, де закінчив середню школу в 1971 році та історичний факультет Харківського державного університету в 1977 році екстерном. Був нагороджений знаком Міністерства оборони СРСР «Відмінник воєнного військового будівництва» (1975). Дипломна робота на всесоюзному конкурсі студентських наукових робіт була нагороджена двома золотими медалями Мінвузу СРСР та АПН СРСР.

З 1971 року на педагогічній роботі: старший вожатий, учитель історії середньої школи № 105 Дзержинського району м. Харкова (1971–1977 рр.), викладач кафедри педагогіки ХДУ (1977–1978 навч. рік та після закінчення аспірантури 1981–1983 роки). Навчався в аспірантурі та докторантурі лабораторії методології педагогіки Академії педагогічних наук в Москві (керівником та консультантом були академіки Е.І. Монозон та В.В. Краєвський). Кандидат педагогічних наук з 1982 року.

Працював завідувачим науково-дослідним відділом СКБ ТЗН Харківського сільськогосподарського інституту. З серпня 1984 року працює в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди старшим викладачем кафедри наукових основ управління школою, доцентом (1991 р.), професором Інституту післядипломної освіти ХНПУ (1996 р.).

Б.М. Наумов читає курси «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка вищої школи»,

проводить семінарські заняття та керує педагогічною практикою студентів і магістрів.

Спеціаліст у галузі методології та логіки педагогічного дослідження, управління цілісним навчально-виховним процесом середньої школи, цілісної теорії педагогіки, поліцентризму. Автор навчального посібника «Педагогічна діяльність як цілісний процес» (1992 р.), книги «А.С. Макаренко і Харківщина» (1998 р.), монографій «Теоретичні основи цілісності педагогічної діяльності» (1994 р.), «Поліцентричний метод: перша педагогічна технологія цілісного розвитку особистості» (1999 р.), навчального посібника з грифом МОН «Школа поліцентр: модель, план організації діяльності» (2007 р., 2010 р.) та більше 170 статей.

Активно займається пропагандою спадщини видатних українських педагогів ХХ століття: А.С. Макаренка та В.О. Сухомлинського. Член правління Міжнародної макаренківської асоціації та член Української асоціації В.О. Сухомлинського.

Розробив у 90-ті роки поліцентричний метод – першу педагогічну технологію цілісного розвитку творчої індивідуальності школярів. Виступає з ініціативою створення Міжнародної асоціації поліцентристів і полілогістів (МАПП). Автор теорії цілісної педагогічної діяльності та новітньої людиноцентричної системи поліцентризму.

Працює над докторською дисертацією «Теоретичні основи цілісності педагогічної діяльності». Керує аспірантами та здобувачами.

Нагороджений знаками «Відмінник освіти України» (2002 р.) та «А.С. Макаренка» (2005 р.). Член-кореспондент Академії педагогічних та соціальних наук (2001 р.).

Нечволод Любов Іванівна –

кандидат педагогічних наук, доцент. Народилася 01.05.1939 р. в с. Старовіровка Шевченківського району Харківської області, де в рідному оточенні, атмосфері народних казок, переказів, легенд формувалася її світогляд.

Навчалася в Старовірівській середній школі, учителі якої прищепили учням післявоєнного часу любов до книги й виховали почуття патріотизму.

Після закінчення школи переїхала до м. Харкова на постійне місце проживання, вступила до Харківського державного університету імені М. Горького. В університеті панувала творча атмосфера: студенти цікавилися літературними новинками, жваво обговорювали їх. Через певні домашні обставини (батько загинув на війні 06.08.1944 р., мамі нелегко було «ставити на ноги» чотирьох доньок) перевелася на вечірнє відділення й влаштувалася на роботу на завод «Південкабель», де пройшла шлях від здатчиці емаль-цеху до економіста планового відділу. За сумлінну роботу в комсомольському бюро заводу була нагороджена поїздкою до Німеччини в складі делегації працівників електропромисловості м. Харкова.

Дякуючи своєму родичу Якоблісону Яну Франковичу (до війни працював у посольстві України в Німеччині та Польщі), Л.І. Нечволод «увійшла» у світ журналістики: друкувала нариси, статті, замітки в заводській газеті «Південкабель», а також таких обласних газетах, як «Ленінська зміна», «Вечірній Харків», «Красное знамя», «Соцхарківщина».

Педагогічну діяльність розпочала в СШ № 4 Київського району м. Харкова, продовжила – в СШ № 9 того ж району.

Спочатку працювала вчителем української мови та літератури, а потім – організатором позакласної й позашкільної роботи.

З грудня 1979 р. по жовтень 2000 р. – директор ЗОШ № 55 Київського району м. Харкова (пізніше школа була перейменована в НВК, школу-гімназію, гімназію). Роботу в школі поєднувала з роботою в ХДПІ імені Г.С. Сковороди (кафедра педагогіки, 1986–2000 р.), у Харківському державному університеті імені І. Каразіна (кафедра зарубіжної літератури, 1989–1990 рр.), у ХОНМІБО.

Делегат п'ятого з'їзду вчителів України (1987 р.). На з'їзді виступила з доповіддю на тему «Думаємо, аналізуємо, творимо». Нагороджена нагрудним знаком «Відмінник освіти України». У 1998 р. брала участь у роботі Всеросійського форуму шкіл нового типу, який проводився в Москві.

У 2002 році захистила дисертацію «Упровадження робочих зошитів з друкованою основою у процес індивідуалізації навчання школярів» (науковий керівник – д. пед. н., проф., член-кор. НАПН України В.І. Лозова).

Займається видавничою діяльністю, має більше 70 друкованих робіт: серед яких методичні посібники, програми, робочі зошити з друкованою основою з української мови, літератури, зарубіжної літератури, виховної роботи. Деякі з видань мають гриф Міністерства освіти і науки: «Дидактичні матеріали», «Українська література», «Матеріали до уроків. 10 клас», «Різнорівневі завдання з української мови, літератури, зарубіжної літератури. 6 клас». Автор видань «Етика», 5-6 клас, «Словник іншомовних слів», «Збірник диктантів для абітурієнтів», «Збірник диктантів», 1-4 клас. Має 15 друкованих статей. Очолює проект у видавництві «Торсінг», «Перша вчителька», «Риторика», «Види мовленнєвої діяльності», «Два в одному», «Зошити для самостійної роботи 1-4 кл.», «Нетрадиційні уроки» української

мови, української літератури, зарубіжної літератури, біології, хімії, географії, історії, «Твори».

Постійний дописувач у виданнях: «Шкільна освіта» (2005 р.), «Прапор» (1997–1999 рр.), «Скорпіон» (1999 р.), «ББН» (1997–2003 рр.), «Торсінг» (з 2001 р.).

Пасько Леонід Борисович – старший викладач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Народився в місті Харкові 25.07.1953 р. Після закінчення загальноосвітньої середньої школи № 10 (1970 р.) вступив на філологічний факультет Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди. Після його закінчення в 1974 році працював учителем російської мови та літератури на Львівщині (1974–1975 р.), на Харківщині (1975–1977 р.), в середній школі № 143 Московського району міста Харкова (1977–1989 р.), за сумісництвом в ЗОШ м. Харкова № 126, 170, музичній школі-інтернаті, ліцеї «Шааловім».

З 1989 року – старший викладач кафедри сучасної російської мови та методики викладання філологічних дисциплін і експериментальної роботи в школі Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди. Читав курси методики викладання російської мови, стилістики сучасної російської мови, культури мови, риторики.

З 1996 р. після закінчення аспірантури працює старшим викладачем кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Читає курси «Основи педагогічної

майстерності», «Педагогіка», керує педагогічною практикою, написанням курсових робіт студентів, є куратором групи.

Має близько 40 наукових публікацій, основні напрями дослідження: підготовка вчителя в педагогічних вузах до роботи в школі; взаємонавчання як спосіб професійної підготовки майбутнього вчителя; роль куратора в організації навчально-виховної роботи студентської групи.

За високі досягнення в навчально-виховній роботі присвоєно звання «Старший учитель» (1984 р.), «Учитель-методист» (1989 р.), нагороджений Почесними грамотами Міністерства освіти України (1987 р.), грамотами Харківського обласного відділу народної освіти (1985 р., 1988 р.), Московського району відділу народної освіти (1977–1989 р.р.), посвідченнями: «За відданість професії» (2003р., 2013р.), «Кращий куратор групи».

Пісоцька Марина Емілівна (2.03.1963 р.) – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Народилася в місті Харкові в родині викладачів ВНЗ, що обумовило, головним чином, вибір професії. У 1980 році на відмінно закінчила середню школу № 116 м. Харкова. У 1985 році закінчила з відзнакою фізико-математичний факультет Харківського державного педагогічного інституту ім. Г.С. Сковороди за спеціальністю «Фізика та математика» і одержала кваліфікацію вчителя фізики та

математики. Під час навчання займалася науково-дослідною роботою при кафедрах фізики та педагогіки.

Після закінчення інституту до 1991 року працювала вчителем математики та інформатики середньої школи № 152 міста Харкова. У листопаді 1989 року вступила до аспірантури на кафедрі педагогіки. Наукові керівники: член-кореспондент НАПН України, професор, доктор педагогічних наук Лозова Валентина Іванівна; професор, кандидат педагогічних наук, заслужений учитель України Гадецький Микола Васильович. У травні 1992 року достроково захистила кандидатську дисертацію на тему «Випереджаючі завдання як засіб формування пізнавальної самостійності учнів» (13.00.01– теорія та історія педагогіки).

З 1992 року працювала старшим викладачем кафедри загальної педагогіки. У 1998 році присвоєно вчене звання доцента кафедри. На цей час викладає педагогічні дисципліни на музично-педагогічному факультеті для студентів денної та заочної форм навчання та інституті післядипломної освіти, керує педагогічною практикою та науковою роботою студентів, пошукувачів.

М.Е. Пісоцька працює над докторською дисертацією за темою «Теорія і практика індивідуалізації навчання студентів природничих спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах України (друга половина XX століття – початок XXI століття)». Вона є автором близько 40 наукових публікацій, 4 науково-методичних праць. Користується повагою колег і студентів, бере активну участь у роботі кафедри, демонструє високі зразки педагогічної етики та рівня професіоналізму.

Смагін Валентин Ілліч (14.04.1949 р.)

– кандидат педагогічних наук, доцент.
Народився у місті Белгороді.

У 1967 році вступив до фізико-математичного факультету, відділення фізики Харківського державного педагогічного інституту, який закінчив у 1971 році. Після закінчення ВНЗ чотирнадцять років працював учителем фізики у середній школі № 72 міста Харкова. За багаторічну педагогічну діяльність у школі нагороджений почесними грамотами районного та міського відділів освіти Харкова.

З 1985 року працює викладачем на кафедрі загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Займається питаннями формування творчої особистості школярів, підготовкою майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей і творчих можливостей учнів.

У 1990 році захистив кандидатську дисертацію на тему «Навчання прийомам експериментально-дослідницької діяльності як засіб формування творчої активності школярів» (науковий керівник – д. пед. н., проф., член-кор. НАПН України В.І. Лозова). З 1995 р. доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Має 55 наукових публікацій. Нагороджений нагрудним знаком «Відмінник народної освіти України».

Собченко Тетяна Миколаївна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Народилася 11 травня 1979 року в місті Коростені Житомирської області.

З 1994 року до 1998 року навчалася у Коростишівському педагогічному училищі імені І.Я. Франка за спеціальністю «Початкове навчання» та отримала кваліфікацію «Учитель початкових класів». У 2000 році закінчила Харківський державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди за спеціальністю «Початкове навчання» та отримала кваліфікацію «Учитель початкових класів».

З 2001 року навчалася в аспірантурі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. У 2008 році захистила кандидатську дисертацію за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки на тему «Розвиток природничої освіти у початковій школі в історії педагогічної думки другої половини XIX – початку XX століття» і отримала науковий ступінь кандидата педагогічних наук (науковий керівник – д. пед. н., проф. О.М. Іонова).

З вересня 2008 року працює на посаді доцента кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. У квітні 2011 року здобула вчене звання доцента.

Викладає навчальні дисципліни: «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Основи педагогічної майстерності» на українському мовно-літературному факультеті ім. Г.Ф. Квітки-Основ'яненка.

Предметом наукових інтересів Т.М. Собченко є питання розвитку особистості учня в процесі вивчення природничих дисциплін, становлення й розвиток природознавчих дисциплін у другій половині ХІХ - початку ХХ століття. В останні роки започатковано ще один напрям розробки педагогічної проблематики, пов'язаний з формуванням професійної компетентності майбутніх учителів. Має понад 20 наукових праць.

Твердохліб Тетяна Сергіївна

— кандидат педагогічних наук, викладач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Народилася 25 червня 1982 р. в смт. Козача Лопань Харківської області. У 1999 р. вступила до Харківського державного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. З відзнакою закінчила навчання на історичному факультеті 2004 року.

Перші кроки в освоєнні освітянської професії були зроблені в Дергачівському ліцеї № 2, де протягом семи років працювала вчителем історії та правознавства, мала класне керівництво.

2009–2012 рр. – аспірантка кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. З 2012 р. працює викладачем цієї кафедри. У січні 2013 захистила кандидатську дисертацію на тему «Науково-педагогічні ідеї та діяльність викладачів Київської духовної академії (друга половина ХІХ – початок ХХ століття)» (науковий керівник – д. пед. н., проф. Т.В. Рогова). Предметом наукових інтересів Т.С. Твердохліб є питання організації навчально-виховного процесу в духовних навчальних закладах

(історико-педагогічний аспект). Має більше 20 публікацій. Особливу увагу приділяє організації науково-дослідницької діяльності студентів, з метою її активізації у 2014 р. започаткувала педагогічний гурток на природничому факультеті.

Сумлінна, працьовита, толерантна особистість. Користується повагою серед колег і студентів.

Педагогічні працівники кабінету кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

У розпорядження студентів, аспірантів, викладачів навчально-методичний кабінет кафедри, який розраховано на 18 посадкових місць, котрі ніколи не пустують. Книжковий фонд складає: книги – 1300 одиниць, журнали – 1500 одиниць, електронні підручники. Кабінет має інформаційні канали, телевізор з відеоманітофоном, манітофон, комп'ютер, мультимедійну установку тощо.

Головашкіна Лілія Миколаївна – завідувач кабінету кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. На кафедрі працює з 2000 року спочатку старшим лаборантом, а з 2003 року завідує кабінетом.

Народилася в сім'ї службовців 10 липня 1967 року в м. Галичі Івано-Франківської області, де і провела дитинство та юні роки. З 1974 по 1984 р. навчалася у Галицькій середній школі № 1. Після закінчення школи рік пропрацювала у ветеринарній службі, а з 1985 р. стала

студенткою фізико-математичного факультету педагогічного інституту імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ).

У студентські роки брала активну участь у житті факультету: член ради факультету, переможець конкурсу «Ну-мо, дівчата», учасник студентських наукових конференцій.

Після закінчення інституту у 1990 р. працювала вчителем фізики і математики в середній школі № 48 м. Харкова. Того ж року вступила в аспірантуру (заочна форма) Інституту проблем машинобудування. У 2001 році закінчила курси «Користувача персональним комп'ютером». Бере активну участь у житті кафедри та університету. Уже більше 5 років є головою профбюро кафедр педагогічного циклу.

Мікрюкова Зінаїда Сергіївна (21.01.1941) - старший лаборант. Працює на кафедрі загальної педагогіки та педагогіки вищої школи 36 років. Закінчила у 1958 р. бібліотечний технікум і була направлена на роботу в Соколовську сільську бібліотеку, де працювала 5 років. Після цього працювала старшою піонервожатою в сільській школі. У 1964 р. вступила до педагогічного інституту на історичний факультет, який закінчила 1970 року. У зв'язку з тим, що чоловік був військовим, постійно змінювала місце проживання й роботи: працювала в бібліотеці військової частини, в обласній Читинській бібліотеці, у бібліотеці Музею Революції в Москві. 2 роки працювала вихователем у дитячому садку. З жовтня 1978 р. З.С. Мікрюкова працює в Харківському державному педагогічному інституті ім. Г.С. Сковороди (згодом університеті) спочатку на посаді

старшого лаборанта, потім – завідувача кабінету педагогіки. У роботі допомагає знання бібліотечної справи та педагогічна освіта. За добросовісну працю була нагороджена Почесними грамотами університету та Міністерства освіти України.

Корнюш Олена Антонівна – старший лаборант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Народилася 8 вересня 1970 р. у м. Харкові. Вищу освіту здобула в Харківському державному педагогічному інституті імені Г.С. Сковороди, філологічний факультет якого закінчила у 1992 року. На кафедрі працює з 1995 р., коли була зарахована на посаду старшого лаборанта науково-дослідної лабораторії «Проблеми загальної дидактики». У квітні 2001 р., прослухавши курс з основ інформаційних технологій, О.А. Корнюш отримала кваліфікацію користувача персонального комп'ютера. У жовтні 2001 р. з нагоди 190-річчя Харківського державного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди нагороджена Почесною грамотою за особистий внесок у справу підготовки кваліфікованих учителів. На сьогоднішній день професійне життя О.А. Корнюш непорушно пов'язане з кафедрою загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України Лозова В.І. нагороджена знаками "Відмінник народної освіти", "К.Д. Ушинського", медалями "А.С. Макаренка" та "Н.К. Крупської"

Завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, доктор педагогічних наук, професор Золотухіна С.Т. нагороджена знаками “К.Д. Ушинського”, “А.С. Макаренка”, “Григорія Сковороди” та “Відмінник освіти”

Декан фізико-математичного факультету, доктор педагогічних наук, професор Рогова Т.В. нагороджена знаками “Г.С. Сковороди”, “За наукові та освітні досягнення”, “Василя Сухомлинського”

Доктор педагогічних наук, професор Гриньова В.М. нагороджена знаками “К.Д. Ушинського”, “А.С. Макаренка”, “Григорія Сковороди”, “Г.С. Сковороди” та “Відмінник освіти”

Доктор педагогічних наук, професор Попова О.В. нагороджена знаками “О.В. Сухомлинського”, “Григорія Сковороди” та “Відмінник освіти”

Професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, кандидат педагогічних наук, доцент Калашнікова Л.М. нагороджена знаками “Василя Сухомлинського” та “Відмінник освіти”

Кандидат педагогічних наук, доцент Наумов Б.М. нагороджений знаками “А.С. Макаренка” та “Відмінник освіти”

Кандидат педагогічних наук, доцент Смагін В.І. нагороджений знаком “Відмінник освіти”

Кандидат педагогічних наук, доцент Гриньов В.Й. нагороджений знаком “Відмінник освіти”

НАУКОВІ ШКОЛИ КАФЕДРИ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У сучасних умовах, незважаючи на широкий доступ наукової інформації й значні можливості набуття освіти, становлення відомого вченого рідко відбувається поза межами наукової школи. Фактичний потік інформації настільки великий, що одній людині не під силу опанувати нею. Це завдання виконує наукова школа – неформальна творча співдружність у межах будь-якого наукового напрямку висококваліфікованих дослідників, об'єднаних спільністю підходів до розв'язання проблеми, стилю роботи, мислення, ідей і методів їх реалізації.

В ідеалі наукова школа – це колективний ієрархічний організований розум, що концентрує досвід декількох поколінь. На практиці вона уособлює найяскравіший прояв колективної форми творчості під безпосереднім ідейним і практичним керівництвом визнаного вченого й учителя, який живить цей колектив науковими ідеями й визначає зміст і методи наукових досліджень.

Головними ознаками наукової школи є:

- наявність наукових лідерів;
- значущість одержаних результатів;
- високий авторитет у певній галузі науки;
- оригінальність методики досліджень, спільні наукові погляди;
- висока кваліфікація дослідників, згуртованих навколо провідного вченого.

Наукова школа концентрує величезну творчу енергію вчених, координує їхню діяльність у процесі наукового пошуку, максимально сприяє розкриттю творчих здібностей молодих науковців, їхньому вихованню та перетворенню в зрілих дослідників, ініціює нові напрями наукових пошуків.

Зазначимо, що поняття «наукова школа» є історичним. Елементи колективної форми творчості й наукової новизни типу відносин «учитель-учні чи послідовники» виникли ще в античну епоху. Прикладами стародавніх філософських шкіл можуть бути мілетська, піфагорійська, школа Платона та ін. У цьому ж контексті можна говорити про школу Г. Галілея (XVII ст.).

Наукові школи в сучасному розумінні виникли в XIX ст., коли набули поширення лабораторії, почали створюватися науково-дослідні інститути й наукові товариства, увійшли в практику колоквіуми, з'явилися спеціальні наукові журнали.

Такі зміни в організації наукових досліджень, які є закономірним наслідком дії соціально-економічних факторів, зближення науки з виробництвом, привели до того, що форма колективної творчості виявилася домінуючою й необхідною для подальшого прогресу науки. Тільки за цих умов виникає можливість існування чотириланкового ланцюга: «науковий лідер – навчальний заклад (кафедра) – науковий інститут (лабораторія) – колоквіум (семінар), у якому продуктивно функціонує колектив дослідників на чолі з науковим лідером.

Однак, незважаючи на те, що розвиток наукового знання прямо пропорційно залежить від колективних досліджень, роль особистості керівника в них неоціненна. Народження наукової школи неможливе без появи видатного вченого з новою науковою програмою й методологією її реалізації, людини, яка поєднує в собі талант дослідника й учителя. У процесі еволюції наукової школи запропоновані програми можуть розвиватись, розширюватись, об'єднуватись, накопичуватись. Це, у свою чергу, сприяє появі нових видатних учених зі своїми особистими, спеціалізованими науковими програмами й методологією наукового пошуку, створенню нових наукових колективів.

Такий підхід до функціонального навантаження діяльності наукової школи дає підстави говорити про її біфункціональність:

з одного боку – це здійснення досліджень під керівництвом лідера, науковий пошук; з іншого – добір, підготовка й виховання нового покоління вчених.

Становлення та розвиток наукової школи, завдяки її біфункціональності, носить експоненціальний характер, утілення якого припиняється з розпадом школи. Тому значення наукової школи, як у плані наукових результатів, так і навчання молоді, оновлення і розвитку навчальних і наукових підрозділів, експоненційно перебуває в залежності від повноцінного терміну її існування.

Як правило, життя наукової школи припиняється зі смертю її засновника та керівника. Однак це не є аксіомою: там, де школа встигла створити нову ефективну методологію та виростити видатних учених, вона або зберігається та продовжується, або ж розпадається на декілька гілок із тим чи іншим ступенем спадкоємності та новизни цілей і завдань.

Підкреслимо, що значно вагомішою є історична роль наукової школи, оскільки її вплив набагато довший за фактичне існування й ширший за організаційні межі. Він здійснюється не лише через ланцюжок учнів (послідовників), а й через те нове, що вносить у розвиток людської спільноти.

Вищезазначене дає підстави говорити про діяльність окремих науково-педагогічних шкіл, що функціонують у межах кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Дидактична школа професора В.І. Лозової

Понад двадцять років наукова школа доктора педагогічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України В.І. Лозової забезпечує в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди підготовку висококваліфікованих спеціалістів освітянської ниви. Під керівництвом професора

підготовлено 16 докторів та 54 кандидати педагогічних наук. Базою для наукової школи В.І. Лозової стала кафедра педагогіки Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди, де проводилися дослідження з питань активізації пізнавальної діяльності школярів та студентів, проблемного навчання, контролю за навчальною діяльністю учнів тощо.

Наукова школа В.І. Лозової – явище унікальне, зумовлене особистістю лідера, який має високий науковий статус, здатний усвідомлювати соціальні потреби в розвитку освіти, генерувати ідеї, концептуально мислити, спрямовувати діяльність наукового співтовариства на розробку проблем освітянської теорії й практики. В.І. Лозовій належить обґрунтування цілісного підходу до формування активної особистості, вона розробила системну теоретико-експериментальну дидактичну концепцію сутності інтеграційних засобів, методів, психолого-дидактичних умов формування пізнавальної активності школярів у різних видах їхньої діяльності, що, за оцінками В.А. Андрєєва, Ш.О. Амонашвілі, В.К. Буряка, І.Я. Лернера та інших науковців, вирізняється науковою новизною, є істотним внеском у теорію розумового виховання школярів і має практичне значення для навчально-виховного процесу в школах. Запропоновані В.І. Лозовою прийоми, способи активізації пізнавальної діяльності учнів стали програмою самоосвіти й самовиховання вчителів, удосконалення якості їхньої професійно діяльності (використання проблемних питань і завдань у навчально-пізнавальній діяльності, організація спілкування школярів, навчання їх прийомам інтелектуальної діяльності, стимулювання позитивних мотивів тощо).

Концепція цілісного підходу до формування пізнавальної активності учнівської та студентської молоді дозволила В.І. Лозовій виявити недосліджені аспекти проблеми, що стали предметом вивчення в подальших дисертаційних роботах її учнів:

- *способи формування пізнавальної активності, ініціативності, самостійності учнів в урочній (Л.М. Калашнікова, В.І. Смагін, М.Е. Пісоцька, Б.В. Фурман, Н.А. Лобко-Лобановська, Т.І. Дейниченко, І.М. Соколова, В.М. Тихонович, Н.О. Пономарьова, Н.І. Стяглик) та позаурочній діяльності (О.В. Попова, Г.І. Сорока);*

- *форми, методи організації контролю та самоконтролю школярів у процесі навчання (Л.С. Рибалко, О.С. Масалітіна).*

Особливе місце в дослідженнях наукової школи В.І. Лозової посідає тематика, пов'язана з питаннями

- *дидактики вищої школи (О.В. Рогова, С.М. Трипольська, Н.М. Савельєва, Н.Д. Карапузова, О.В. Рябініна, В.Й. Гриньов);*

- *підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності (Г.В. Дейниченко, С.Ю. Масич);*

- *управлінської діяльності в спеціальних і загальноосвітніх навчально-виховних закладах (В.Д. Мороз, О.Л. Сидоренко, А.М. Єрмола, Т.В. Рогова, К.В. Яресько).*

- *порівняльної педагогіки (О.Ю. Озерська) тощо.*

Наукова школа В.І. Лозової виховала цілу плеяду широко знаних учених, наукові доробки яких презентовані докторськими дисертаціями, що суттєво збагатило вітчизняну науково-педагогічну думку: С.Т. Золотухіна («Розвиток теорії та практики виховуючого навчання в історії вітчизняної педагогічної думки XVIII – XIX ст., 1995 р.), І.Ф. Прокопенко («Теоретичні та методичні основи економічної освіти в загальноосвітніх і професійних навчальних закладах», 1996 р.), А.В. Троцько («Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах», 1997 р.), О.М. Іонова («Науково-педагогічні основи навчально-виховного процесу в сучасній школі за ідеями вальдорфської педагогіки», 2000 р.), В.М. Гриньова («Формування педагогічної культури майбутнього вчителя», 2001 р.), О.В. Попова («Розвиток

інноваційних процесів у середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах України в XX столітті», 2002 р.), О.М. Камишанченко («Теоретичні і методичні основи змісту економічної освіти старшокласників», 2002 р.), М.П. Васильєва («Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога», 2004 р.), Т.В. Рогова («Теоретичні і методичні основи персоналізованого підходу в управлінні педагогічним колективом середньої загальноосвітньої школи», 2006 р.), Н.П. Волкова («Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації», 2006 р.), Л.С. Рибалко («Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя», 2008 р.), О.І. Гура («Формування психолого-педагогічної компетентності викладача навчальних закладів в умовах магістратури», 2008 р.), Н.В. Саєнко («Культурологічна підготовка майбутніх інженерів», 2012 р.), С.О. Микитюк («Теоретико-методичні засади ресурсного підходу до професійної підготовки мабутнього вчителя», 2013 р.), С.І. Ткачова («Становлення і розвиток ідей громадянського виховання дітей і молоді у вітчизняному громадсько-педагогічному русі (друга половина XIX-початок XX століття)», 2013 р.), Л.В. Герасименко («Дидактична концепція П. Каптерева в контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки і школи другої половини XIX - початку XX століття», 2014 р.).

Отже, наукова школа В.І. Лозової характеризується широким спектром досліджуваної проблематики – від вивчення питання здійснення контролю знань учнів до цілісного дослідження особливостей процесу формування активності та самостійності школярів, підвищення ефективності навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі та вищих навчальних педагогічних закладах. Саме комплексний підхід до досліджуваних проблем дав змогу відкрити нові факти й закономірності, досягнути нові глибини досі невідомого.

На початку ХХІ ст. спостерігається перетворення однорівневої локальної наукової школи професора В.І. Лозової на багаторівневу, у якій одночасно співпрацюють два та більше наукових поколінь учнів, що об'єднуються навколо засновника школи, але безпосереднє керівництво дослідниками-початківцями здійснюють, як правило, старші й досвідченіші члени школи (С.Т. Золотухіна, В.М. Гриньова, О.В. Попова). Останні, у свою чергу, створюють дочірні наукові школи, у результаті чого відбувається структурне розчленування предметної галузі на декілька нових напрямів досліджень.

Історико-педагогічна школа професора С.Т. Золотухіної

Розробка провідної ідеї наукової концепції професора С.Т. Золотухіної – виховуючого навчання – суттєво вплинуло на становлення власної науково-педагогічної школи. По-перше, робота над цією проблемою дозволила науковцю визначити в історії освіти й виховання України низку «білих плям», які перешкоджають відтворенню цілісної картини історико-педагогічного процесу; по-друге, позначити коло недосліджених питань, які не втратили актуальності й можуть бути творчо використані в сучасних умовах. Зважаючи на це, на початку 90-х років ХХ ст. С.Т. Золотухіною було започатковано науковий осередок, вектор наукових пошуків якого було спрямовано на вивчення різних аспектів процесу становлення й розвитку освіти та виховання в Україні в період «золотого століття» вітчизняної педагогіки. Згодом він перетворився на потужну наукову школу, яка нараховує близько шести десятків дослідників, котрими захищено 6 докторських та 48 кандидатських дисертацій.

Тематика наукових досліджень, які проводилися представниками наукової школи проф. С.Т. Золотухіної під її

безпосереднім керівництвом, що на сьогодні є завершеними доробками, охоплює цілу низку історико-педагогічних проблем:

- дослідження творчої спадщини педагогів минулого, зокрема С.І. Миропольського, М.Ф. Сумцова, їхнього внеску в розвиток освіти й педагогічного знання: (М.М. Головкова, 1994 р.; Л.О. Журенко, 1998 р.; О.А. Тишик, 2000 р.; Ш.Р. Рзаєв, 2000 р.; Л.О. Голубнича, 2000 р.; О.М. Кін, 2001 р.; Н.В. Петренко, 2009 р.);

- організація педагогічного процесу в навчальних закладах різного типу в конкретно-історичні епохи: (О.І. Оніпченко, 2003 р.; О.М. Лук'янченко, 2005 р., О.В. Васильєва, 2006 р.; Т.І. Попова, 2007 р.; В.П. Шпак, 2007 р.; Т.М. Кошечкіна, 2008 р.; О.А. Єрьоменко, 2008 р.; І.Є. Крикун, 2010 р., О.В. Чередник, 2013 р.; О.В. Черкашина, 2014 р.; О.Б. Ткаченко, 2014 р.; Д.О. Ревіна, 2015 р.);

- професійна підготовка педагога (О.В. Корх-Черба, 2005 р.; Л.Д. Зеленська, 2006 р.; О.В. Радзієвська, 2010 р.; О.І. Башкір, 2010 р.; В.В. Масич, 2010 р.; І.О. Качинська, 2011 р.);

- становлення й розвиток вищої освіти в Україні, зокрема Слобожанщині (О.М. Мартиненко (Друганова), 1999 р.; О.Д. Пташній, 2003 р.; О.В. Барібіна, 2007 р.; С.О. Микитюк, 2007 р., Л.Д. Зеленська, 2012 р.; І.А. Хотченко, 2014 р.);

- висвітлення питань навчання й виховання в матеріалах педагогічної преси (Г.І. Приходько, 1999 р.; Н.М. Гордій, 2007 р.; Г.В. Ткач, 2013 р.)

Важливу роль у формуванні наукової школи професора С.Т. Золотухіної відіграла дослідницька діяльність докторантів – В.П. Шпак «Теоретичні та практичні засади реабілітаційної діяльності виправно-виховних закладів в Україні XIX – початок XX ст.», 2007 р.; О.М. Друганової «Розвиток приватної ініціативи в освіті України (кінець XVIII – початок XX ст.)», 2009 р.; Л.Д. Зеленської «Учені ради в системі діяльності університетів

України XIX століття», 2012 р.; О.А. Гнізділової «Становлення й розвиток наукових шкіл у вищих педагогічних навчальних закладах Східної України в XX столітті», 2012 р.; А.В. Соколової «Теорія та практика формування дитячої хорової культури у Східній Україні (20–80 роки XX ст.)», 2013 р., які акумулювали й розвинули ідеї свого наукового наставника. Учні професора С.Т. Золотухіної (В.П. Шпак, О.М. Друганова, Л.Д. Зеленська, О.А. Гнізділова, Г.І. Приходько, О.М. Кін, Л.О. Журенко та ін.) продовжують справу свого вчителя і в традиціях школи ведуть самостійну підготовку нових поколінь дослідників.

Наукова школа професора В.М. Гриньової

Науковим здобутком професора В.М. Гриньової є розроблена нею концепція формування педагогічної культури майбутнього вчителя як особистісного утворення, що характеризує його досягнення в оволодінні педагогічною професією, як діалектичну інтегровану єдність педагогічних цінностей: цінностей-цілей і цінностей-мотивів, цінностей знань, технологічних цінностей, цінностей-властивостей, цінностей-відношень.

Науковець окреслила суть педагогічної культури як відкритої системи та, водночас, як елемента інших систем; довела, що сформованість педагогічної культури є провідною метою професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя в процесі вивчення всіх курсів педагогічних дисциплін. Учена розробила й обґрунтувала теоретичну модель педагогічної культури, що забезпечує єдність загальнонаукової, культурологічної, психолого-педагогічної та прикладної підготовки майбутнього вчителя; науково обґрунтувала структуру педагогічної культури, що включає сукупність відносно статичних (структурних) і процесуальних (функціональних)

компонентів, які розкривають різноманітність зв'язків і відношень між ними; встановила, що структурні компоненти є сукупністю стійких педагогічних цінностей професійно-педагогічної діяльності, оволодіння якими забезпечує особистісну їх значущість; розробила технологію формування дієвої педагогічної культури студентів.

Визначений науковий напрям послугував основою для подальшої його розробки учнями й послідовниками. Під керівництвом проф. В.М. Гриньової виконано 3 докторські (Н.Т. Тверезовська (2003 р.), І.Я. Глазкова (2013 р.), Я.Е. Левченко (2013 р.)) і 55 кандидатських дисертацій. Учні В.М. Гриньової здійснюють науковий пошук за такими напрямками:

- *формування культури особистості*: С.Д. Омельченко (1995 р.), М.П. Васильєва (1997 р.), Н.П. Єфіменко (2000 р.), Т.В. Ткаченко (2000 р.), І.В. Кузнецова (2005 р.), Г.О. Дегтярь (2006 р.), Ю.О. Соловйова (2006 р.), О.Б. Кравченко (2014 р.);

- *становлення професіоналізму викладачів ВНЗ*: С.М. Хатунцева (2005 р.), В.Б. Коновалова (2005 р.), О.О. Жигло (2006 р.), Т.М. Лебединець (2008 р.);

- *професійна підготовка майбутнього вчителя*: Н.Б. Сопнєва (2003 р.), Л.Г. Карпова (2004 р.), І.Я. Глазкова (2004 р.), О.О. Матвєєва (2008 р.), М.В. Андрєєв (2009 р.), О.В. Маріна (2010 р.), Л.І. Ярославська (2011 р.), Н.В. Чєн (2011 р.), В.В. Лебедєва (2011 р.), Р.В. Дорогих (2011 р.), О.Г. Гусак (2011 р.), Г.С. Топчій (2011 р.), В.М. Маркова (2012 р.), Т.С. Розумна (2012 р.), В.А. Коробейнік (2012 р.), Л.А. Чередниченко (2012 р.), І.В. Самойлова (2013 р.), І.І. Наумова (2014 р.), О.Б. Рябова (2014 р.);

- *професійна підготовка майбутніх фахівців*: П.Б. Єфіменко (2003 р.), В.В. Романова (2006 р.), О.Ф. Євсюков (2007 р.), В.В. Кулєшова (2007 р.), О.О. Резван (2008 р.), Т.О. Брик (2009 р.), О.А. Жерновникова (2009 р.), О.О. Романовська (2011 р.),

Г.П. Грохова (2011 р.), Ю.А. Мох (2011 р.), О.А. Шаповал (2012 р.), О.О. Якимівна (2013 р.), І.І. Черемісова (2014 р.);

• *розвиток особистості учня загальноосвітнього навчального закладу*: Н.Т. Гурець (1994 р.), Т.М. Лазарева (1995 р.), Т.А. Смирнова (1997 р.), Н.М. Голуб (2006 р.), О.Е. Макагон (2007 р.), Л.Є. Перетяга (2008 р.), О.Ю. Іванова (2008 р.), А.Г. Колова (2010 р.), О.Л. Бухало (2011 р.), О.С. Бескорса (2013 р.);

• *довузівська підготовка*: С.М. Сошенко (2011 р.).

Наукові розробки, здійснені професором В.М. Гриньовою та її вихованцями, стали вагомим внеском у розбудову змісту професійно-педагогічної освіти.

Наукова школа професора О.В. Попової

Наукові пошуки професора О.В. Попової спрямовані на розв'язання комплексної соціально-педагогічної проблеми створення, впровадження та розповсюдження інновацій у системі освіти України. Науковець розробила концепцію розвитку інноваційних процесів в освіті, запропонувала власну класифікацію педагогічних інновацій, обґрунтувала технологію прогнозування тенденцій розвитку освітніх інноваційних процесів.

Професор О.В. Попова підготувала 1 докторську та 18 кандидатських дисертацій. Коло інтересів її учнів досить широке:

• *проблема реалізації виховуючого навчання в загальноосвітніх навчальних закладах* (С.А. Мельник (2010 р.), К.Д. Сачава (2014 р.), К.М. Слесик (2015 р.). Зазначимо, що докторська дисертація К.М. Слесик присвячена формуванню етичної культури учнів основної школи в процесі навчання гуманітарних предметів;

- *сучасні інформаційні технології навчання*: В.М. Шепель (2012 р.), А.С. Ткачов (2010 р.), О.А. Міщенко (2012 р.);
- *проблема підвищення ефективності підготовки майбутнього вчителя*: Л.І. Кацова (2005 р.), С.М. Грицай (2009 р.), І.М. Островська-Бугайчук (2011 р.), В.В. Тарасова (2012 р.), І.В. Ревенко (2013 р.), Д.О. Гончаров (2014 р.);
- *професійна підготовка майбутніх фахівців інших галузей*: М.П. Сукнова (2007 р.), О.О. Долгопол (2014 р.), В.В. Соколовський (2014 р.), І.В. Таможська (2014 р.);
- *інноваційні процеси в Україні 20-30-х років ХХ ст.*: у галузі естетичного виховання – Т.М. Тюльпа (2005р.), у експериментальній педагогіці – В.А. Лук'янова (2003р.).

Свої наукові досягнення учні професора О.В. Попової мають можливість упроваджувати й розповсюджувати, займаючи керівні посади: В.М. Шепель – начальник відділу нормативності та якості освіти Департаменту освіти Харківської міської ради, Л.О. Петриченко – перший проректор (Харківська гуманітарно-педагогічна академія), Д.О. Гончаров – декан економічного факультету (ХНПУ імені Г.С. Сковороди), завідувачі кафедр в освітніх установах – М.П. Сукнов (ХНУРЕ), С.А. Мельник і К.М. Слесик (Харківська академія неперервної освіти), голови циклових методичних комісій: О.О. Долгопол (Медичний коледж Харківської медичної академії післядипломної освіти) і І.В. Таможська (Харківський автотранспортний технікум імені С. Орджонікідзе).

Наукова школа професора Н.О. Ткачової

Головний напрям наукових досліджень професора Н.О. Ткачової – педагогічна аксіологія. Розвиваючи власну наукову концепцію, пов'язану з педагогічною аксіологією, професор Н.О. Ткачова активно залучає до цієї діяльності своїх

учнів. Під її керівництвом захищено 24 кандидатські дисертації, зокрема за останні три роки наукові розробки велися за такими напрямками:

- *професійна підготовка майбутніх фахівців*: В.В. Байдала «Підготовка майбутніх учителів до виховання гендерної культури учнів підліткового віку», Т.В. Ніжевська «Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до використання засобів артпедагогіки у професійній діяльності», Ю.В. Бугаєвська «Формування корпоративної культури майбутніх фахівців автомобільно-дорожньої галузі у процесі професійної підготовки», М.С. Дем'яненко «Формування готовності майбутніх фахівців автомобільно-дорожньої галузі до партнерської взаємодії у професійній діяльності»;

- *реалізація виховної роботи у вишах*: Ю.І. Старосельська «Виховання відповідального ставлення до власного здоров'я студентів в умовах освітнього простору університету», О.В. Парфьонова «Формування етнохудожньої культури майбутніх дизайнерів у позааудиторній діяльності»;

- *організація навчально-виховної роботи в школі*: О.В. Пліско «Організаційно-педагогічні умови моніторингу навчальних досягнень учнів старшої школи», М.В. Риженко «Педагогічна підтримка розвитку лідерського потенціалу старших підлітків у колективній діяльності»;

- *історичні аспекти підготовки майбутніх фахівців у вітчизняних вишах у другій половині XX ст.* В.М. Мірошніченко «Розвиток теорії та практики використання ділових ігор у професійній підготовці майбутніх учителів в історії вітчизняної педагогічної думки (друга половина XX століття)», Ю.Ф. Шарун «Формування інтелектуальних умінь у студентів гуманітарних спеціальностей у вітчизняних класичних університетах у другій половині XX століття»);

- *порівняльна педагогіка*: Ляо Цайчжи «Формування культури здоров'я у студентів вищих навчальних закладів КНР».

Особливістю розвитку наукових шкіл кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи є їх постійне змістовне збагачення й кількісне розширення. На сьогодні у межах кафедри започатковано діяльність особистісних наукових осередків, у яких проводяться дослідження педагогічних проблем конкретних наукових напрямів. Такі наукові осередки ще не мають чітко визначеної дослідницької програми, проте спосіб теоретичного мислення та практичної діяльності їх лідерів здійснюється не традиційним шляхом (через текст), а переважно «з рук у руки».

Науково-дослідницький колектив професора Л.Д. Зеленської

Науковий світогляд, формуванню якого послугувала базова історична освіта, креативна педагогічна діяльність упродовж 25 років, генерування нових ідей у царині навчання й виховання дітей та молоді стали запорукою започаткування наукової школи професора Л.Д. Зеленської. Провідною її ознакою є широта проблемно-тематичного, хронологічного й регіонального діапазонів ретроспективного вивчення питань становлення й розвитку системи освіти в Україні, що забезпечує цілісність її розгортання в логіко-проблемній послідовності й дає змістовну, культурологічну та прогностичну інформацію для визначення провідних напрямів творчого використання теоретичних напрацювань і набутого досвіду в сучасних умовах.

Тематика наукових досліджень, що здійснювалися під безпосереднім керівництвом Л.Д. Зеленської як наукового лідера й стали завершеним доробком, охоплює низку історико-педагогічних проблем, зокрема:

- *зміст і напрями організаційно-педагогічної діяльності факультетських рад університетів України другої половини XIX – початку XX ст.* (Т. Разуменко, 2013 р.);
- *теорія й практика формування дисциплінованості учнів народних шкіл України в період другої половини XIX – початку XX ст.* (І. Заболотна, 2013 р.);
- *організаційно-теоретичні засади й досвід діяльності інспекції зі студентських справ в університетах України другої половини XIX – початку XX ст.* (Н. Павинська, 2014 р.).

В останні роки проф. Л.Д. Зеленською започатковано ще один напрям розробки педагогічної проблематики, пов'язаний із пошуком шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах різного типу й форм власності. Зокрема, у 2014 р. О. Коваленко захищено кандидатську дисертацію на тему: «Формування самостійності молодшого медичного персоналу в процесі фахової підготовки в медичних коледжах».

Науково-дослідницький колектив професора Л.С. Рибалко

Професор Л.С. Рибалко очолює групу науковців, які досліджують акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя. Під керівництвом Л.С. Рибалко здобувачами наукового ступеня виконано 10 кандидатських дисертацій.

Напрями досліджень учнів проф. Л.С. Рибалко пов'язані з вирішенням проблеми створення умов для самореалізації школярів і студентів у процесі навчання й виховання, поширенням акмеологічних ідей у вищій школі з метою формування професійної компетентності майбутніх фахівців, а саме:

- *професійна підготовка майбутніх учителів* (Н.В. Мараховська (2009 р.), Ю.І. Єрмак (2014 р.);

- професійна підготовка майбутніх лікарів (Н.А. Іванькова (2008 р.);
- професійна підготовка майбутніх інженерів (Н.В. Руденко (2012 р.);
- професійна підготовка майбутніх офіцерів і юристів (А.О. Пожидаєв (2010 р.), А.В. Смульська (2013 р.);
- акмеологічні засади організації навчання й виховання учнівської та студентської молоді (сучасний та історичний аспекти) (Ю.С. Кучеренко (2014 р.), Є.В. Пизіна (2014 р.), М.І. Комогорова (2013 р.), О.М. Овчарова (2013 р.).

Науково-дослідницький колектив професора Т.В. Рогової

Головні напрями наукових досліджень професора Т.В. Рогової акумулюються навколо персоналізованого підходу в педагогіці, управління педагогічним колективом; методологічних основ управління в сучасній системі освіти; особистісно-орієнтованих технологій управління закладами освіти. Професор підготувала чотирьох кандидатів та одного доктора педагогічних наук, які розробляли визначені наукові напрями в таких аспектах:

- проблема наукових основ управління в системі вищої освіти знайшла обґрунтування в докторській дисертації А.І. Прокопенка «Теоретико-методичні засади перспективного управління у вищому навчальному закладі» (2012 р.);
- освітній менеджмент, організація науково-методичної роботи в школах сільської місцевості стала предметом дослідження В.І. Павленко (2007 р.);
- організація науково-методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу з урахуванням фасилітуючого підходу висвітлена в дослідженні О.В. Фісун (2011 р.);

Професором Т.В. Роговою започатковано й історико-педагогічний напрям дослідження. Визначена проблематика знайшла наукове висвітлення в таких кандидатських дисертаціях:

➤ *«Питання теорії та практики розумового виховання старшокласників в історії вітчизняної педагогічної науки першої половини XX ст.»* (В.Л. Ялліна, 2011 р.);

➤ *«Діяльність викладачів Київської духовної академії у другій половині XIX - початку XX століття»* (Т.С. Твердохліб, 2013 р.).

Науково-дослідницький колектив професора І.М. Трубавіної

Пріоритетною науковою проблемою професора І.М. Трубавіної є професійна підготовка вчителів і соціальних працівників до роботи з сім'єю, специфіка організації соціально-педагогічного патронату сучасної родини та здійснення корекційної роботи з особами, що вчинили насильство в сім'ї, підготовка фахівців до такої роботи. Науковий внесок І.М. Трубавіної полягає в розробці родиноцентричного підходу до соціально-педагогічної роботи з сім'єю; концепції «допомоги для самопомоги» та «кризового втручання», що стали методологією соціальної роботи в Україні; технології та методики, орієнтованих на розвиток сім'ї; корекційної програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї.

Тематика досліджень аспірантів і пошукувачів проф. І.М. Трубавіної пов'язані з проблемою захисту прав дитини в загальноосвітньому навчальному закладі, підготовкою вчителя у ВНЗ, підготовкою економістів у ВНЗ, а саме:

- *професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів до роботи з сім'єю учня* (Н.А. Бугаєць, 2002 р.);

- *організаційно-педагогічні умови діяльності соціально-психолого-педагогічної служби в загальноосвітньому навчальному закладі (О.В. Колесникова, 2010 р.);*
- *дидактичні умови інтенсифікації навчання студентів економічних спеціальностей у ВНЗ (А.Ю. Рижкова, 2014 р.).*

Сучасні здобувачі І.М. Трубавіної досліджують питання професійної підготовки вчителя у ВНЗ до різних аспектів роботи в навчальних закладах із особливими категоріями дітей і студентів.

Науково-дослідницький колектив професора Л.М. Калашнікової

Професор Л.М. Калашнікова досліджує проблеми формування загальнокультурної компетентності вчителя та викладача ВНЗ, формування їхньої пізнавальної активності в умовах організації спілкування в навчально-виховному процесі. Під її науковим керівництвом підготовлено й захищено 5 кандидатських дисертацій. Учні професора здійснюють пошук за різними спрямуваннями, продовжуючи розвивати ідеї свого наукового лідера, зокрема:

- *підготовка майбутніх учителів (Л.С. Філатова, 2002 р.);*
- *формування вмінь спілкування молодших школярів у позакласній навчально-виховній роботі (К.М. Слесик, 2002 р.);*
- *педагогічні умови самореалізації особистості старшокласника в позакласній виховній роботі (С.А. Гармаш, 2004 р.);*
- *формування комунікативної компетенції студентів-іноземців підготовчих факультетів у процесі навчання (Т.І. Дементьєва, 2005 р.);*
- *формування системних знань у студентів вищих педагогічних навчальних закладів схематичними засобами навчання (Т.С. Вакуленко, 2009 р.).*

*Науковий лідер д.пед.н., проф. член-кореспондент
Національної академії педагогічних наук України В.І. Лозова
у колі своїх послідовників*

*Представники історико-педагогічної школи
д.пед.н., проф. С.Т. Золотухіної*

Д.пед.н., проф. В.М. Гриньова з вихованцями власної наукової школи

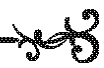
Д.пед.н., проф. О.В. Попова у колі своїх учнів

Вихованці наукової школи д.пед.н., проф. Н.О. Ткачової

Науковий осередок д.пед.н., проф. Л.С. Рибалко

Представники наукового осередку д.пед.н., проф. Т.В. Рогової

Члени наукового колективу к.пед.н., проф. Л.М. Калашнікової

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ В СПОГАДАХ І МРІЯХ ЇЇ СПІВРОБІТНИКІВ І ВИХОВАНЦІВ

Пропозиції академіка

Кафедра педагогіки в педагогічному навчальному закладі є провідною загальноуніверситетською структурною одиницею, що визначає стратегію й тактику професійної підготовки вчителя, забезпечуючи педагогічну компетентність фахівця, його психолого-педагогічну та методичну освіченість. Саме Учителя, а не просто фізика, хіміка, філолога! Вище зазначене зумовлює необхідність уточнення переліку спеціальностей педагогічного навчального закладу, піднесення величчї професії Учителя.

Зважаючи на це, певних змін має зазнати й діяльність кафедри педагогіки та суміжних із нею. По-перше, завідувачі кафедр педагогіки та психології мають бути членами ректорату, а викладачі, які працюють на конкретному факультеті, членами ради факультету, що сприятиме суттєвій педагогізації навчально-виховного процесу в педагогічному навчальному закладі.

По-друге, мають широко вивчатися й творчо використовуватися в сучасних умовах теоретичні ідеї й досвід підготовки майбутнього вчителя, накопичені в другій половині ХХ століття, коли студенти упродовж усіх років навчання тісно співпрацювали зі школами. Цьому можуть сприяти такі заходи:

- із 2-го семестру кожен студент хоча б один день на тиждень повинен працювати з тим чи іншим класом у школі як помічник класного керівника, брати участь у підготовці й проведенні класних годин, відвідувати*

загальношкільні заходи, здійснювати індивідуальну підтримку окремих учнів відповідно до потреб школярів і власних можливостей, потенцій. Аналізу й усвідомленню позитивного й негативного в своїй роботі і в роботі школи студенту може допомогти щоденник. У свій час щоденники вели А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський. Матеріали потім було використано в педагогічних творах;

- у 3-4-му семестрах студенти мають продовжити свою педагогічну діяльність, розпочату в другому семестрі, залучаючись до керівництва гуртками, секціями, до індивідуальної допомоги учням, проведення консультацій, одночасно готуючись до роботи в таборах дитячого відпочинку й продовжуючи ведення щоденника;

- у 5-6-му семестрах майбутні вчителі мають іти на безвідривну педагогічну практику, виконуючи розроблену кафедрою програму разом із психологами та методистами-предметниками, що вимагає загального керівництва з боку кафедри педагогіки. Закінчувати 6-ий семестр слід курсовою роботою, що містить теоретичний розділ з конкретного питання, та розділ узагальненого аналізу досвіду, набутого на першому-другому курсах та під час безвідривної педагогічної практики;

- у 8-му семестрі доцільно проводити інтегрований державний іспит з педагогіки, психології та методики.

Визлогою часу є й запровадження магістратури з педагогіки, що повинна передбачати не лише теоретичну підготовку магістранта, а й конкретну діяльність у школі як дослідника тієї чи іншої наукової проблеми.

Магістерська робота має включати як теоретичні питання, так і результати наукового мінідослідження,

аналіз роботи вчителів, конкретні науково обґрунтовані пропозиції, рекомендації щодо організації ефективного педагогічного процесу з окремих його ланок.

За підтримки керівництвом *ІВНЗ* кафедр педагогіки, психології та методики, ефективність підготовки *Вчителя* значно підвищиться.

д. пед. н., проф., член-кор. *НААН* України
В.І. Мозова

Моя кафедра – моя гордість

Я – надзвичайно щаслива людина, адже все моє професійне життя пов'язане з кафедрою загальної педагогіки та педагогіки вищої школи. Майже сорок років тому, коли була ще першокурсницею, прийшла я на нашу кафедру, де мене зустріли дуже привітні, турботливі, закохані у свою справу люди, які завжди готові були допомогти, щось порадити.

Саме на цій кафедрі я зробила перші кроки в науку – на другому курсі написала наукову роботу «Позитивне ставлення школярів до навчання» під керівництвом І.М. Федоренка, і згодом «доросла» до доктора педагогічних наук. Педагогіка стала справою і сенсом мого життя.

Наша кафедра, і в цьому я переконана – найкраща у світі, і це, передусім тому, що кафедрі завжди таланило на завідувачів. Нашу кафедру очолювали такі видатні особистості, як професори А.І. Зільберштейн, І.М. Федоренко, А.Д. Попова, В.І. Мозова (моя любя і найкраща Наукова Мамка!). Сьогодні традиції, закладені ними, продовжує та припорошує професор С.М. Золотухіна,

яка створює для кожного члена кафедри найсприятливіші, комфортні умови для роботи, бо перед нами постійно постають усе нові й нові творчі завдання, тобто живемо під гаслом: «І вічний бій, нам спокій тільки сниться!». Тому ми завжди в русі, у творчому пошуку.

Успіх кафедри завжди визначали такі головні характеристики, як «надзвичайний Професіоналізм і надзвичайна Людяність».

Я щаслива, бо наша кафедра, і це можна стверджувати без пафосу, єдина сім'я – ми поряд один з одним і в радості, і в лиху годину. Я щаслива, бо йду на кафедру із задоволенням, творчим натхненням, і завжди говорю про себе: «Моя кафедра – моя гордість!».

д. пед. н., проф. О.В. Попова

Моя кафедра – моє натхнення

Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи давно стала для мене рідним домом та науковою школою, адже моє становлення як науковця пов'язане саме з нею. Знайомство з кафедрою розпочалося тридцять років тому, коли я складала кандидатський іспит із педагогіки. Звід першої для мене розмови з Валентиною Іванівною Мозовою до сьогоднішнього дня залишились сильні приємні враження – вона вже тоді стала для мене взірцем справжнього науковця.

Пізніше В.І. Мозова та С.М. Золотухіна допомагали мені в роботі над кандидатською дисертацією, яку я захистила в 1994 році в Харківському державному педагогічному університеті. Після цієї події науковий зв'язок із кафедрою тільки зміцнівся.

Спілкування з її членами розкривали для мене нові наукові горизонти, спонукали до нових досягнень. Саме завдяки допомозі членів кафедри й особисто Валентини Іванівни мені вдалось написати та захистити в 2007 році докторську дисертацію з педагогіки. Тому в 2013 році абсолютно логічним та очікуваним кроком був мій перехід на роботу в ХНПУ імені Т.С. Шевченка на посаду професора кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Для мене наша кафедра є також осередком дійсно людських, доброзичливих взаємовідносин. Таку атмосферу створюють зусилля всіх членів кафедри й насамперед – її завідувача – Золотухіної Світлани Трохимівни, яка втілює в собі якості й ділового, й емоційного лідера. Навіть якщо трапляються негаразди, її психологічна підтримка, готовність зрозуміти та підставити своє плече дуже допомагають успішно вирішувати всі проблеми.

Говорять, що незамінних людей немає. Але я вважаю, що на нашій кафедрі кожний її член є незамінною людиною, котра характеризується не тільки як висококваліфікований фахівець, але й як духовно багата, унікальна особистість. А тому я відчуваю радість від зустрічі з кожним науковцем, викладачем, методистом, лаборантом кафедри. Про чудову психологічну атмосферу в колективі свідчить і той факт, що навіть у часи літньої відпустки на нашій кафедрі, не домовляючись, регулярно збираються люди. Я вважаю себе щасливою людиною, бо мені завжди хочеться йти на роботу, а після роботи – повертатись додому.

д. пед. н., проф. Н.О. Ткачова

Спогади викладача ...

Далекі 80-ті роки... саме в цей час я був запрошений на роботу викладачем кафедри. На той період за плечима була педагогічна діяльність у середній школі на різних посадах. Відверто кажучи, було страшно ватити переступити поріг кафедри вищого навчального закладу, який сам закінчив понад двадцять років тому. З перших днів знайомства з кафедралами пересвідчився, що робота викладача вишу докорінно відрізняється від діяльності вчителя середньої школи. Але досить скоро зрозумів, що потрапив у дружню педагогічну родину, де панує взаємоповага, доброзичливість, бажання натхненної творчої праці. Кожен із членів кафедри, від лаборанта до завідувача, приходив на допомогу. Я відвідував прекрасні заняття майстрів педагогічної справи І.М. Федоренка, А.Д. Попової, В.І. Свдокимова, В.І. Мозової та інших, де панувала «педагогіка серця». А скільки почуттів і закоханості викликали засідання педагогічного клубу «Полум'я», яке проводили на кафедрі, у школі ентузіастичні викладачі А.І. Відченко, А.І. Меліровська, С.М. Золотухіна, І.С. Калиновський, Н.О. Можасєва, А.М. Калашнікова. На них відчувалася атмосфера добра, взаєморозуміння, студенти поповнювали знання, уміння, знайомилися зі скарбницею педагогічної майстерності, розуміли творчий характер професії педагога. А які «педагогічні вогники» влаштовувалися на кафедрі! На них запрошувалися кращі вчителі Харкова і області, письменники, актори, художники, музиканти, і студенти по-новому усвідомлювали значущість обраної ними професії, з більшою повагою та інтересом ставилися до занять з педагогіки, історії педагогіки, основ педагогічної

майстерності!!! допомагало студентам досить серйозно ставитися до педагогічної практики, яка проводилася в школах, кімнатах школяра при домоуправліннях, оздоровчих літніх та зимових таборах. А якими відвертими, захоплюючими, корисними були методологічні семінари, котрі щомісяця проводилися на кафедрі (як у стінах університету, так і за його межами)!!! На цих семінарах ми, викладачі, вчилися грамотно вести дискусії, диспути, діалоги і це сприяло ґрунтовній роботі зі студентами (як в аудиторії, так і поза її межами – в гуртожитках, таборах, школах...). Ніколи не забути змістовні зустрічі з учителями-новаторами, які організовували викладачі кафедри педагогіки, навчальні екскурсії до Павлиської школи Кіровоградщини, де директором понад двадцять років був відомий вчений-педагог В.О. Сухомлинський, Курязької колонії, котру організував А.С.Макаренко, Липецької школи поблизу Харкова, якою керував перший народний учитель П.В. Мценкін.

І саме кафедра допомогла мені стати викладачем вищої школи, і сьогодні я радію від того, що молоді викладачі кафедри продовжують традиції ветеранів і в наші нелегкі часи намагаються прищепити вогонь творчості сьогоднішнім студентам, зробити педагогіку сенсом їхнього життя. Щиро дякую всім кафедралам за це!

к. пед. н., доц. В.М. Триньов

Що є для мене кафедра

Відповісти на питання, що є кафедра в моєму житті, і просто і складно, бо це розповісти про частину свого життя, про людей, до яких прикипів душою. Наша кафедра – одна сім'я, у якій відчуваєш себе комфортно та затишно. Це – найкращі друзі, що радіють успіхам кожного та поспішають підставити плече в скрутну хвилину. Це – мої Учителі, що відкрили мені дорогу у світ педагогіки, навчили вірити в себе, завдяки яким відбулося моє становлення як викладача і як ученого. Моє серце наповнене вдячністю за їхню безмежну допомогу, увагу й підтримку. Це – мої колеги, спілкування з якими приносить радість і гордість, бо це талановиті майстри своєї справи, котрих поєднує глибока любов і відданість науці педагогіці. Це – наші аспіранти, серед яких є мої колишні студенти. Я відчуваю причетність до їхнього професійного й наукового становлення. Наша кафедра – це й ті, кого вже немає з нами, але в наших серцях живе пам'ять про них, забезпечуючи спадкоємність поколінь.

Нам дуже пощастило з завідуючою кафедрою, що, переймаючи естафету від своїх попередників, примножує їхні досягнення. Завдяки власній майстерності, щирості душі, теплоті серця Євітлана Трохимівна створює установку на підтримку професіоналізму, радісну працю, поважливу, вдумливу вимогливість, тактовність, педагогічний оптимізм.

Вітаючи любу кафедру з Днем народження, бажаю залишатися такою ж дружньою, позитивною та сонячною!

Щоб ніколи не згасав запал до роботи, усі сміливі ідеї втілювалися в життя, студенти успішно оволодівали всіма компетенціями та наше керівництво завжди по заслuzі оцінювало внесок кафедри загальної педагогіки

та педагогіки вищої школи в навчально-виховний процес студентської молоді!

Так тримати, іти тільки вперед, до нових досягнень!

к. пед. н., доц. М.Є. Пісоцька

Кафедра майбутнього

Основну частину свого дорослого життя ми проводимо на роботі, звідки логічно витікає, що на робочому місці, окрім робочої обстановки і виконання своїх обов'язків, повинно бути комфортно. Важливим залишається здорова атмосфера, почуття взаємоповаги і захищеності.

Якою я бачу кафедру майбутнього?.. Як і завжди, на кафедрі багато студентів. Присутній викладач-консультант до якого можуть звернутися студенти з будь-яких питань у сфері педагогічної науки. Кафедра забезпечена новітнім технологічним обладнанням: комп'ютерами, ноутбуками, планшетами, мультимедійними установками, підключений Інтернет, працює МІІІІ (і все це буде доречним, скажімо, для підготовки студентів до практично-семінарських занять, лекцій, виховних заходів під час навчального процесу та в період проходження практики в школі). Є наявна відкрита електронна бібліотека, віртуальна довідка, віртуальна виставка педагогічних новинок, он-лайн замовлення.

зав. кабінету А.М. Толовашикіна

Доленосне знайомство

Моє знайомство з кафедрою розпочалося у 2000 р., коли я ще була студенткою фізико-математичного факультету Харківського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. «Основи педагогічної майстерності» та «Загальну педагогіку» у нас читала к. пед. н., доцент Любов Миколаївна Калашнікова, саме вона ще тоді посіяла в наших серцях любов до педагогічної науки.

У 2005 р. я прийшла на кафедру загальної педагогіки як аспірант. Нас, молодих науковців, усі члени кафедри на чолі з її завідувачем прийняли у свою велику педагогічну родину, підтримували та допомагали порадами. З метою підвищення якості роботи аспірантів, з нами щопонеділка працювала Світлана Трохимівна. Її вирізняла відданість науці та якась особлива, просто зворушлива заглибленість у наукові дослідження кожного з нас, вона проводила з нами, так звані, аспірантські семінари. Це були бесіди про те, що таке входження в науку та за яких умов воно має стати можливим.

Я згадую 2005–2008 роки, як одні з найкращих! Саме тоді я зрозуміла сенс слів «яскраве наукове життя». Так, саме «яскраве»! Окрім написання кандидатських дисертацій, статей, тез, ми залюбки їздили на конференції (особливо в Масандрю), відпочивали біля річки всією дружньою кафедральною родиною, їли смачне морозиво в кафе... Саме це згуртувало нас і, ми, аспіранти, товаришуємо й сьогодні, серед нас: Ольга Осова, Ольга Міщенко, Олена Єгорова, Вікторія Манько, Ольга Белікова, Теннадій Дейниченко та Юлія Тришкова.

Окремо вдячна долі за те, що моїм науковим керівником є проф. В.М. Триньова. Валентина

Миколаївна веде мене по життю не лише як науковий керівник, але як друг, порадник, мама... Її слова «Педагогіка – це наука про життя...» не тільки змушують «розкрити крила» в творчому польоті, а й надихають до нових ідей, налаштовують на правильний шлях. І сенсом життя стає те, щоб отримати не лише науковий ступінь, але й упровадити в життя ідеї, які допоможуть сучасному студентові та учню, будуть корисними вчителю. І саме завдяки підтримці Валентини Миколаївни та її віри в мене, я знову в 2013 р. прийшла на кафедру загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, але вже в ролі докторанта.

Бажаю всім членам кафедри, щоб широкий простір наукового життя завжди лишався нескінченним. Будьте всі здорові, щасливі, затребувані, щоб ніхто і ніщо не затьмарило вашого життя, лишайтесь завжди першими в усьому!

к. пед. н., доц., докторант кафедри О.А. Жерновникова

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багалей Д. И. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905), составленный профессорами Д. И. Багалеем, Н. Ф. Сумцовым, В. П. Бузескулом / Д. И. Багалей, Н. Ф. Сумцов, В. П. Бузескул. – Х. : Тип. А. Дарре, 1906. – 329 с.
2. Багалій Д. І. Вибрані праці : в 6 т. Т. 3. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). Ч. 1 (1802–1815 гг.) / Д. І. Багалій. – Х. : Вид-во НУА, 2004. – 1151 с.
3. Багалій Д. І. Вибрані праці : в 6 т. Т. 4. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). Ч. 2 (1815–1835) / Д. І. Багалій ; [упоряд., голов. ред. В. В. Кравченко ; редкол.: В. І. Астахова та ін.; комент. Т. Г. Павлова]. – Х. : Вид-во НУА, 2005. – 1004 с.
4. Биографический словарь профессоров и преподавателей Харьковского университета // Историко-филологический факультет Харьковского университет за первые 100 лет его существования (1805–1905) / под ред. М. Г. Халанского, Д. И. Багалея. – Х., 1908. – С. 1–388 (2-я паг.).
5. Вища педагогічна освіта і наука України : історія, сьогодення та перспективи розвитку. Харківська область / ред. рада вид.: В.Г. Кремень (гол.) [та ін.]; редкол. тому: І.Ф. Прокопенко. – К. : Знання України, 2009. – 431 с.
6. Выдающиеся педагоги высшей школы Харькова : Биограф. словарь / ХГИ «НУА» / под ред. В.А. Астаховой. – Х. : Глобус, 1998. – 732 с.
7. Кареев Н. Выбор факультета и прохождение университетского курса / Н. Кареев. – 2-е изд. – СПб. : Издатель, 1900. – 210 с.
8. Карнаух Н. В. О значении педагогических знаний в профессиональной подготовке преподавателей высшей школы в

дореволюционной России / Н. В. Карнаух // Вестн. Православного Свято-Тихоновского гуманитар. ун-та. Сер. 4 : Педагогика. Психология. – 2010. – Вып. 1 (16). – С. 41–49.

9. Кафедра педагогіки: минуле і сучасне / Харк. держ. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. – Х. : ОВС, 2001. – 52 с.

10. Королівський С. М. Академія теоретичних знань / С.М. Королівський // Короткі нариси з історії Харківського держуніверситету ім. О.М. Горького. – Х., 1940. – С. 68-71.

11. Куліш С. Розвиток педагогічної освіти в Харківському університеті (кінець XIX – початок XX століття) / С. Куліш // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 9, (Ч.1). – С. 230-242.

12. Куліш С. М. М. О. Лавровський – вчений-педагог Харківського Імператорського університету / С. М. Куліш // Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology, 2013. – Vol. 3.

13. Наукові школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди : колективна монографія / за заг. ред. акад. І. Ф. Прокопенка. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – 324 с.

14. О том, на кого в университетах должно быть возложено чтение педагоги // Сборник распоряжений по Министерству народного просвещения. – СПб., 1867. – Т. 3 : (1850-1864). – С. 340-357.

15. Об упразднении Главного педагогического Института и об учреждении особых педагогических курсов при университетах // Сборник распоряжений по Министерству народного просвещения. – СПб., 1867. – Т. 3 : (1850-1864). – С. 340-357.

16. Об учреждении в университетах особой кафедры педагоги // Сборник распоряжений по Министерству народного просвещения. – СПб., 1867. – Т. 3 : (1850-1864). – С. 1225-1226.

17. Общий устав Императорских российских университетов 1835 г. – Х. : Тип. ун-та, 1837. – 50 с.
18. Общий устав Императорских российских университетов 1863 г. – СПб., 1863. – 43 с.
19. Общий устав Императорских российских университетов 1884 г. – СПб., 1884. – 51 с.
20. Педагогічна освіта в Харківському університеті ХІХ-початку ХХ ст.: проблеми історії та історіографії / О. В. Скрипник, С. І. Посохов // [Вісн. Харк. нац. ун-ту]. – 2001. – № 524 : Наук. записки кафедри педагогіки. – Вип. 6. – С. 205-213.
21. Педагогічна Харківщина : довідник / за ред. В. І. Лозової, І. Ф. Прокопенка. – Х. : Вид-во Круглова, 1997. – 160 с.
22. Петренко Н. В. Культурно-освітня спадщина вчених Слобожанщини другої половини ХІХ – початку ХХ століття (історико-педагогічний аспект) : монографія / Н. В. Петренко, С. Т. Золотухіна. – Х. : ХДУХТ, 2010. – 186 с.
23. Професори Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди / Видав. дім «Відомі імена»; гол. ред. М. Бєлєвцов. – Х., 2006. – 120 с.
24. Розвиток народної освіти і педагогічної науки на Харківщині. – Х : ХДПУ, 1992. – 333 с.
25. Розвиток освіти і науки [1917-1941] // Історія міста Харкова ХХ ст. – Х., 2004. – С. 245-276.
26. Рябченко О. Л. Харківський інститут народної освіти ім. О. Потебні (1921-1930) / О. Л. Рябченко. – Х. : ХДАМГ, 2000. – 214 с.
27. Сходінками до наукової школи / упоряд. : О. В. Васильєва, Л. Д. Зеленська, Г. І. Приходько та ін.; за ред. Л. Д. Зеленської / ХНПУ імені Г. С. Сковороди. – Х. : Райдер, 2008. – 116 с.
28. Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. Кн. 2 : навч. посібник / за ред. О.В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – 552 с.

29. Устав Императорского Харьковского университета 1804 г. // Периодические сочинения об успехах народного просвещения. – 1805. – № 10. – С. 225-285.

30. Фарфоровский С. Третий всероссийский съезд по экспериментальной педагогике / С. Фарфоровский // Журн. М-ва нар. просвещения. Новая серия. – 1916. – Ч. 62. – С. 137–152.

Архів Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

- 31. Р-1427, Оп. 7, Од. зб. 3 «Накази по інституту», 1931, 72 арк.
- 32. Р-1427, Оп.7, Од. зб. 7 «Накази по інституту», 1932, 135 арк.
- 33. Р-4893, Оп.1, Од. зб. 1 «Накази по інституту», 1933, 119 арк.
- 34. Р-4293, Оп.1, Од. зб. 3 «Накази по інституту», 1934, 168 арк.
- 35. Р-4293, Оп.1, Од. зб. 5 «Накази по студентським справам», 1935, 117 арк.
- 36. Р-4293, Оп.1, Од. зб. 24 «Накази по інституту», 1936, Т. 1, 168 арк.
- 37. Р-4293, Оп.1, Од. зб. 24 «Накази по інституту», 1936, Т.2, 270 арк.
- 38. Р-4293, Оп.1, Од. зб. 23 «Накази по інституту», 1938, Т.1, 292 арк.
- 39. Р-4293, Оп.1, Од. зб. 24 «Накази по інституту», 1938, Т.2, 292 арк.
- 40. Р-4293, Оп.1, Од. зб. 50 «Накази по інституту», 1939, Т.1, 299 арк.
- 41. Р-4293, Оп.1, Од. зб. 51 «Накази по інституту», 1939, Т.2, 211 арк.

ЗМІСТ

Переднє слово.....	3
Витяг із наказу Міністерства народної освіти від 5 листопада 1850 року «Про заснування в університетах особливої кафедри педагогіки».....	7
Віхи історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.....	8
Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи в структурі Харківськог... національного педагогічного університету імені Г.С. Сково ' ...ди.....	19
Нариси про завідувачів кафедри.....	38
Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи в умовах сьогодення.....	52
Кадровий склад кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.....	69
Наукові школи кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи	119
Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи в спогадах і мріях її співробітників і вихованців.....	141
Список використаних джерел.....	152